

Ny socialtjänstlag

Piteå socialtjänsts läge, behov och väg
framåt i omställningen till en mer
långsiktigt hållbar socialtjänst

Frida Johansson,
processledare
Datum 2025-05-26

Piteå kommun

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	3
2	Uppdrag	4
3	Mål och inriktning	4
4	Förslag till beslut	4
5	Omfattning och avgränsningar	4
6	Bakgrund.....	4
7	Genomförande	5
7.1	Kartläggning av insatser och arbetssätt	5
7.2	Kommundata	6
7.3	Skatta läget	6
7.4	Analysförfarande	6
7.4.1	Barns perspektiv och barnkonsekvensanalys.....	6
7.5	Delaktighets- och kommunikationsplan.....	7
7.5.1	Workshop med brukarföreningar, politiker och chefer	7
7.5.2	Digital kommunikation.....	7
8	Organisation, bemanning och finansiering.....	7
9	Huvudförslagen till ny socialtjänstlag.....	8
9.1	En mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst.....	8
9.2	Insatser utan behovsprövning.....	8
9.3	En kunskapsbaserad socialtjänst.....	9
9.4	En jämställd socialtjänst	9
10	Resultat – läges- och behovsanalys	9
10.1	Målgrupper och behov av insatser från socialtjänsten	9
10.1.1	Piteås demografi.....	10
10.1.2	Barn och unga – målgrupper och behov	10
10.1.3	Vuxna – målgrupper och behov	16
10.1.4	Äldre – målgrupper och behov	26
10.2	Socialtjänstens kvalitet, insatser och arbetssätt.....	29
10.2.1	Organisation, resurser och arbetssätt	29
10.2.2	Insatser utan föregående behovsprövning	30
10.2.3	Verksamhetens kvalitet.....	31
10.3	Samlad analys och vägen framåt.....	35
10.3.1	Verksamheternas självskattade läge inför omställningen	35
10.3.2	Styrning och ledning – nuläge och önskat läge	36
10.3.3	En mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst – nuläge och önskat läge	41
10.3.4	Insatser utan behovsprövning – nuläge och önskat läge.....	48
10.3.5	En jämlik och jämställd socialtjänst – nuläge och önskat läge.....	49
10.3.6	En kunskapsbaserad socialtjänst – nuläge och önskat läge.....	53
10.3.7	Brukarföreningars perspektiv på omställningen inom socialtjänsten.....	60

10.4	Förvaltningsgemensamma förslag på inriktning i omställningen till ny socialtjänstlag	62
10.4.1	Stärka arbetet med systematisk och individbaserad systematisk uppföljning	63
10.4.2	Stärka brukardelaktigheten i utformning av insatser och verksamhet.....	63
10.4.3	Öka och utveckla användningen av digitala verktyg för tillgänglighet och delaktighet.	64
10.4.4	Öka andelen insatser utan behovsprövning	64
10.4.5	Införa bostadssociala insatser som möter medborgarnas behov.....	65
10.4.6	Stärka arbetet med att främja jämställdhet.....	66
10.4.7	Tydliggör mål och styrning för omställningen	66
11	Avslutning – förutsättningar för fortsatt utveckling.....	67
12	Referenslista	68

1 Sammanfattning

Socialtjänsten i Piteå kommun har under hösten 2024 och våren 2025 genomfört en läges- och behovsanalys inför den nya socialtjänstlagens tilltänkta ikraftträdande den 1 juli 2025. Arbetet har präglats av bred delaktighet och involverat medarbetare, chefer, förtroendevalda och brukarföreningsrepresentanter. Läges- och behovsanalysen bygger på en kartläggning om insatser och arbetssätt, självskattningar och kommundata, med nationella och regionala jämförelser, samt dialog och analys tillsammans med olika funktioner. Syftet har varit att identifiera Piteås nuläge, behov och möjliga utvecklingsinriktningar för att möta lagens krav på, och intentioner om, en mer förebyggande, lätt tillgänglig, jämställd och kunskapsbaserad socialtjänst.

Analysen visar att Piteå socialtjänst har flera styrkor att bygga vidare på likt etablerade hemmaplanslösningar, medarbetare med adekvat utbildning och lång erfarenhet och insatser och metoder med stark evidens. Samtidigt har verksamheterna identifierat gemensamma utvecklingsbehov likt en tydligare styrning i omställningen, förbättrad systematik i uppföljning och ökad brukardelaktighet för att utveckla insatser och verksamhet. Statistik visar också på skillnader mellan olika grupper av flickor och pojkar, kvinnor och män, vilket pekar på behov av ett stärkt arbete för att främja jämställdhet.

Trots att socialtjänsten kommit en bit på vägen med att skapa en socialtjänst som är lätt tillgänglig och förebyggande är en tydlig slutsats från analysen att det finns behov av att stärka det arbetet, inte bara inom enskilda verksamheter utan i hela förvaltningen och att ansvaret för och möjligheterna att arbeta förebyggande är större än bara socialtjänsten. Flera verksamheter lyfter vikten av att erbjuda fler insatser utan föregående behovsprövning för att sänka trösklarna för medborgarna till tidig hjälp och att bättre anpassa insatser efter målgruppernas olika behov. Digitala lösningar, samverkan med andra aktörer och fortsatt kompetensutveckling nämns även som viktiga verktyg i omställningen.

Utifrån analysen föreslås följande inriktningar, utan inbördes ordning, för att svara upp mot den nya lagen:

1. Stärka arbetet med systematisk och individbaserad systematisk uppföljning
2. Stärka brukardelaktigheten i utformning av insatser och verksamhet
3. Öka och utveckla användningen av digitala verktyg för tillgänglighet och delaktighet
4. Öka andelen insatser utan behovsprövning
5. Införa bostadssociala insatser som möter medborgarnas behov
6. Stärka arbetet med att främja jämställdhet
7. Tydliggör mål och styrning för omställningen

Dessa inriktningar utgör grunden för arbetet mot en mer långsiktigt hållbar socialtjänst genom sänkta trösklar till tidiga insatser och ökad tillgänglighet. Förslagen bedöms också främja jämställdhet, kunskapsbaserade insatser och en verksamhet som i ökad utsträckning utgår från brukarnas behov.

2 Uppdrag

Den 1 juli 2025 väntas en ny socialtjänstlag träda i kraft. Socialtjänsten i Piteå har rekvirerat statliga medel för 2024 som, enligt direktiv från Socialstyrelsen, får användas till att genomföra en lokal läges- och behovsanalys och planera inför den nya lagen. Läges- och behovsanalysen redovisas genom denna skriftliga rapport. Analysens slutsatser och hur medlen använts har återrapporterats till Socialstyrelsen. Rapporten avslutas med förslag på inriktning i omställningen till den nya lagen, vilket utgör ett beslutsunderlag till socialnämnden i juni 2025.

3 Mål och inriktning

Målet med uppdraget är att genomföra en läges- och behovsanalys och att planera inför omställningen till en ny socialtjänstlag. Läges- och behovsanalysen ska ge en bild av hur socialtjänsten i Piteå arbetar i dag och insikter om vilka behov som finns framåt för att uppnå intentionerna i den nya lagen. Analysen ämnar utgöra underlag för framtida prioriteringar och bör ses som ett första steg i ett långsiktigt omställningsarbete till en mer långsiktigt hållbar socialtjänst i enlighet med den nya socialtjänstlagens målsättning.

4 Förslag till beslut

Läges- och behovsanalysen har mynnat ut i följande sju förslag:

1. Stärka arbetet med systematisk och individbaserad systematisk uppföljning
2. Stärka brukardelaktigheten i utformning av insatser och verksamhet
3. Öka och utveckla användningen av digitala verktyg för tillgänglighet och delaktighet
4. Öka andelen insatser utan behovsprövning
5. Införa bostadssociala insatser som möter medborgarnas behov
6. Stärka arbetet med att främja jämställdhet
7. Tydliggör mål och styrning för omställningen

Förslagen syftar till att socialtjänsten i Piteå ska arbeta i linje med intentionerna i den nya socialtjänstlagen om en mer förebyggande, lätt tillgänglig, kunskapsbaserad och jämställd socialtjänst. Ytterst är målet att förslagen ska leda till en mer långsiktigt hållbar socialtjänst. Förslagen beskrivs närmare under rubriken: Förvaltningsgemensamma förslag på inriktning i omställningen till en ny socialtjänstlag.

5 Omfattning och avgränsningar

Uppdraget för 2024 års medel är avgränsat till socialtjänstens verksamhet. Avgränsningen innebär att läges- och behovsanalysen inte inkluderar andra kommunala förvaltningar, externa aktörer eller civilsamhället, som alla kan vara viktiga i omställningen till en ny socialtjänstlag ur ett bredare perspektiv. Undantaget är brukarföreningar, vilka deltagit i två moment i arbetet med läges- och behovsanalysen.

6 Bakgrund

Socialtjänsten ska bli mer förebyggande, lätt tillgänglig, jämställd och kunskapsbaserad. Det framgår av lagrådsremissen: En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (Regeringen, 2024).

I ett regeringsbeslut från 2024-02-01 framgår det att socialtjänsten behöver reformeras för att möta dagens och framtida samhällsutmaningar. Utmaningarna handlar om allt ifrån en växande gängkriminalitet och desinformationskampanjer till den demografiska utvecklingen med en växande andel äldre i behov av stöd. Förändringarna innebär kompetensförsörjningsutmaningar – färre personer i arbetsför ålder ska ge stöd till fler. För att socialtjänsten ska vara långsiktigt hållbar behöver den nå människor tidigare, innan problem har vuxit sig stora. Socialtjänsten behöver även vara lätt tillgänglig och erbjuda insatser på ett enklare sätt än i dag, samt utgå från bästa tillgängliga kunskap om vad som faktiskt fungerar. För att lyckas skapa en långsiktigt hållbar socialtjänst behövs nya verktyg, vilket den nya lagen ämnar ge. Exempelvis föreslås utökad möjlighet för kommuner att erbjuda insatser utan

föregående individuell behovsprövning och det ställs krav på att kommunen ska planera sina insatser till samtliga målgrupper på övergripande nivå och i planeringen särskilt beakta behov av tidiga och förebyggande insatser.

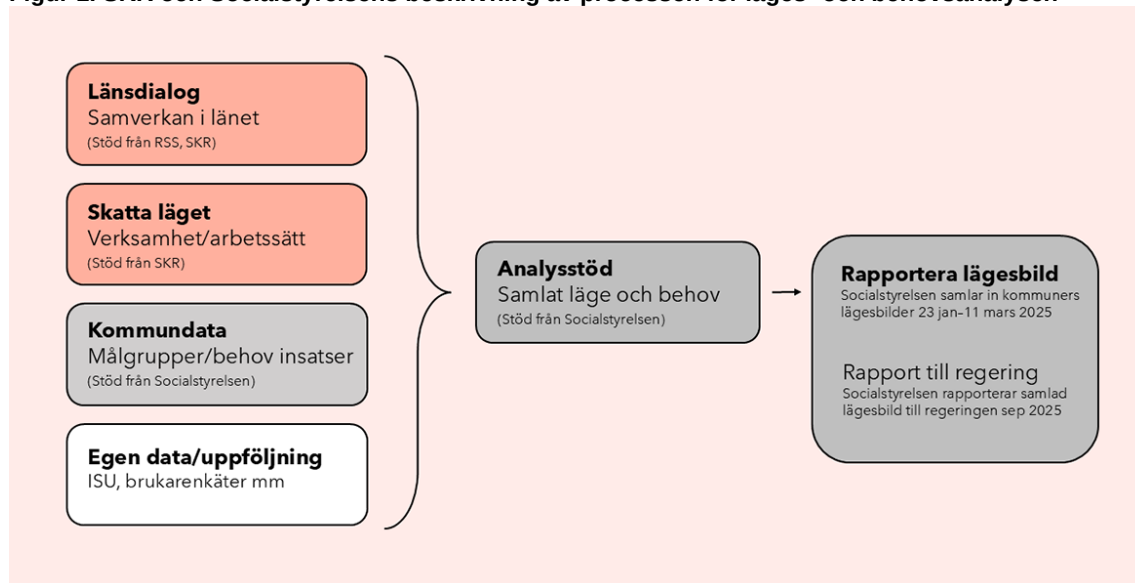
Under 2024 har Socialstyrelsen delat ut statsbidrag till kommunerna för att genomföra läges- och behovsanalyser och planera inför omställningen till en ny socialtjänstlag. Analyserna utgör en viktig utgångspunkt för kommunerna i planeringen av socialtjänstens verksamhet inför lagens ikraftträdande den 1 juli 2025.

7 Genomförande

Arbetet med läges- och behovsanalysen bygger på följande moment: kommundata från Socialstyrelsen och andra källor, självskattningar via verktyget Skatta läget, framtaget av SKR, och en intern kartläggning av insatser och arbetssätt. Läges- och behovsanalysen bygger också på dialog med brukarföreningsrepresentanter, förtroendevalda och socialförvaltningens ledningsfunktioner. En länsdialog genomfördes 2025-02-11 och är en del av arbetsprocessen, men har inte genererat resultat till nuläges- och behovsanalysen. Analysen av resultatet har genomförts med stöd av frågor från Socialstyrelsen och vägts mot intentionerna i den nya lagen.

I arbetet med läges- och behovsanalysen har delaktighet och kommunikation haft en central roll och olika funktioner har involverats i olika delar av processen. Aktiviteterna i genomförandet av nuläges- och behovsanalysen beskrivs närmare nedan och ligger i linje med Socialstyrelsen och SKR:s förslag på processen som framgår i Figur 1.

Figur 1. SKR och Socialstyrelsens beskrivning av processen för läges- och behovsanalysen

7.1 Kartläggning av insatser och arbetssätt

Arbetet med den lokala läges- och behovsanalysen inleddes med en kartläggning av hur socialtjänsten i Piteå arbetar i dag i relation till tre av huvudförslagen till den nya lagen – en *mer förebyggande, lätt tillgänglig* och *kunskapsbaserad* socialtjänst. Kartläggningen inkluderade även en inventering av insatser som i dag erbjuds utan föregående individuell behovsprövning inom socialförvaltningen och frågor om jämställdhet och barnrättsperspektivet. Samtliga av socialförvaltningens åtta avdelningar bjöds in att delta i kartläggningen, var av sex avdelningar deltog, med totalt cirka 150 medarbetare och enhetschefer. Den del av kartläggningen som presenteras i denna rapport är de insatser som socialtjänsten erbjuder utan behovsprövning i dag.

Kartläggningen hade ett tudelat syfte, det ena var att få en bild av nuläget inom socialtjänsten kopplat till den nya lagen och det andra var att sprida kunskap om lagen och information om arbetet med omställningen. Ett lokalt framtaget material innehållande en inspelad presentation, ett frågeformulär och inbokade frågestunder om kartläggningen fanns som stöd till verksamheterna i genomförandet.

7.2 Kommundata

Socialstyrelsens kommundata består av välfärdsindikatorer, nyckeltal och kvalitetsindikatorer om målgrupperna: Barn och unga, Vuxna och Äldre. Data för Piteå har i första hand jämförts mot genomsnittet i riket och Norrbottens län, men också mot fem jämförbara kommuner inklusive Luleå och Skellefteå. Förutom Luleå och Skellefteå består övriga tre kommunerna av Falun, Örnsköldsvik och Alingsås som är jämförbara till befolkningsmängd och geografiska variabler. Den data som sticker ut mest i relation till riket har som regel blivit föremål för analys, vilket innebär att information som ligger i linje med riket och länet inte presenteras i rapporten.

7.3 Skatta läget

SKR:s verktyg Skatta läget är uppdelat i sju verksamhetsområden som beskrivs i punkterna nedan med möjlighet till en skattning per område. Socialtjänsten i Piteå har skattat samtliga av dessa områden:

- Social barn- och ungdomsvård
- Funktionsnedsättning, LSS
- Ekonomiskt bistånd
- Våld i nära relation
- Äldreomsorg
- Socialpsykiatri
- Skadligt bruk och beroende

De verksamhetsområden som är organiserade över fler avdelningar har skattats gemensamt av representanter från berörda avdelningar. Skattningarna är genomförda på ledningsnivå med representation från både myndighetssidan och verkställigheten. Exempel på funktioner som deltagit är: förvaltningschef, avdelningschefer, enhetschefer och stödfunktioner.

Avdelningarna En ingång och Individ och familjeomsorgen (IFO) har inkluderat samtliga av sina medarbetare i en förskattning. Medarbetarna har skattat utvalda avsnitt ur Skatta läget fördelat på tre workshopstillfällen med sammantaget drygt 120 deltagare, inkluderat chefer och stödfunktioner. Medelvärdet från medarbetarnas skattningar och svaren på tillhörande diskussionsfrågor har utgjort ett referensmaterial till ledningen som genomfört kommunens slutgiltiga skattningar. Mellan två och sju personer har deltagit i ledningens skattningar per verksamhetsområde. Förutom medarbetarnas förskattning har verksamheternas kartläggningar av insatser och arbetssätt varit ett stöd i genomförandet.

7.4 Analysförfarande

I analysen har frågor framtagna av Socialstyrelsen använts och nuläget har analyserats mot intentionerna i den nya lagen. Frågorna i nulägesanalysen behandlar målgrupper i kommunen, deras behov av insatser från socialtjänsten och vilka insatser respektive vilken verksamhet som kommunen tillhandahåller för att möta behoven. Frågorna i behovsanalysen fokuserar på de behov och den förändring som socialtjänsten behöver göra för att i ökad utsträckning arbeta i enlighet med intentionerna i ny socialtjänstlag.

I analysarbetet har chefer på olika nivåer, stödfunktioner och förtroendevalda deltagit vid tre halvdagars analysworkshops då kommundata och det övergripande resultatet från Skatta läget behandlats utifrån grupperna barn och unga, vuxna och äldre.

7.4.1 Barns perspektiv och barnkonsekvensanalys

I arbetet med läges- och behovsanalysen har barn och unga i Piteå inte bjudits in att delta. För att beskriva barn och ungas perspektiv på omställningen har Maskrosbarns (2024) lägesrapport; "Om jag hade fått hjälp tidigare hade det inte behövt gå så långt", använts löpande i arbetet.

Läges- och behovsanalysen ligger till grund för förslag på inriktningsbeslut till socialnämnden. Förslagen gäller primärt på övergripande nivå, men barn kan komma att beröras både direkt och indirekt. Innan eventuella beslut fattas, som direkt eller indirekt rör barn, exempelvis kopplat till en förändring i någon verksamhet krävs en barnkonsekvensanalys enligt artikel 3.1 i barnkonventionen,

varför samtliga av de förslag som presenteras under rubriken; Förvaltningsgemensamma förslag på inriktning i omställningen till en ny socialtjänstlag, föregåtts av en barnkonsekvensanalys som finns att läsa i Bilaga 1.

7.5 Delaktighets- och kommunikationsplan

Delaktighet har varit en ledstjärna i arbetet med läges- och behovsanalysen och i planeringen inför den nya socialtjänstlagen, varför en delaktighetsplan togs fram av processledare i samråd med omsorgschef, förvaltningschef och socialnämndens ordförande i ett tidigt skede av arbetet. Delaktighetsplanen visar ett urval av de aktiviteter som genomförts, vilka funktioner de vänt sig till och när i tid de genomförts.

Figur 2. Delaktighetsplan och tidslinje i arbetet med läges- och behovsanalysen.

Aktiviteter i planen har riktats till medarbetare och chefer på olika nivåer, politiken tillika förtroendevalda samt brukarrepresentanter. En del aktiviteter har möjliggjort inflytande i omställningsarbetet medan andra syftar till kunskapsspridning om, och förankring av, pågående omställning. Förändringar i planen har gjorts under arbetets gång.

7.5.1 Workshop med brukarföreningar, politiker och chefer

I arbetet med omställningen har två dialogtillfällen i workshopsformat arrangerats till vilka brukarföreningar, politiker tillika förtroendevalda och socialtjänstens chefer på aggregerad nivå bjudits in att delta. I november 2024 genomfördes det första tillfället. Cirka 40 personer deltog. Syftet var att ge information om den nya lagen och att lyssna in brukarföreningarnas perspektiv på hur socialtjänsten kan bli mer förebyggande och lätt tillgänglig. En uppföljande workshop genomfördes i maj 2025 då deltagarna fick ta del av resultatet av läges- och behovsanalysen och möjlighet att tycka till kring de förslag på inriktningsbeslut som framgår i rapporten. Vid detta tillfälle deltog cirka 30 personer.

7.5.2 Digital kommunikation

En del i delaktighets- och förankringsarbetet har handlat om digital kommunikation. En webbsida har tagits fram med stöd av kommunikationsavdelningen för att möjliggöra för medborgare och kommunanställda att följa den lokala omställningen digitalt. Webbsidan lanserades i februari 2025 och i början av april samma år genomfördes en marknadsföringsinsats om omställning via en reklam- och informationsfilm i sociala medier. Förutom att sprida information om omställningen har syftet varit att ge information om socialtjänsten, då en viktig del av en lätt tillgänglig socialtjänst handlar om att medborgarna har kännedom om socialtjänsten, dess verksamhet och insatser.

8 Organisation, bemanning och finansiering

Uppdraget är finansierat genom statliga medel om 650 000 kronor. Uppdragsorganisationen och bemanning har sett ut enligt följande:

- Uppdragsgivare: Lena Enqvist, omsorgschef.
- Styrgrupp: Socialförvaltningens utökade ledningsgrupp.
- Uppdragsledare: Frida Johansson, processledare.

9 Huvudförslagen till ny socialtjänstlag

I Regeringens proposition (2024/25:89), En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter, framgår förslagen till en ny socialtjänstlag.

I detta avsnitt beskrivs de huvudförslag till den nya lagen som aktuell läges- och behovsanalys främst fokuserar på – en mer förebyggande, lätt tillgänglig, kunskapsbaserad samt jämställd socialtjänst. Där till beskrivs förslaget om möjligheten att erbjuda insatser utan föregående individuell behovsprövning då det förslaget är nära sammankopplat med förslagen om en förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst. Andra exempel på förslag till den nya lagen som inte beskrivs här, men som på olika sätt lyfts i rapporten är ett stärkt barnrättsperspektiv och kommunens ansvar för att planera insatser på övergripande nivå inom alla verksamhetsområden.

9.1 En mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst

2 kap 4 § SoL Socialtjänsten ska arbeta förebyggande och vara lätt tillgänglig (Regeringen 2024)

Två av huvudförslagen till den nya lagen är att socialtjänsten ska bli mer förebyggande och lätt tillgänglig. Ett förebyggande arbete handlar om att förhindra och motverka att ett problem uppstår, upprepas eller förvärras och kan även handla om att fördröja framtida behov. Uppsökande arbete är en viktig del i det förebyggande arbetet (Regeringen 2024).

Socialtjänsten arbetar förebyggande i dag, men med den nya socialtjänstlagen ska socialtjänsten bli *mer* förebyggande. Det betyder att socialtjänsten behöver bli mer proaktiva och mindre reaktiva och att det förebyggande perspektivet ska genomsyra hela socialtjänsten, på individ- grupp- och samhällsnivå och tillämpas inom samtliga verksamheter (Regeringen 2024).

Förslaget om att socialtjänsten ska vara lätt tillgänglig är ett komplement till förslaget om att socialtjänsten ska vara förebyggande. I korthet innebär en lätt tillgänglig socialtjänst att det ska vara lätt att både ta och ha kontakt med socialtjänsten. Kravet om att vara lätt tillgänglig följer inte med specifika åtgärder, utan kan uppnås på olika sätt. Då det är ett övergripande mål att socialtjänsten ska vara lätt tillgänglig bör kommunen arbeta samlat och systematiskt med de aspekter av tillgänglighet som är relevanta i den egna kommunen. Det är också viktigt att vara väl förtrogen med de lokala förhållanden och eventuella hinder som finns i kontakten med socialtjänsten, det vill säga att förstå vad som krävs för att olika målgrupper ska uppfatta socialtjänsten som lätt tillgänglig (Ibid. 2024).

9.2 Insatser utan behovsprövning

11 kap 5 § SoL Socialnämnden får tillhandahålla insatser för att tillgodose personliga behov utan individuell behovsprövning (Regeringen 2024).

Den nya socialtjänstlagen vill möjliggöra för kommuner att erbjuda fler insatser utan föregående individuell behovsprövning i syfte att sänka trösklarna in till socialtjänsten genom att kunna erbjuda insatser på ett enklare och mer effektivt sätt. Det innebär ett ökat självbestämmande för kommunerna och gör att enskilda kan ta del av en del insatser utan att först bli föremål för en utredning och bedömning – en möjlighet som tidigare varit mycket begränsad. Insatser utan behovsprövning kommer omfattas av krav på dokumentation och ska kunna ges till barn som har fyllt femton år, oberoende av vårdnadshavares samtycke. Att erbjuda insatser utan behovsprövning är en möjlighet för socialtjänsten att bli mer lätt tillgänglig genom att rikta mer resurser till stöd och mindre till utredning (Regeringen 2024).

En del insatser kommer även fortsättningsvis kräva behovsprövning som exempelvis försörjningsstöd, vård utanför det egna hemmet för barn och unga och särskilda boendeformer för äldre samt bostäder med särskilt stöd för personer med funktionsnedsättning (Regeringen 2025).

9.3 En kunskapsbaserad socialtjänst

5 kap 1 § Verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet. Verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet (Regeringen 2024)

Socialtjänsten ska vara av god kvalitet och verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. En kunskapsbaserad verksamhet har förutom kunskapsbaserade metoder ett fungerande system för riskhantering, personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Det ska även finnas metoder för systematisk uppföljning vars resultat används för att utveckla verksamheten och för att säkerställa ett gott resultat. Beprövad erfarenhet handlar om att systematiskt pröva och ompröva, diskutera och kritiskt granska sitt eget och verksamhetens arbete (Regeringen 2024).

9.4 En jämställd socialtjänst

2 kap 1 § Socialtjänsten ska främja jämlika och **jämställda** levnadsvillkor (Regeringen 2024)

Samhällets normer och värderingar återspeglas i socialtjänstens handläggning och föreställningar om hur flickor, pojkar, kvinnor och män får konsekvenser för de som söker och får stöd från socialtjänsten. Samtidigt påverkas individer om socialtjänsten inte ser skillnaderna mellan livsvillkor för kvinnor, män, flickor och pojkars eller personer med annat kön (SKR 2024).

Ett av huvudförslagen till en ny socialtjänstlag är att socialtjänsten, förutom att främja jämlika levnadsvillkor, ska främja jämställda levnadsvillkor. Jämställda levnadsvillkor handlar om att olika grupper av flickor och pojkar, kvinnor och män ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Det är ett övergripande mål för socialtjänsten och en grundläggande värdering. I detta sammanhang är det viktigt att socialtjänsten motverkar omotiverade skillnader mellan könen kopplat till exempelvis bemötande, insatser och verksamheten (Regeringen 2024).

I den nya socialtjänstlagen handlar flera förslag om ett stärkt barnrättsperspektiv genom exempelvis barns rätt till information och att orosanmälningar ska dokumenteras i en personakt. I arbetet med omställningen, inklusive i läges- och behovsanalysen, har barnrättsperspektivet ofta ingått inom ramen för arbetet med jämställdhet.

10 Resultat – läges- och behovsanalys

I detta avsnitt presenteras resultatet av alla aktiviteter som genomförts inom ramen för läges- och behovsanalysen. Det samlade resultatet ämnar ge en bild av vilka målgrupper och behov av insatser från socialtjänsten som finns i kommunen samt vilka insatser och verksamheter som socialtjänsten tillhandahåller för att möta målgruppernas behov. Med avstamp i lägesbilden och med sikte på intentionerna i den nya socialtjänstlagen ämnar behovsanalysen ge en bild av ett önskat läge och den förflyttning socialtjänsten behöver göra för att nå dit. Verksamheternas reflektioner och analys av resultatet presenteras i textrutor i den löpande texten. Reflektionerna har inhämtats vid de workshopstillfällen som anordnats med ledningsfunktioner, inklusive förtroendevalda, per åldersgrupp – barn och unga, vuxna och äldre.

10.1 Målgrupper och behov av insatser från socialtjänsten

Här ges en bild av målgrupper i Piteå och deras behov av insatser från socialtjänsten baserat på Socialstyrelsens kommundata med välfärdsindikatorer och nyckeltal om hälsa, demografi, socioekonomi och socialtjänstens insatser samt organisation och resurser.

10.1.1 Piteås demografi

Piteås demografi är central för att förstå kommunens behov och förutsättningar i dag och för att kunna prognostisera och planera framåt för att möta medborgarnas framtida behov. Av Socialstyrelsens kommundata och statistik från databasen Kolada framgår tre demografiska faktorer som kan vara viktiga att belysa och ta i beaktan när kommunen och socialtjänsten planerar sin verksamhet.

För det första har Piteå en mer åldersrik befolkning än genomsnittet i riket, med högre andel personer som är 65 respektive 80 år och äldre och en lägre andel barn och barnhushåll. Under de senaste åren ses en ökning av andelen äldre i kommunen samtidigt som andelen barn och barnhushåll minskar, vilket innebär att Piteå har en åldrande befolkning.

Piteå har en åldrande befolkning, det är vanligare att tillhöra LSS personkrets 1 och en lägre andel är utrikesfödda

För det andra är gruppen som tillhör LSS personkrets 1¹ procentuellt större i Piteå än i riket. I Piteå tillhör 75,6 personer per 10 000 invånare personkrets 1 jämfört med rikets 68,2 personer per 10 000 invånare. Sedan 2019 – det första mättilfället i Socialstyrelsens kommundata – ses en ökning i målgruppen i så väl Piteå som länet och riket, med tydligast ökning i Piteå. Att antalet personer i personkrets 1 ökar kan i huvudsak förklaras med att fler har diagnostiserats med autism de senaste 10 åren (Socialstyrelsen 2024).

För det tredje har Piteå en lägre andel utrikes födda medborgare. Enligt data från Kolada var 9,9 procent av Piteås medborgare mellan 20 och 64 år utrikes födda år 2024, vilket är betydligt lägre än länssnittet på 18,7 procent och i synnerhet rikssnittet på 27,8 procent. Bland utrikes födda i Piteå är andelen unga vuxna högre än både läns- och rikssnittet. Unga vuxna män, mellan 18 och 24 år, utgör 20,8 procent av gruppen utrikes födda män i Piteå. Motsvarande siffra i länet är 19,6 procent och 12,4 procent i riket. Skillnaderna är inte lika stora bland unga vuxna utrikes födda kvinnor som utgör 13,4 procent av utrikes födda kvinnor i Piteå jämfört med 10,8 procent i Norrbotten och 10,1 procent i riket. Sedan 2019 ses en minskning i andelen unga vuxna utrikes födda i så väl Piteå som Norrbotten och riket.

Piteå har som mest haft 10 verksamheter med olika former av boenden för ensamkommande barn, som successivt avvecklats de senaste åren. Orsaken har varit att inströmningen av ensamkommande flyktingbarn minskat sedan flyktingvågen nådde sin topp 2015. Det innebär att den i dag procentuellt höga andelen unga vuxna av utrikesfödda i kommunen inte ser ut att vara en ihållande trend.

10.1.2 Barn och unga – målgrupper och behov

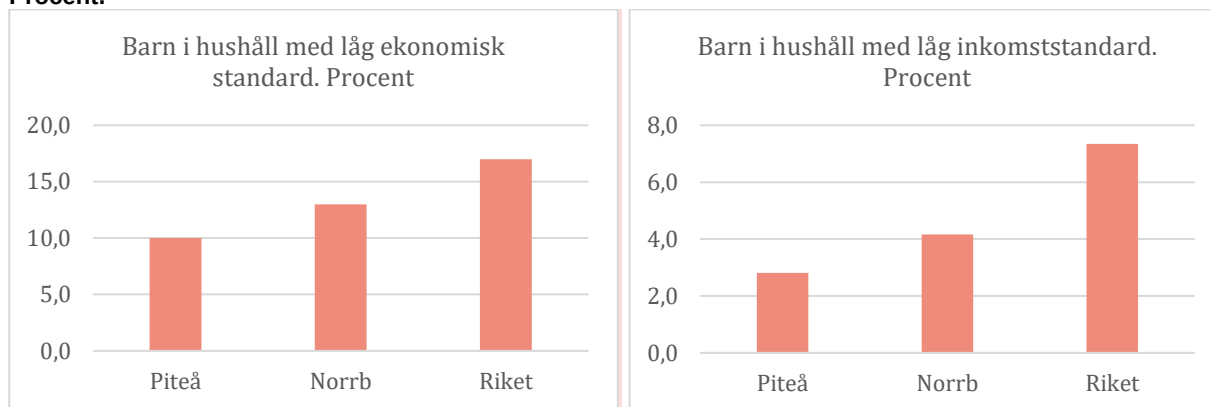
Utbildningsnivå och ekonomi är socioekonomiska faktorer som kan utgöra såväl skydds- som riskfaktorer för barns utveckling. Misshandel, försummelse och övergrepp mot barn, liksom ungdomars destruktiva beteende, förekommer i alla samhällsgrupper, men risken är högre i socioekonomiskt svaga områden (Socialstyrelsen 2024). Nedan ges en bild av läget för barn och unga i Piteå kommun.

10.1.2.1 Lägre barnfattigdom och inga barn i socialt utsatta bostadsområden

Socialstyrelsens data indikerar att Piteå i flera avseenden är en kommun med en förhållandevis stark socioekonomi och välfärd oavsett ålder, med flera faktorer som kan vara viktiga för barns uppväxtvillkor. Exempelvis bor en förhållandevis låg andel barn i hushåll med låg inkomststandard respektive låg ekonomisk standard jämfört med länet och riket.

¹ Diagnostiserad med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.

Tabell 1. Barn i hushåll med låg ekonomisk standard och låg inkomststandard 2022 i Piteå, Norrbotten och riket. I Procent.

Tabellerna ovan visar att 10 procent av barn i Piteå bor i hushåll med låg ekonomisk standard, vilket kan jämföras med 13 procent i Norrbotten och 17 procent i riket. Det är även mindre vanligt (2,8 procent) att barn i Piteå bor i hushåll med låg inkomststandard jämfört med genomsnittet i länet (4,2 procent) och i riket (7,3 procent).

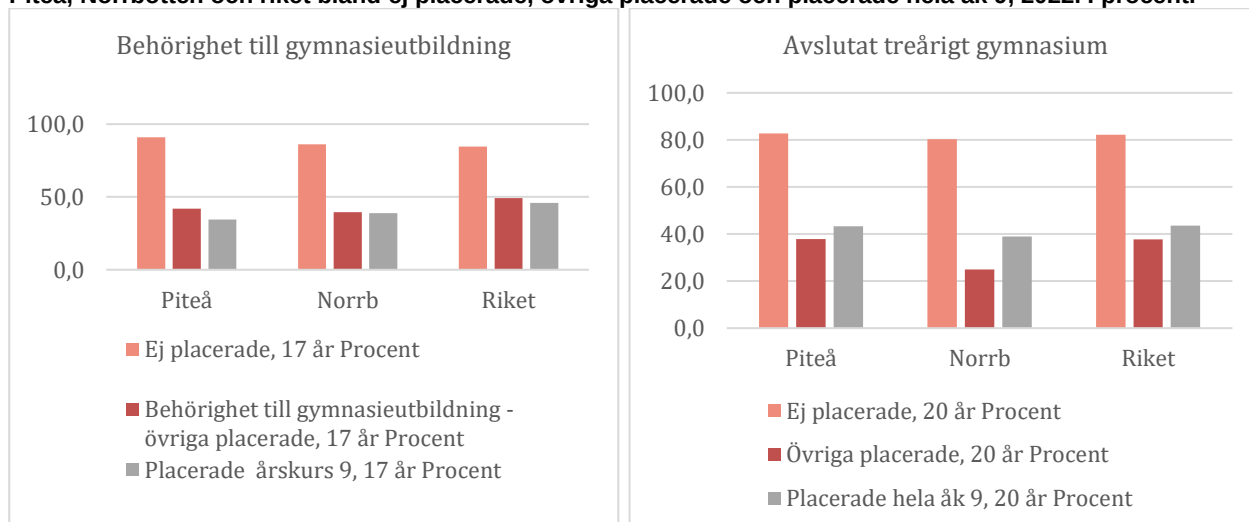
Ytterligare ett exempel på en positiv välfärdsindikator från 2022, som på gruppnivå syftar till att belysa risk- och skyddsfaktorer för barn, är att inga barn och unga i Piteå bor i socialt utsatta områden. Att inga barn och unga bor i socialt utsatta områden torde innebära att Piteå per definition inte har socialt utsatta områden, vilket kan ses i ljuset av att i genomsnitt 14,6 procent av barn och unga i Sverige bor i socialt utsatta områden respektive 2 procent i Norrbotten.

10.1.2.2 Många klarar skolan men skillnader mellan olika grupper av flickor och pojkar är stora och skolfrånvaron ökar i Piteå

En högre andel barn mellan 3 – 5 år är inskrivna i förskolan i Piteå jämfört med länet och riket, vilket kan ses som en positiv välfärdsfaktor. Behörighetsgraden till gymnasiet och andelen personer som avslutat treårigt gymnasium är kopplade till det socioekonomiska läget för barn och unga i en kommun. Statistik från 2022 ger en positiv bild av andelen behöriga till gymnasiet i Piteå bland dem som inte är föremål för placering utanför det egna hemmet. Samtidigt är skillnaderna mellan olika grupper av unga stora, i så väl Piteå som länet och riket.

”En bra skolgång stärker barn och ungas framtidsutsikter och är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för att förebygga utanförskap, kriminalitet, missbruk och ohälsa” (Regeringen 2025).

Tabell 2. Behörighet till gymnasieutbildning bland 17-åringar samt avslutat treårigt gymnasium bland 20-åringar i Piteå, Norrbotten och riket bland ej placerade, övriga placerade och placerade hela åk 9, 2022. I procent.

Majoriteten, över 90 procent, av Piteås 17-åringar var behöriga till gymnasiet 2022 av dem som inte var placerade – en högre andel än i både i länet och riket. Samtidigt var behörigheten lägre i Piteå än i riket bland placerade 17 åringar, oavsett om de var placerade hela årskurs 9 eller inte. Skillnaderna mellan gruppen som inte var placerade och de som var placerade är större i Piteå än i både länet och riket.

En marginellt högre andel av Piteås 20-åringar i gruppen som inte var placerade hade avslutat treårigt gymnasium 2022 än läns- och rikssnittet. Det som kan vara intressant att notera är att gruppen placerade hela årskurs 9 har ett bättre resultat när det kommer till avslutat treårigt gymnasium än vid behörighet till gymnasiet.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för barn och unga:

En delförklaring till de procentuella skillnaderna i behörighetsgraden och i fullföljd skolgång mellan dem som varit placerade och dem som inte varit placerade kan vara att Piteå generellt placerar en lägre andel barn. Bland de som placeras kan det finnas barn som inte varit i skolan på flera år. Både vid HVB- och familjehemsplaceringar behövs som regel ett skolbyte och det kan vara svårt att få in barn i en ny skola i en annan kommun. Skolgången bland placerade barn beskriver verksamheten som en viktig fråga att fundera vidare på.

Att arbeta för att barn som växer upp i samhällsvård klarar sin skolgång är viktigt. Som grupp, har dessa barn sämre fysisk och psykisk hälsa än genomsnittet. De löper också flera gånger större risk att i vuxen ålder drabbas av hälsorelaterade och psykosociala problem. Den enskilt viktigaste faktorn för hur det går för dessa barn senare i livet är hur de lyckas i skolan. Investeringar i tidiga insatser för barn och unga kan bidra till att längre fram i livet förbättra deras hälsa och skapa större möjligheter för dem på arbetsmarknaden (Kunskapsguiden 2025). Verksamhetens reflektion kring vikten av att fundera vidare på skolgången för placerade barn är således samstämmigt med forskning som beskriver en fullföljd skolgång som ett centralt preventivt område.

Samtidigt som Socialstyrelsens data pekar på att många klarar skolan i Piteå har skolfrånvaron bland flickor ökat markant de senaste åren. Under vårterminen 2023 steg antalet elever med långvarig frånvaro från 16 till 45 personer, där en majoritet var flickor med psykisk ohälsa. För att förstå de bakomliggande faktorerna genomfördes en lokal studie där flickor i grundskolan och gymnasiet som haft hög frånvaro deltog i djupintervjuer. Gemensamt för flickorna var faktorer som sociala svårigheter, mobbning och utanförskap, psykisk ohälsa, NPF-relaterad problematik och familjeförhållanden. Studien konstaterar att tidiga insatser är avgörande för att vända trenden med en viktig slutsats – att skolans arbete med att bygga relationer och skapa en trygg miljö hade en direkt påverkan på flickornas skolnärvaro. I det närvarofrämjande arbetet lyftes även behov av samverkan med både regionen och socialtjänsten (Piteå kommuns officiella webbsida 2025).

10.1.2.3 Vanligare med psykisk ohälsa bland barn och unga i Piteå

Statistik från 2022 visar att en liten högre andel barn och unga i Piteå har psykisk ohälsa jämfört med riket, samtidigt är andelen lägre än i Norrbotten. Det handlar om små procentuella skillnader, men i faktiska tal kan skillnaderna vara desto större beaktat att alla barn och unga utgör en stor population. Både i Piteå och riket är den psykiska ohälsan högre bland pojkar (8,8 procent i Piteå och 8,7 procent i riket), jämfört med flickor (8,6 procent i Piteå och 8,5 procent i riket). I Norrbotten är förhållandena mellan könen de motsatta. Den psykiska ohälsan ökar bland barn och unga i så väl Piteå som Norrbotten och riket och störst är ökningen bland flickor.

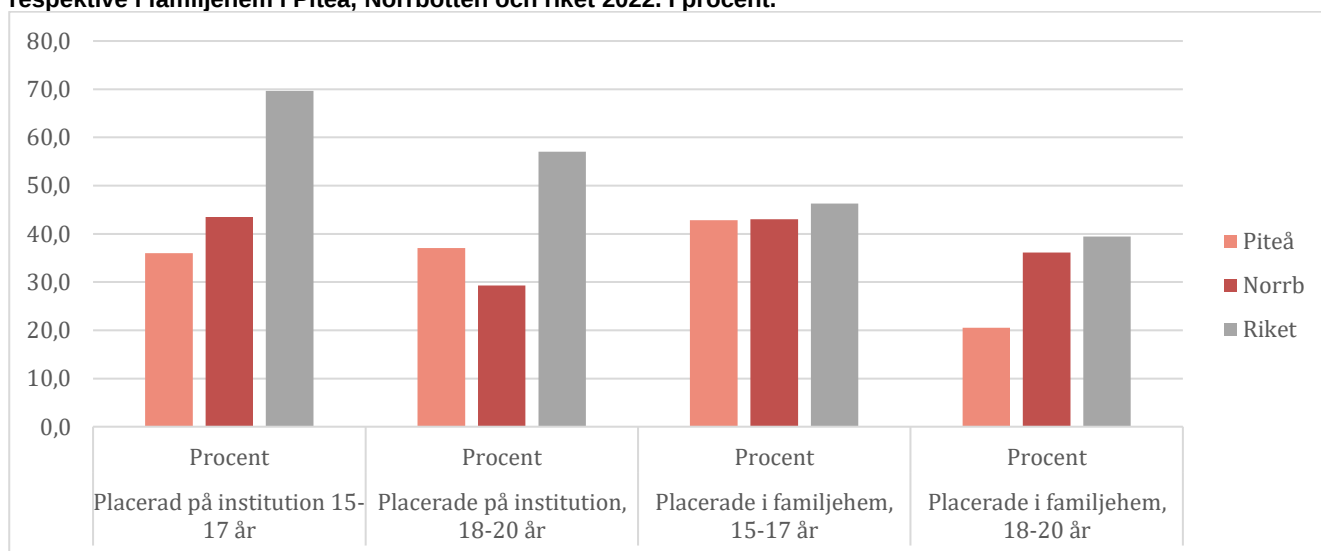
Verksamhetens reflektioner kring resultatet för barn och unga:

Den högre andelen pojkar med psykisk ohälsa avspeglas inte i verksamheten, vilket leder till resonemang om det behövs fler insatser, likt ökad screening vid en anmälan som inte direkt rör psykisk ohälsa, för att fånga upp pojkar med psykisk ohälsa. Verksamheten ser behov av en djupare förståelse av läget, exempelvis genom att inhämta skolsockionomernas och fältarnas bild. Mot bakgrund av att den psykiska ohälsan ökar kan socialtjänsten behöva rusta sig för att möta behoven hos medborgarna enligt verksamheten, som även efterfrågar ökad kunskap om evidensbaserade insatser som kan förebygga psykisk ohälsa bland barn och unga. En fråga de ställer sig är om insatserna ska riktas till barnet och/eller till föräldrarna? Konkreta insatser som kan vara viktiga enligt verksamheten är skolsociala team i förskoleklass, låg- och mellanstadiet, vilket de har planer på att införa tillsammans med grundskolan.

10.1.2.4 Lägre andel placerade barn med behandling för psykiatriskt tillstånd

Samtidigt som den psykiska ohälsan är högre bland barn och unga i Piteå än rikssnittet har en lägre andel barn och unga vuxna mellan 15 – 17 år, respektive 18 – 20 år, behandling för psykiatriskt tillstånd jämfört med riket, oavsett om barnet är placerat eller inte. Bland barn som inte är placerade är skillnaderna mot riket mindre² än bland dem som är placerade där stora skillnader ses.

Tabell 3. Behandling för psykiatriskt tillstånd i målgrupperna 15 – 17 år och 18 – 20 år placerade på institution, respektive i familjehem i Piteå, Norrbotten och riket 2022. I procent.

Enligt data från 2022 har 36 procent av barn mellan 15 – 17 år i Piteå som är placerade på institution behandling för psykiatriskt tillstånd, betydligt lägre än rikssnittet på 69,7 procent. Skillnaden är även stor mellan Piteå, länet och riket i målgrupperna institutionsplacerade 18 – 20-åringar och bland familjehemsplacerade.

Av en kommentar i Socialstyrelsen kommundata framgår det att behandling för psykiatriskt tillstånd syftar till läkemedelsbehandling. I kommentaren framhålls samhällets särskilda ansvar för barn som är placerade, som enligt 6 kap. 1 och 7 §§ socialtjänstlagen (2001:453) ska garanteras god vård, lämplig utbildning och den hälso- och sjukvård som barnet behöver. När ett barn placeras utanför det egna hemmet har vårdnadshavare, socialnämnd och hem för vård eller boende (HVB), stödboende eller familjehemmet ett delat ansvar för att tillgodose barnets behov av omsorg. Av samma kommentar framgår det att ordinera läkemedel till barn innebär speciella utmaningar och risker och att placerade barn tycks få både fler läkemedel och mer långvarig medicinering än andra barn. Samtidigt framhålls

² 13 procent av 15 – 17-åringar i Piteå som inte är placerade får behandling för psykiatriskt tillstånd vilket kan jämföras med 13,5 procent för länet och 15,5 procent för riket. I målgruppen ej placerade 18 – 20-åringar fick 15,2 procent behandling i Piteå, 13,9 procent i Norrbotten och 15,6 procent i riket.

placerade barns rätt till vård. Baserat på Socialstyrelsens kommentar är det svårt att avgöra om det är eftersträvaransvärt med en hög eller låg andel barn med behandling för psykiatriskt tillstånd bland placerade då statistiken inte säger om behandlingen är adekvat eller inte. Vad som kan konstateras är att kontinuitet i behandling och närhet till specialistvård (barn- och ungdomspsykiatri eller habilitering) är viktigt för en god kvalitet i behandlingen, något som placerade barn och ungdomar haft tillgång till i mindre utsträckning än övriga jämnåriga enligt Socialstyrelsen.

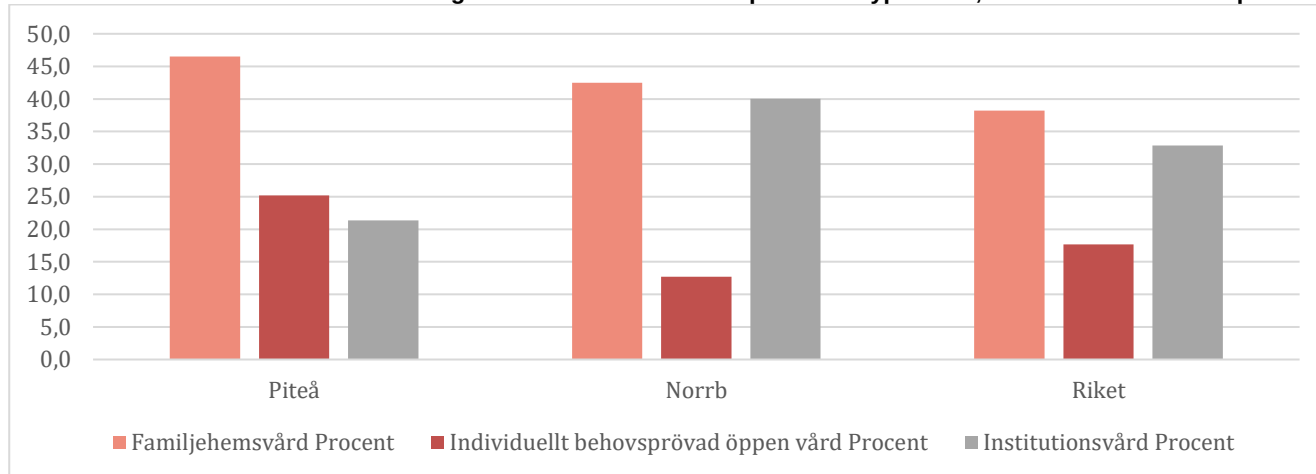
Verksamhetens reflektioner kring resultatet för barn och unga:

Deltagarna i workshopen beskriver att statistiken med den förhållandevis låga andelen barn och unga med behandling för psykiatriskt tillstånd bland placerade barn inte fullt ut speglar deras bild av hur behovet eller tillgången ser ut. De som är placerade i dag har i stor utsträckning behandling för psykiatriska tillstånd. Deltagarna beskriver också ett aktivt samarbete med regionen kring placerade barn och att socialtjänsten ser till att placerade barn och unga ges tillgång till vård samt att det finns rutiner för detta som verksamheten känner sig trygg i. Samtidigt beskrivs problem med kontinuitet i vården för de som placeras utanför kommunen och för de barn som är föremål för fler omplaceringar. Ofta tar det lång tid innan barnet får tillgång till ungdomspsykiatri i en annan region då de ska göra sin egen bedömning, vilket innebär att vårdförloppet tappar fart. När barnet väl etablerat en kontakt inom den nya regionen brukar det fungera bra.

10.1.2.5 Lägre andel av sociala barn- och ungdomsvårdens kostnader går till institutionsvård

Piteå socialtjänst har sedan ett antal år tillbaka haft ett tydligt fokus på hemmaplanslösningar vilket tycks avspeglar sig i Socialstyrelsens kommundata genom att en högre andel av kostnaden för den sociala barn- och ungdomsvården går till öppenvård och familjehemsvård än till institutionsvård jämfört med både länet och riket.

Tabell 4. Andel av sociala barn- och ungdomsvårdens kostnader per insatstyp i Piteå, länet och riket 2022. I procent.

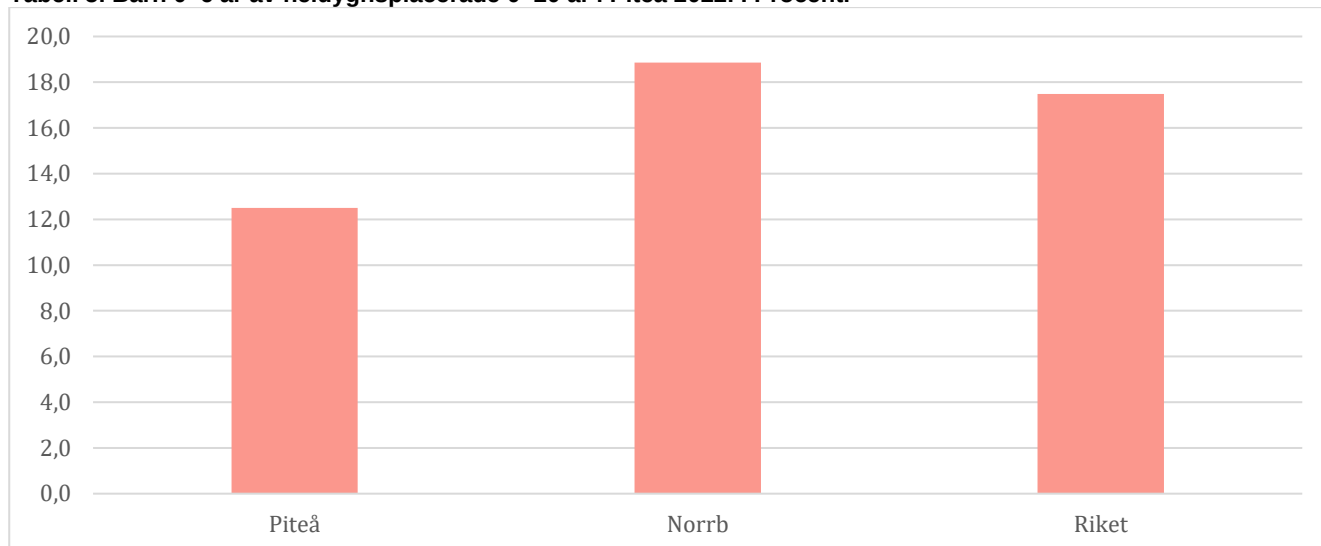

Av den sociala barn- och ungdomsvårdens totala kostnad går 21,4 procent till institutionsvård i Piteå, vilket är lägre än rikssnittet (32,9 procent) och snittet bland Norrbottens kommuner (40 procent). Samtidigt går en högre andel (46,6 procent) av Piteås kostnader för den sociala barn- och ungdomsvården till familjehemsvård och individuellt behovsprövad öppenvård (25,5 procent) än i både riket och länet. Att arbeta med tidiga och förebyggande insatser är en viktig del i den nya socialtjänstlagen för att förhindra behov av mer ingripande stöd. Piteås kostnadsbild tyder på en organisation som går i riktning med ny socialtjänstlag.

10.1.2.6 Lägre andel heldygnsplacera barn mellan 0 – 6 år

Av Socialstyrelsens kommundata från 2022 framgår det att en högre andel pojkar (0,9 procent) mellan 0–20 år i Piteå är heldygnsplacerade jämfört med flickor (0,6 procent) i samma ålder. Det finns även data som visar att andelen placerade barn och unga i Piteå har minskat sedan 2019 fram till det senaste mättillfället 2022, vilket bekräftar bilden av verksamheternas arbete med hemmaplanslösningar. Bland heldygnsplacerade barn sticker den låga andelen placerade barn mellan 0 – 6 år ut i Piteå.

Tabell 5. Barn 0–6 år av heldygnsplacerade 0–20 år i Piteå 2022. I Procent.

Bland barn och unga mellan 0 – 20 år som under 2022 var heldygnsplacerade var 12,5 procent av dem mellan 0–6 år i Piteå jämfört med 18,9 procent i länet och 17,5 procent i riket.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för barn och unga

Att Piteå placerar en lägre andel barn – särskilt mellan 0 – 6 år – jämfört med länet och riket, beskriver deltagarna som ett resultat av att de arbetar med Signs of safety.

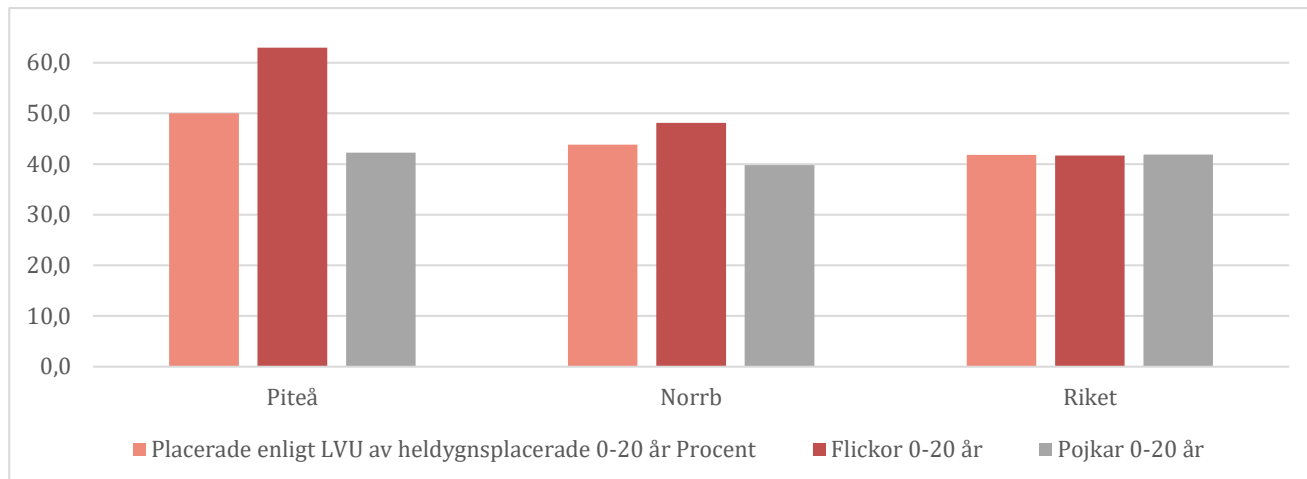
Signs of Safety är ett förhållningssätt och en metod som syftar till att öka barns säkerhet och trygghet genom att skapa samarbete och delaktighet med barn, föräldrar och deras nätverk, med särskilt fokus på att identifiera och stärka det som redan fungerar i familjen. Verksamheten uttömmar genom detta förhållningssätt många möjliga lösningar innan en placering blir aktuell och har exempelvis en rutin om utökad familjebehandling.

Genom en individbaserad systematisk uppföljning (ISU) från 2024 om utökad familjebehandling framgick det att målgruppen för insatsen oftast var barn som aktualiserades på grund av eget beteende och som tidigare varit aktualiserade på grund av omsorgssvikt. Mot bakgrund av resultatet från ISU och den låga andelen placerade barn mellan 0 – 6 år ställer verksamheten sig frågan om utökad familjebehandling bör komma in tidigare och inte i placeringsnära ärenden? De resonerar också över om det finns tillfällen då placeringar bör ske i ett tidigare skede.

10.1.2.7 Högre andel LVU-placeringar bland flickor av heldygnsplacerade barn

Samtidigt som det är mindre vanligt med institutionsvård i Piteå är en högre andel av heldygnsplacerade barn och unga placerade med stöd av Lag (1990:50) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) jämfört med länet och riket, vilket framgår av tabellen nedan.

Tabell 6. Placerade barn och unga enligt LVU av heldygnsplacerade 0 – 20 år i Piteå, länet och riket 2022. Fördelat på flickor och pojkar. I procent.

Av Piteås barn och unga mellan 0 – 20 år som var heldygnsplacerade 2022 var hälften placerade enligt LVU. Genomsnittet i länet var 43,8 procent respektive 41,8 procent i riket. I Piteå ses tydliga skillnader mellan könen, med högre andel LVU-placerade flickor av heldygnsplacerade barn och unga, medan det i riket är jämställt mellan könen. Differensen mellan LVU-placerade flickor i Piteå jämfört med riket är 21,3 procent och det är ett av de områden där Piteå sticker ut mest i statistiken om barn och unga.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för barn och unga:

En förklaring till den höga andelen LVU-placerade av placerade barn och unga kan vara att Piteå placerar en lägre andel barn och unga än rikssnittet, som framgått av Socialstyrelsens kommundata, vilket gör att LVU-placeringarna blir procentuellt större i sammanhanget. För att veta om resonemanget håller önskar deltagarna statistik om hur Piteå ligger till kopplat till andel LVU i relation till andel barn och unga i kommunen, som inte har gått att få fram inom ramen för aktuell utredning.

Den höga andelen LVU-placerade flickor i Piteå väcker frågor hos deltagarna, likt om flickor missas i ett tidigare skede som gör att problem hinner växa sig stora eller om det är kulturella normer och värderingar som gör att flickor placeras i högre utsträckning? Verksamheten varken rapporterar eller följer upp statistik om heldygnsvård utifrån kön vilket de beskriver som utvecklingsområde aktat de skillnader som framgår i rapporten. Deltagarna ser också behov av att stärka arbetet med samtycke och motivation för att minska andelen LVU.

En observation som deltagarna gjort är att de inte längre har placeringar på grund av skadligt bruk vilket tidigare var en mer vanlig placeringsorsak bland pojkar och skulle kunna påverka statistiken mellan könen. Deltagarna funderar om pojkar har andra problem i dag som inte föranleder LVU-placering, likt hemmasittande – en grupp som deltagarna ser skäl att titta närmre på.

10.1.3 Vuxna – målgrupper och behov

Även bland vuxna ses flera positiva välfärds- och socioekonomiska indikatorer från 2022 – så som en lägre arbetslöshet jämfört med i länet och riket, med viss variation mellan grupper utifrån kön och etnicitet³. Även andelen personer med låg inkomst och låg ekonomisk standard samt ansträngd

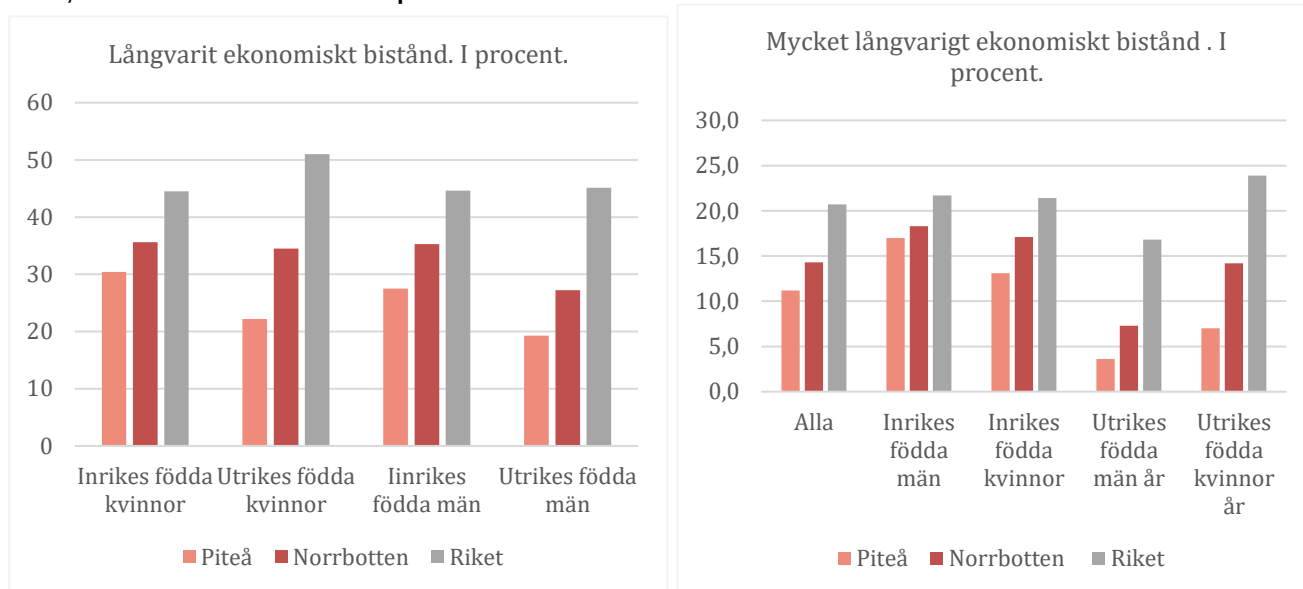
³ En lägre andel inrikes födda män i Piteå är arbetslöshet jämfört med riket samtidigt som samma målgrupp, mellan 20 och 40 år, har en lägre utbildningsnivå jämfört med riket. I gruppen inrikes födda kvinnor är förhållandena de motsatta med en högre arbetslöshet, samtidigt högre utbildningsnivå bland 20 till 40 åringar jämfört med riket. Sett till gruppen utrikes födda män och kvinnor är andelen arbetslösa kvinnor lägre och andelen arbetslösa män högre i relation till riket.

boendekonomi är lägre i Piteå än i både länet och riket. Det är också procentuellt färre inrikes födda personer mellan 20 och 40 år med låg utbildningsnivå i Piteå jämfört med länet och riket.

10.1.3.1 Ekonomiskt bistånd

Det är en lägre andel personer med långvarigt och mycket långvarigt ekonomiskt bistånd i Piteå, oberoende kön och etnicitet, jämfört med länet och i synnerhet riket. Uppgifterna indikerar att Piteå är en förhållandevis stark kommun kopplat till välfärd och socioekonomi. Där emot ökar målgruppen med mycket långvarigt ekonomiskt bistånd i så väl Piteå som Norrbotten och riket.

Tabell 7. Långvarigt respektive mycket långvarigt ekonomiskt bistånd inrikes och utrikes födda män och kvinnor i Piteå, Norrbotten och riket 2019. I procent.

Andelen personer med långvarigt respektive mycket långvarigt ekonomiskt bistånd, som framgår av tabellerna ovan, är så pass höga att det rimligtvis inte handlar om den totala populationen kvinnor och män i Piteå, Norrbotten och riket. Ingen förklaring framgår i Socialstyrelsens data eller genom kontakt som tagits med Socialstyrelsen i frågan. Utredningens tolkning av tabellen är att den beskriver andel personer, fördelat på kön och etnicitet, som uppbär långvarigt eller mycket långvarigt ekonomiskt bistånd bland dem som uppbär ekonomiskt bistånd. Baserat på den tolkningen är det 22,2 procent utrikesfödda kvinnor med långvarigt ekonomiskt bistånd bland de som uppbär ekonomiskt bistånd i Piteå jämfört med 51 procent i riket. Oavsett visar tabellen stora skillnader mot Norrbotten och i synnerhet mot riket. Den låga andelen utrikesfödda män (19,3 procent) med långvarigt ekonomiskt bistånd sticker också ut jämfört rikssnittet (45,1 procent).

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för vuxna:

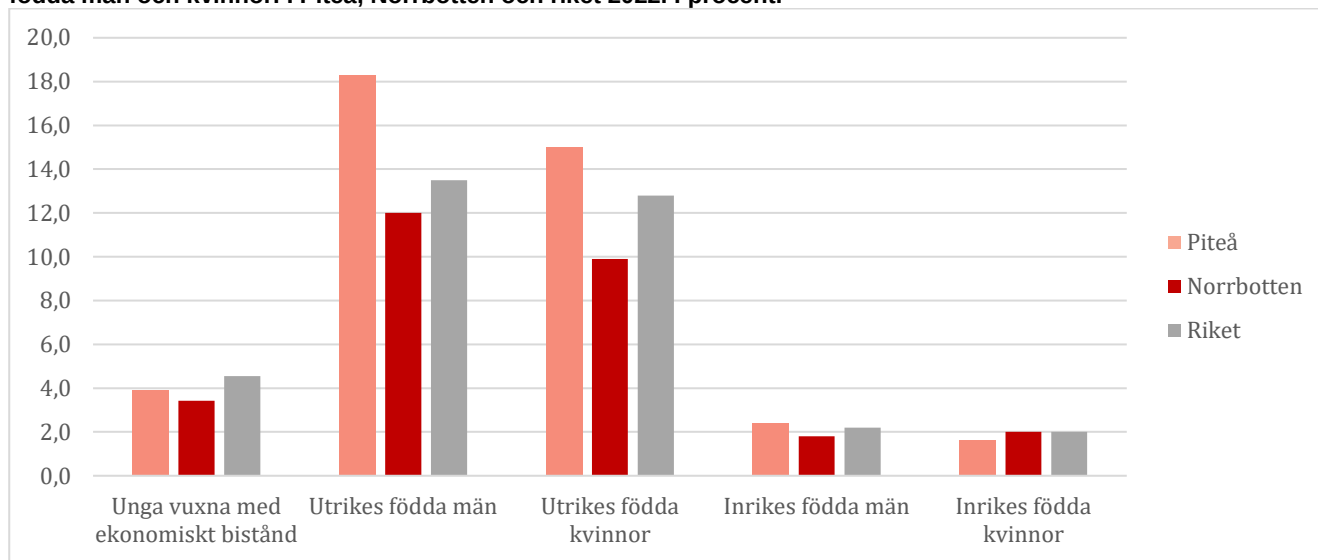
Det långvariga bidragsberoendet ökar i hela riket. Enheten Stöd till försörjning har en etablerad samverkan med samordningsförbundet och arbetsmarknadsenheten med särskilt riktade aktiviteter och projekt för målgrupper med en lång period av bidragsberoende. Verksamheten beskriver att det är tydligt att behovet varierar över tid. Ett exempel på det är att de under 2025 kommer att avsluta ett ESF-projekt tillsammans med arbetsmarknadsenheten på grund av att de inte lyckats rekrytera deltagare. Stöd till försörjning har tillsammans med samordningsförbundet även drivit ett projekt riktat till utrikesfödda kvinnor som avslutats. Det verksamheten ser är en framgångsfaktor är att de har tid att arbeta med individuella planer och kan arbeta i samverkan med andra aktörer på individnivå med dem som söker försörjningsstöd. En del i att säkerställa att verksamheten arbetar med uppföljningar är att göra en ny utredningen om en klient blir kvar i försörjningsstöd i mer än nio månader.

Högre andel utrikesfödda unga vuxna i Piteå med ekonomiskt bistånd:

Unga vuxna har som grupp svårare att etablera sig på arbetsmarknaden och arbetslösheten i gruppen är ungefär tre gånger högre än i övriga åldersgrupper oaktat det ekonomiska läget i riket. De som varken studerar eller arbetar i övergången mellan ungdoms- och vuxenliv löper högre risk för att hamna utför arbetsmarknaden – även på lång sikt – och har därtill ökad risk för både psykisk ohälsa och skadligt bruk än i övriga åldersgrupper. Att unga vuxna snabbt får hjälp med att komma in på arbetsmarknaden eller studera är därmed centralt (Socialstyrelsen 2024).

I Piteå sticker den höga andelen unga vuxna utrikesfödda med ekonomiskt bistånd ut, vilket framgår i tabellen nedan.

Tabell 8. Unga vuxna med ekonomiskt bistånd fördelat på unga vuxna, utrikesfödda män och kvinnor samt inrikes födda män och kvinnor. I Piteå, Norrbotten och riket 2022. I procent.

I Piteå uppbar en lägre andel (3,9 procent) unga vuxna ekonomiskt bistånd under 2022 jämfört med rikssnittet (4,5 procent), samtidigt högre än snittet i Norrbotten (3,4 procent). Andelen utrikesfödda unga vuxna med ekonomiskt bistånd i Piteå sticker ut, i synnerhet bland män (18,3 procent) men också bland kvinnor (15 procent), jämfört med riket (13,5 procent utrikesfödda män och 12,8 procent bland utrikesfödda kvinnor). Skillnaderna mellan gruppen inrikes födda och utrikes födda unga vuxna är stor i såväl Piteå som i riket och länet.

Samtidigt ses en positiv utveckling mellan 2019 och 2022 i Piteå då andelen unga vuxna utrikesfödda kvinnor och män med ekonomiskt bistånd minskade kraftigt. Andelen män har minskat från 44,9 procent till 18,3 procent och kvinnorna från 27,3 procent till 15 procent.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för vuxna:

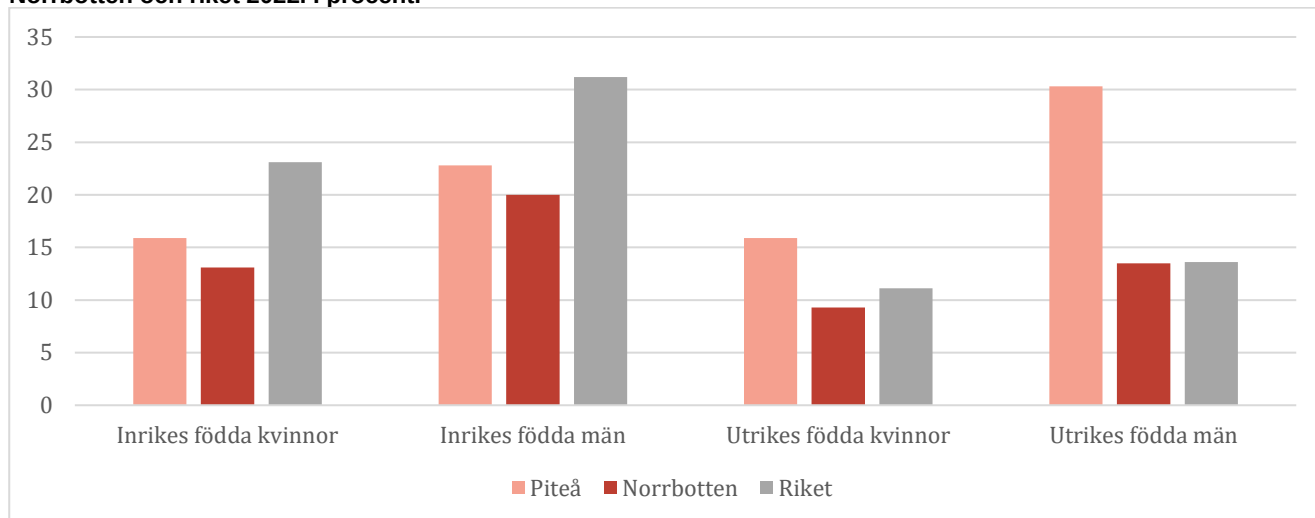
Den höga andelen utrikesfödda unga vuxna med ekonomiskt bistånd kan enligt deltagarna förklaras av att det 2019 var flera ensamkommande ungdomar som fyllde 18 år. För att veta om situationen är påverkingsbar är ett första steg att kartlägga om bilden fortfarande stämmer, då upplevelsen i gruppen är att det inte gör det i och med att många i målgruppen fått arbete eller valt att flytta. Sedan 2022 har socialtjänsten löpande följt statistik för att identifiera om det finns målgrupper som blir långvarigt bidragsberoende samt haft indikatorer tillsammans med Arbetsmarknadsenheten (AME) för att följa upp effekten av kommunalt arbetsmarknadsprogram (KAP). Dock har de inte särskilt följt utrikesfödda i statistiken.

Utrikesfödda män med försörjningshindret sociala skäl sticker ut i Piteå:

När enskilda ansöker om bistånd för sin försörjning via socialtjänsten försöker handläggaren i samarbete med den enskilde skaffa sig en helhetsbild av personens resurser, försörjningshinder och

behov av insatser. I Socialstyrelsens kommundata framgår data för följande försörjningshinder: Arbetslöshet, Sociala skäl eller Ohälsa⁴.

Tabell 10. Försörjningshinder sociala skäl, utrikes och inrikes födda kvinnor och män med ekonomiskt bistånd i Piteå, Norrbotten och riket 2022. I procent.

Det är mer än dubbelt så vanligt att ha försörjningshindret sociala skäl bland utrikes födda män med ekonomiskt bistånd i Piteå (30,3 procent) jämfört med snittet i länet (13,5 procent) och rikssnittet (13,6 procent). Även utrikes födda kvinnor har i högre utsträckning försörjningshindret sociala skäl i Piteå än i länet och riket. I gruppen inrikes födda kvinnor och män är det där emot en lägre andel med försörjningshindret sociala skäl i Piteå än i riket. Skillnaden mellan könen i gruppen utrikes födda är större i Piteå än i länet och riket.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för vuxna:

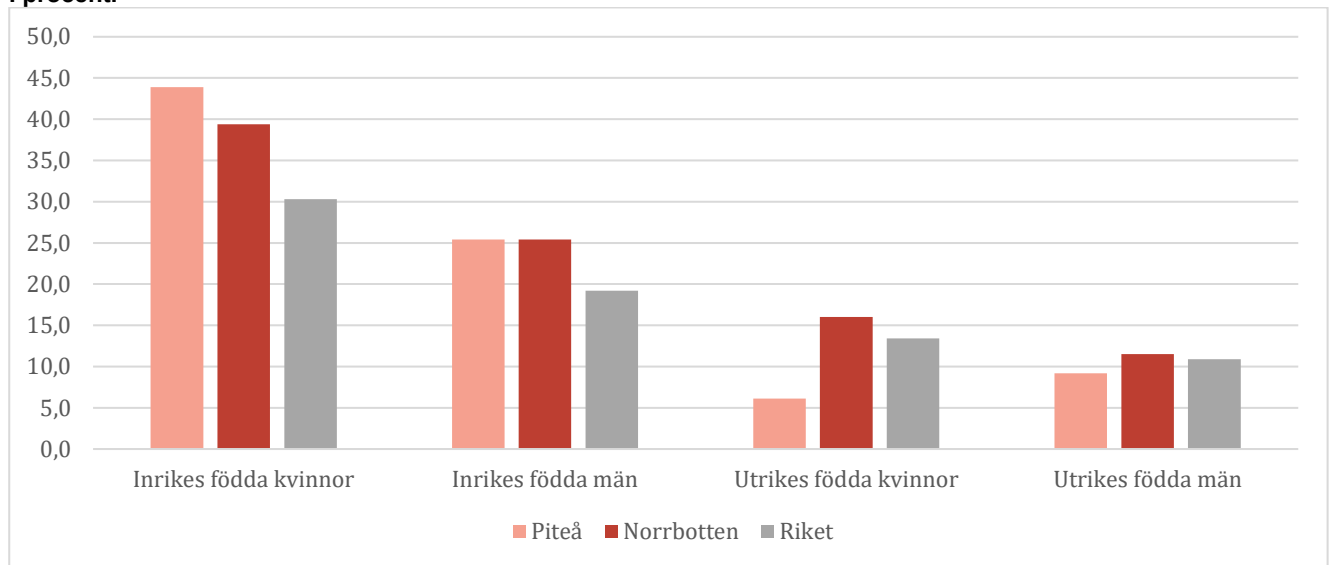
Efter analysworkshopen tittade verksamheten närmare på definitionen av arbetshindret sociala skäl och fann att det fanns tre olika typer av kodning för sociala skäl i verksamhetssystemet VIVA som användes 2022, medan det nya verksamhetssystemet enbart har en kodning. Hur handläggarna tolkar och bedömer en persons försörjningshinder kan skifta, varför det kan finnas behov av att se över hur kodningen av både skäl för bistånd samt avslutsorsak används.

Högre andel inrikes födda kvinnor i Piteå med försörjningshindret ohälsa:

Det är vanligare med försörjningshindret ohälsa i gruppen inrikes födda kvinnor som uppbär ekonomiskt bistånd i relation till inrikes födda män och utrikesfödda biståndsmottagare.

⁴Till försörjningshindret sociala skäl registreras en person som inte omedelbart står till arbetsmarknadens förfogande och som socialtjänsten bedömer ha nedsatt arbetsförmåga eller vars arbetsförmåga inte är klarlagd. Arbete kan bli aktuellt i framtiden, men först efter utredning eventuell rehabilitering. Det kan röra sig om en person som är i behov av ytterligare insatser i form av exempelvis utredning av arbetsförmåga, arbetsträning, social eller medicinsk rehabilitering innan ett arbete kan bli aktuellt. Det kan också avse en person som för närvarande är förhindrad att arbeta på grund av familjerskäl eller en ungdom 18 - 20 år där socialtjänsten övertagit föräldrarnas försörjningsansvar för att denne ska få möjlighet att avsluta sina gymnasiestudier. En person som har läkarintyg eller läkarutlåtande som styrker nedsatt arbetsförmåga, ska registreras under "Sjukskriven med läkarintyg". En person som har sjuk- eller aktivitetsersättning registreras under Sjuk- och aktivitetsersättning. En person som i princip omgående kan börja arbeta ska registreras som Arbetslös.

Tabell 11. Försörjningshinder Ohälsa, utrikes- och inrikes födda kvinnor och män i Piteå, Norrbotten och riket 2022. I procent.

Det är en högre andel inrikes födda kvinnor (43,9 procent) än inrikes födda män (25,4 procent) i Piteå med försörjningshindret ohälsa bland dem som uppbär bistånd för sin försörjning. Inrikes födda kvinnor sticker ut i relation till övriga målgrupper i Piteå och jämfört med genomsnittet i Norrbotten (39,4 procent) och rikssnittet (30,3 procent). Samtidigt är det en lägre andel utrikes födda kvinnor i Piteå med försörjningshindret ohälsa i Piteå jämfört med Norrbotten och riket.

10.1.3.2 Skadligt bruk och beroende

Piteå har sedan länge satsat på en väl utbyggd och lätt tillgänglig öppenvård med insatser utan behovsprövning, vilket gör att verksamheten består av fler behandlare och färre socialsekreterare – en organisation i linje med den nya lagen. I Socialstyrelsens kommundata framgår det att enskilda erbjuds ett första besök med den kommunala missbruks- och beroendevården inom tre dagar, vilket bekräftar bilden av att verksamheten är lätt tillgänglig. Det saknas jämförbara data för länet och riket, men sett till de jämförbara kommuner som ingår i rapporten är det bara Alingsås som erbjuder en tid inom samma tidsspann. Övriga kommuner erbjuder ett första besök inom mellan 4 – 15 dagar.

En lätt tillgänglig kommunal missbruks- och beroendevård

Högre kostnader för öppenvård utan behovsprövning och för institutionsvård:

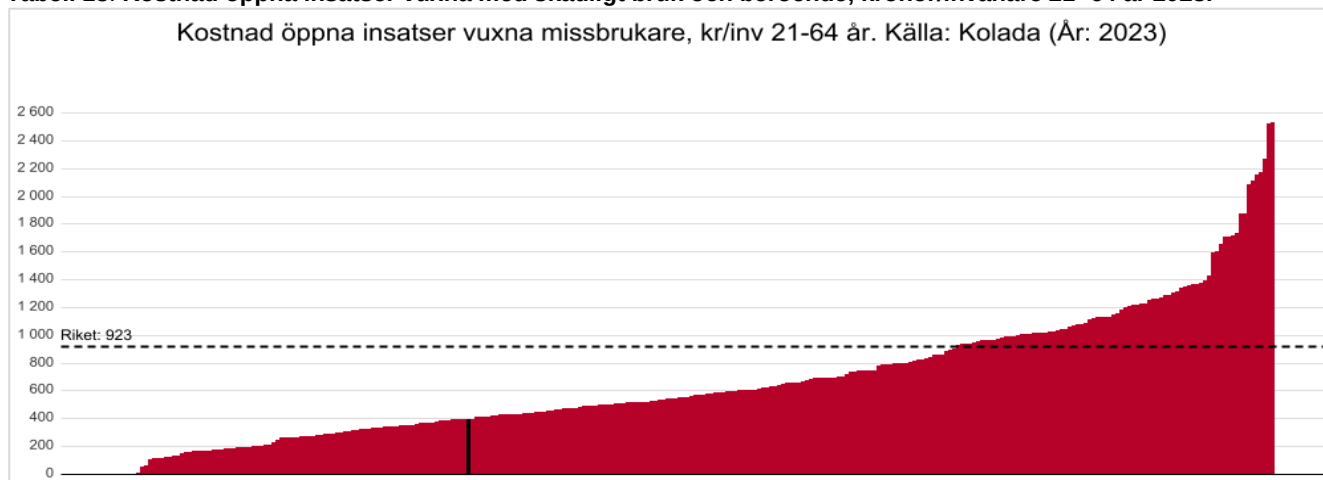
Att Piteå har en öppenvård med insatser utan behovsprövning avspeglar sig i kommunens kostnader för insatser utan behovsprövning i verksamhetsområdet i relation till rikssnittet.

Tabell 12. Kostnad öppna insatser övriga avs. vuxna med skadligt bruk och beroende, kronor/invånare 2023.

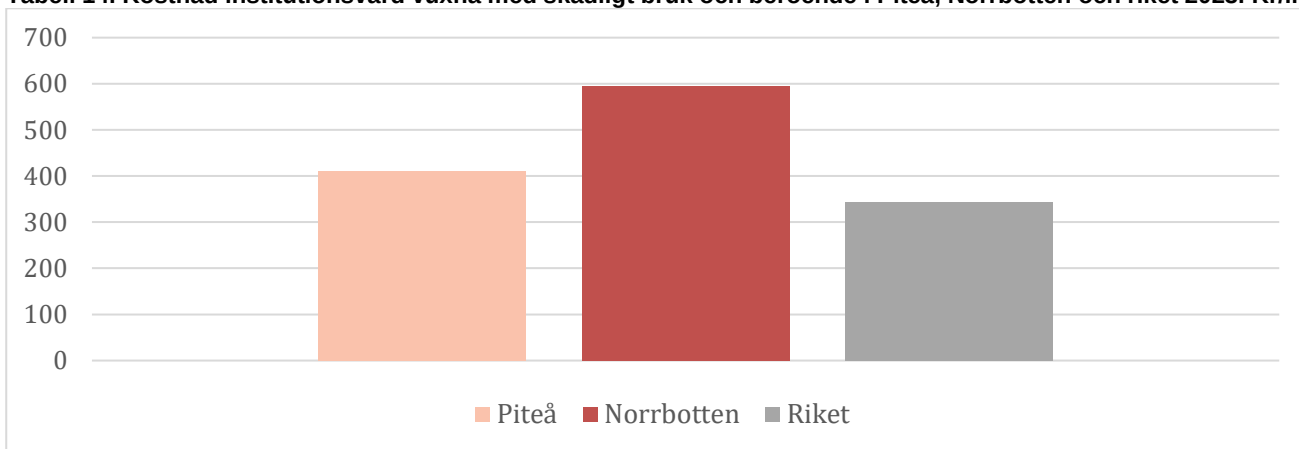
Den svarta markören anger hur Piteå ligger till i relation till övriga kommuner i riket, samt i relation till snittet för riket. I tabellen ovan framgår det att öppna insatser till invånare mellan 21–64 år kostade 314 kronor per invånare i Piteå 2023, mer än snittet i Norrbotten (256 kronor) och i riket (86 kronor).

Tabell 13. Kostnad öppna insatser vuxna med skadligt bruk och beroende, kronor/invånare 21–64 år 2023.

I Piteå kostade öppna insatser till vuxna med skadligt bruk och beroende 395 kr per invånare 2023, betydligt lägre än rikssnittet (923 kronor). De låga kostnaderna för öppenvård som behovsprövas kan förklaras med att socialtjänstens interna öppenvård ges utan biståndsprövning, vilket de högre kostnaderna i föregående tabell avspeglade. Trots den positiva bilden av socialtjänstens öppenvård är kostnaderna för institutionsvård för vuxna med skadligt bruk och beroende något högre per invånare i Piteå jämfört med riket, samtidigt lägre än i länet.

Tabell 14. Kostnad institutionsvård vuxna med skadligt bruk och beroende i Piteå, Norrbotten och riket 2023. Kr/inv.

I Piteå kostade institutionsvård 410 kronor per invånare 2023, medan rikssnittet låg på 345 kr/invånare. Kostnaderna i länet är högst (596 kronor). Även om kostnader för institutionsvård är högre per antal invånare i Piteå visar data från Kolada 2023 att vårddygnskostnaden i kronor för institutionsvård är lägre i Piteå än genomsnittet i både länet och riket och att Piteå beviljar färre vårddygn än jämförbara kommuner.

Tabell 15. Antal beviljade vårddygn och antal dygn per person per kommun, 2024.

Kommun	Antal vårddygn	Antal dygn/person
Alingsås	5 296	139
Falun	6 187	110
Örnsköldsvik	4 500	102
Luleå	3 743	73
Piteå	3 553	81
Skellefteå	2 703	71

Tabellen 15 bygger på Socialstyrelsens (2024) officiella statistik för socialtjänst och visar att Piteå beviljar färre vård dygn enligt SoL än jämförbara kommuner, inklusive Luleå, men fler än Skellefteå. Piteå beviljade 3 553 vård dygn 2024, vilket är lägst antal dygn efter Skellefteå bland de jämförbara kommuner som ingår i rapporten.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för vuxna:

Deltagarnas analys av att Piteå har högre kostnader för institutionsvård per invånare, trots en väl utbyggd öppenvård, är att det saknas boendelösningar och bostadssociala insatser. Det beskrivs som svårt att utreda personerna på hemmaplan och det saknas korttidsplatser i Piteå. Hälften av de som är placerade i dag är placerade på stödboende. Cirka hälften av dem som är placerade på externt boende eller institution blir kvar längre på grund av att det inte går att matcha behoven på hemmaplan. Lokalerna inom särskilt boende till personer under 65 år är inte anpassade för personer med samsjuklighet. Verksamheterna framhåller behov av fler stödformer i Piteå för att minska kostnaderna för institutionsvården, genom allt från boendestöd och hemtjänst till olika boendeformer med mera. Varken alkohol- eller drogkonsumtionen sjunker vilket innebär att behovet av insatser kommer kvarstå enligt verksamheten.

10.1.3.3 Våld i nära relation

I Socialstyrelsens kommundata finns frågeställningar som rör våld i nära relation, inkluderat hedersrelaterat våld. Frågorna handlar om antal aktualiserade personer, antal personer med minst en insats och hur många som uppnått det övergripande målet med insatsen. Det saknas kommundata för Piteå i samtliga av nyss nämnda frågor.

10.1.3.4 Socialpsykiatri

I Socialstyrelsens kommundata finns det inte specifika frågeställningar om verksamhetsområdet socialpsykiatri varför kompletterande data inhämtats via Kolada och Folkhälsomyndigheten, både om olika insatser som beviljas inom ramen för socialpsykiatri och om psykisk hälsa.

Av en studie från Folkhälsomyndigheten (2025) framgår det att 84,7 procent av Piteås kvinnor tycker att de har ett gott psykiskt välbefinnande, vilket är något högre än snittet bland kvinnor i riket (83,7 procent), men lägre än i Norrbotten (86,3 procent). Bland män är det 84,4 procent av piteborna som anger ett gott psykiskt välbefinnande, vilket är lägre än både rikssnittet på 86 procent och genomsnittet i Norrbotten på 88,9 procent.

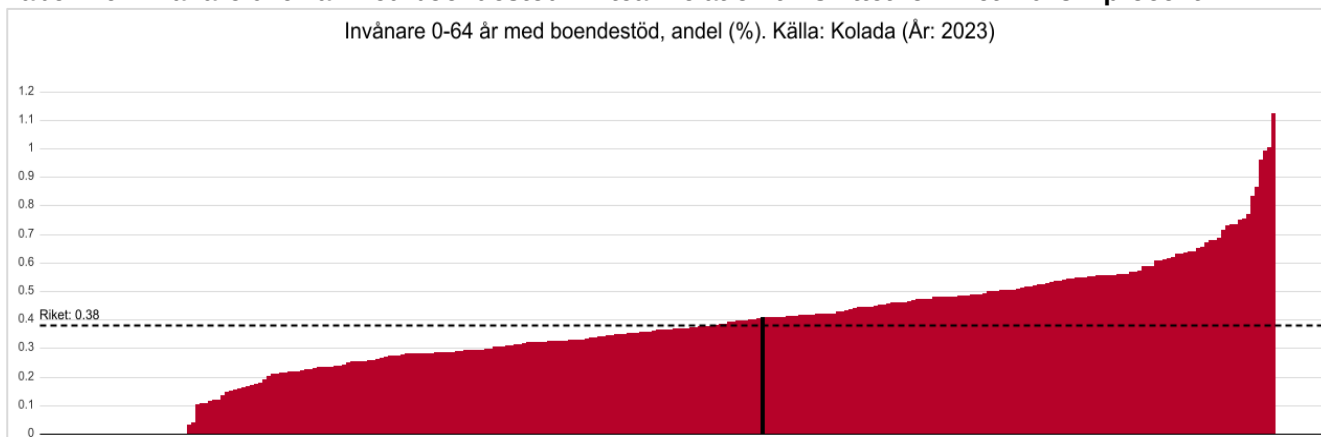
Den psykiska hälsan är inte jämnt fördelad i befolkningen. Faktorer som påverkar den psykisk ohälsan är bland annat kön, utbildning, socioekonomisk status, födelseland och sexuell läggning och könsidentitet. Dessa är viktiga att ta hänsyn till i det förebyggande arbetet.

- Folkhälsomyndigheten, 2024

Procentuellt lägre kostnader för boendestöd och högre för särskilt boende:

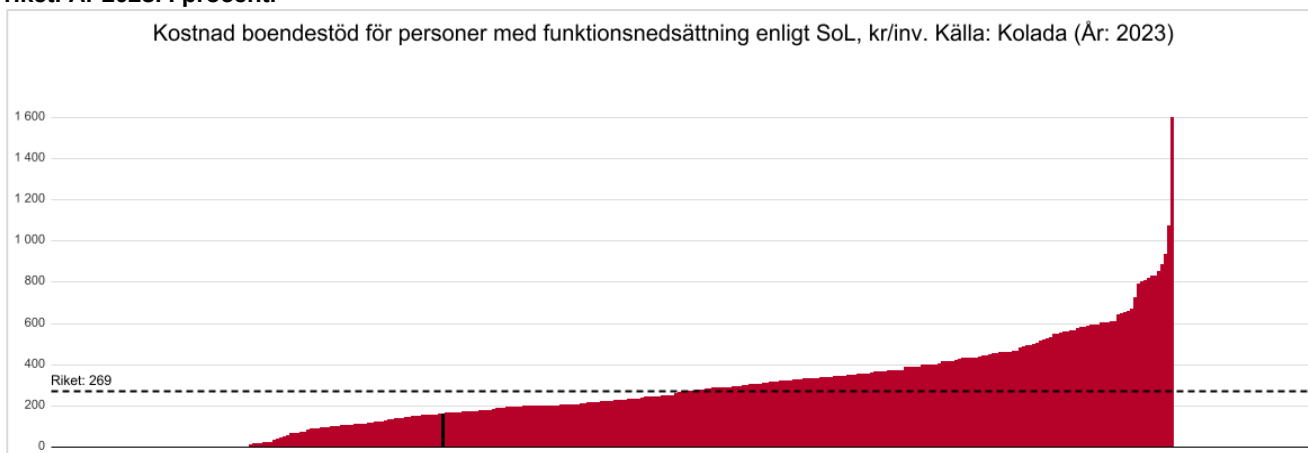
I två lokala utredningar från socialtjänsten från 2023 (God och nära vård – psykisk hälsa från socialtjänstens perspektiv) och 2024 (Utveckla boendestöd och stöd i ordinärt boende) framgår det både behov av och önskemål om att stärka insatsen och utbudet av boendestöd och annat stöd i ordinärt boende för att möta medborgarnas behov av insatser från socialtjänsten. Boendestöd tros både kunna förebygga och minska behovet av mer omfattande insatser likt särskilt boende. I tabell 16 framgår antal personer i Piteå som uppbär boendestöd jämfört med riket och kostnaderna för insatsen.

Tabell 16. Invånare 0–64 år med boendestöd i Piteå i relation till snittet för riket. 2023. I procent.

I Piteå har 0,41 procent av invånarna boendestöd enligt siffror från 2023. Procentuellt är det fler invånare i Piteå som uppbär boendestöd än snittet i riket (0,38 procent) och i Norrbotten (0,32 procent).

Tabell 17. Kostnad per antal invånare för boendestöd till personer med funktionsnedsättning enligt SoL i Piteå och riket. År 2023. I procent.

I Piteå kostade boendestöd 161 kronor per invånare 2023, vilket kan ställas i relation till rikssnittet på 269 kronor, respektive 261 kronor i länet.

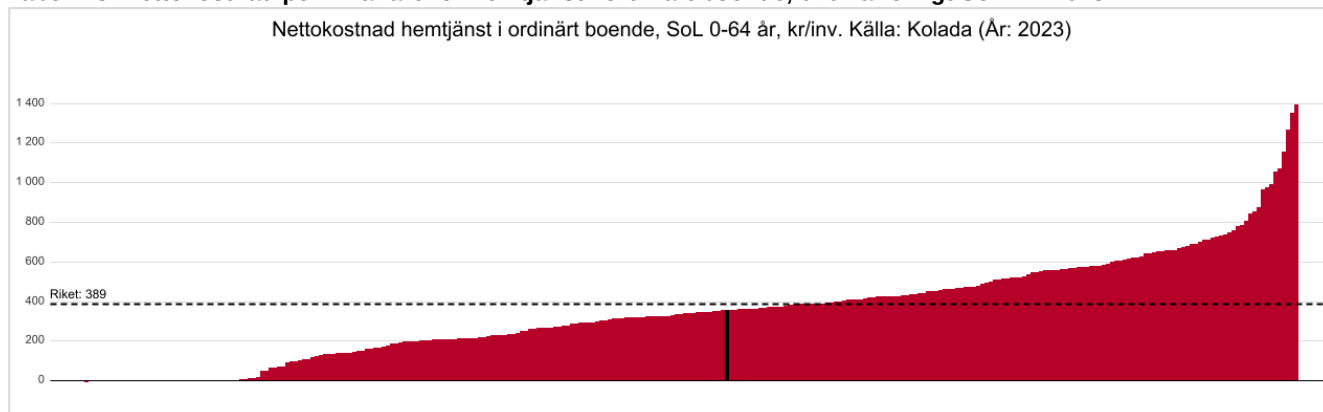
Att procentuellt fler beviljas boendestöd samtidigt som kostnaden för boendestöd är förhållandevis låg talar för att tillgången till boendestöd är begränsad i relation mot behoven bland medborgarna i Piteå jämfört med genomsnittet i riket. Samtidigt bör sägas att en brukarundersökning från 2023 visar att 90 procent av respondenterna som deltog i enkäten ansåg att de får den hjälp de behöver.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för vuxna:

Att fler är beviljade boendestöd i Piteå än i riket kan enligt deltagarna bero på att Piteå har en högre andel personer med psykisk ohälsa i kommunen. De lägre kostnaderna för boendestöd går att förklara med att Piteå har få boendestödjare i relation till antalet klienter. Verksamheten beskriver behov att se över varför 10 procent inte är nöjda med stödet de får.

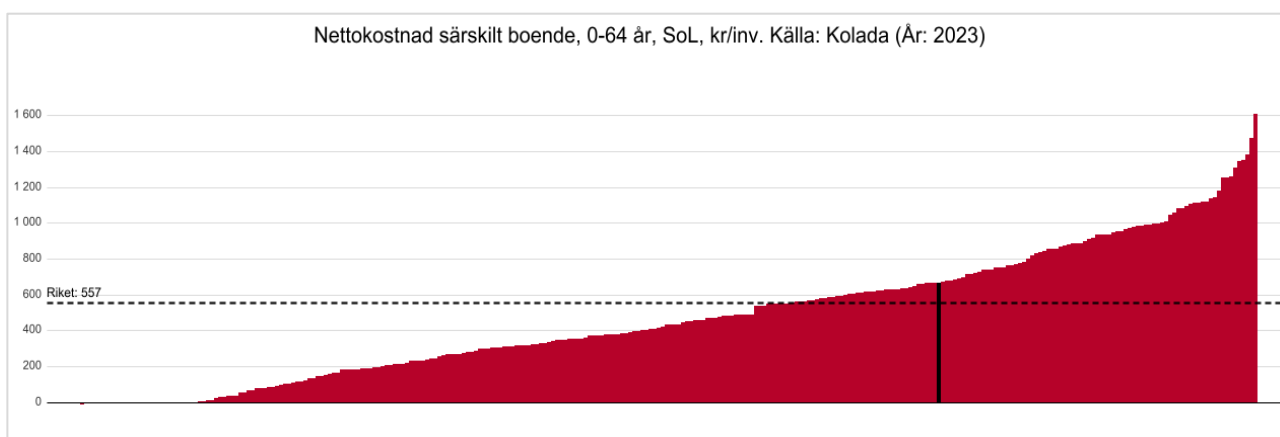
Förutom boendestöd är hemtjänst en insats som ges i ordinärt boende och kan beviljas till personer med psykisk ohälsa via handläggarna inom socialpsykiatri.

Tabell 18. Nettokostnad per invånare för hemtjänst i ordinärt boende, 0–64 år enligt SoL. År 2023.

Nettokostnaden för hemtjänst 2023 var i snitt 353 kronor per invånare i Piteå jämfört med 389 kr som var genomsnittet i riket och 304 kronor som var snittet i Norrbottens län. Nedan beskrivs kostnader per invånare för Särskilt boende enligt SoL under 65 år som erbjuds inom ramen för socialpsykiatri.

Tabell 19. Nettokostnad per invånare för särskilt boende, 0–64 år, enligt SoL i Piteå och riket. År 2023.

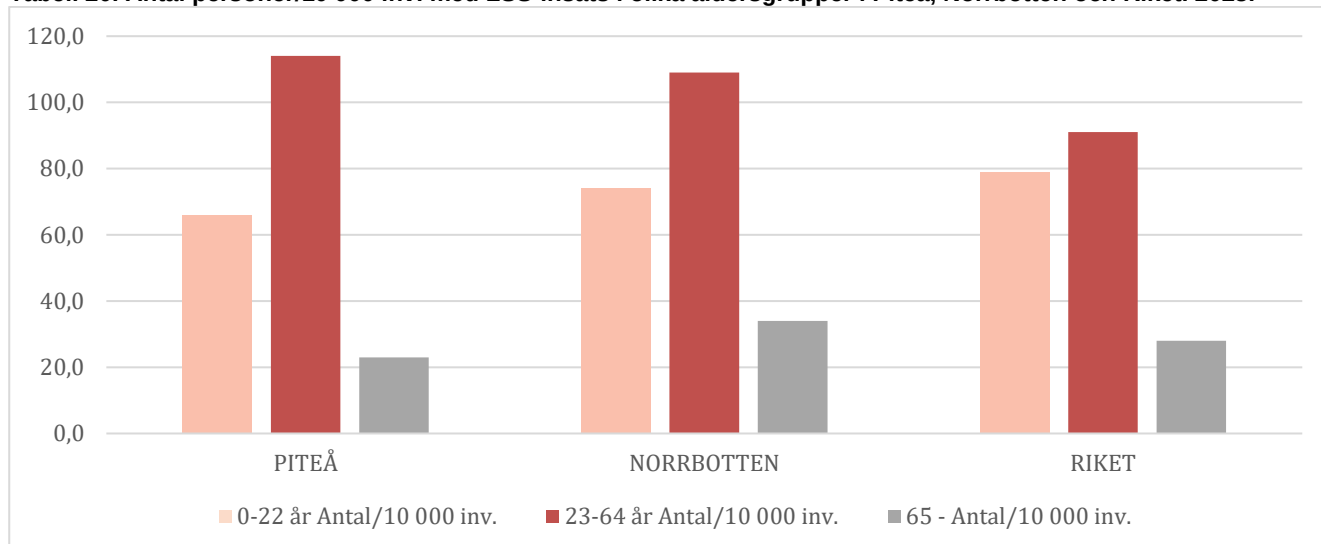
Särskilt boende enligt SoL kostade i snitt 666 kronor per invånare i Piteå 2023, vilket är mer än i riket (557 kronor per invånare) och i länet (388 kronor).

Sammantaget visar statistiken om insatserna inom ramen för socialpsykiatri att Piteå lägger mer resurser på särskilt boende och mindre på hemtjänst och i synnerhet boendestöd än rikssnittet.

10.1.3.5 LSS barn, unga och äldre – målgrupper och behov

Socialstyrelsens kommundata för området LSS är i vissa frågor uppdelat per ålder och i andra frågor inte, varför statistiken för området presenteras gemensamt oavsett åldersgrupp. I tabell 20 framgår antal personer per 10 000 invånare som uppbär LSS-insats utifrån olika åldersgrupper.

Tabell 20. Antal personer/10 000 inv. med LSS-insats i olika åldersgrupper i Piteå, Norrbotten och Riket. 2023.

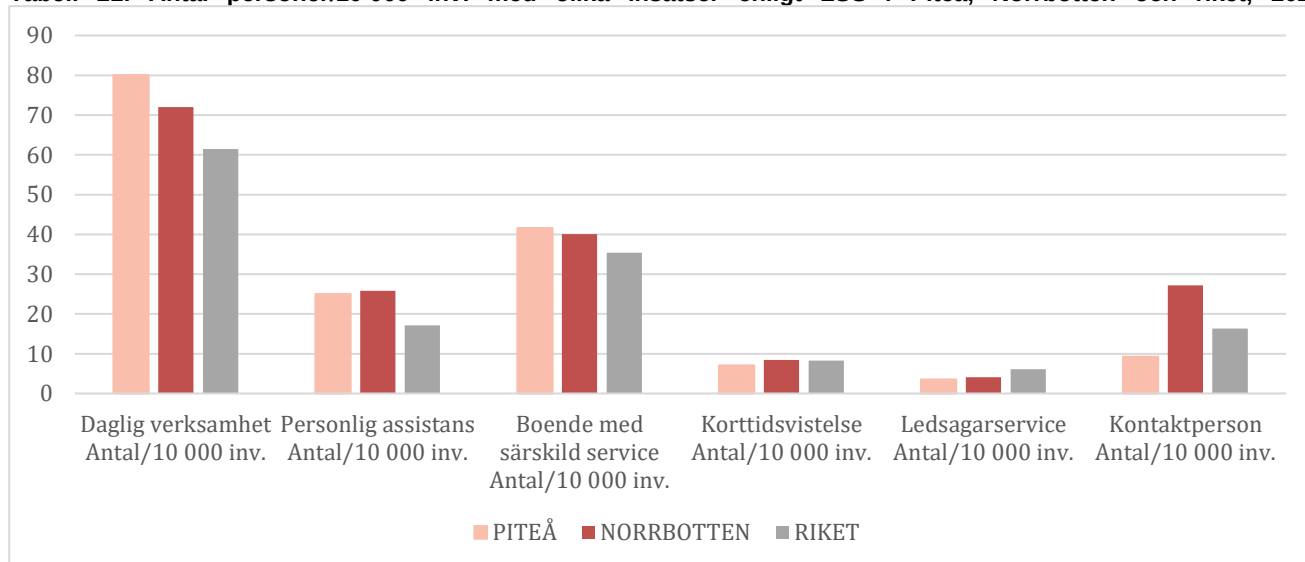

Enligt data från 2023 uppbär 66 personer per 10 000 invånare i åldersgruppen 0 – 22 en LSS-insats i Piteå, fler än snittet i Norrbotten (74 personer) och snittet i riket (79 personer). I åldersgruppen 65 år och äldre är det 23 personer per 10 000 invånare som har en LSS-insats i Piteå jämfört med 34 personer i Norrbotten och 28 personer i riket. Samtidigt som det är färre personer som uppbär insats i den yngsta och äldsta målgruppen i Piteå är det fler som har LSS-insats i gruppen 23 – 64 år (114 personer per 10 000 invånare) jämfört med både länet (109 personer) och riket (91 personer).

Vanligare med daglig verksamhet, personlig assistans och särskilt boende i Piteå:

I Socialstyrelsens kommundata finns information om antal personer per 10 000 invånare som uppbär olika typer av insatser. Nedan framgår i vilken utsträckning medborgarna har en viss insats i Piteå, Norrbotten och riket enligt kommundata från 2022.

Tabell 21. Antal personer/10 000 inv. med olika insatser enligt LSS i Piteå, Norrbotten och riket, 2022.

I Piteå uppbär 80 personer per 10 000 invånare insatsen daglig verksamhet – fler än i både länet (72 personer) och riket (61,4 personer). Skillnaden mot riket är särskilt tydlig, med nästan 19 fler personer per 10 000 invånare som uppbär insatsen, vilket gör daglig verksamhet till den insats där Piteå skiljer sig mest från resten av landet. Även bostad med särskild service är vanligare i Piteå, där 41,7 personer per 10 000 invånare har insatsen, jämfört med 35,4 personer per 10 000 invånare i riket. Personlig assistans är också vanligare i Piteå, men det är svårt att jämföra exakt eftersom både kommunen och Försäkringskassan ansvarar för att bevilja insatsen.

Vissa insatser är däremot mindre vanliga i Piteå än i övriga landet. Det gäller framför allt kontaktperson, korttidsvistelse och ledsagarservice. Den största skillnaden finns i insatsen kontaktperson, med 9,2 personer per 10 000 invånare i Piteå 2022, jämfört med 27,2 i Norrbotten och 16,3 i riket.

När det gäller kön framgår det att fler män än kvinnor får insatser enligt LSS i Piteå. Ett undantag är insatsen kontaktperson, där fler kvinnor än män beviljats stöd.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för vuxna:

För att vara berättigad bostad med särskild service krävs mer omfattande behov än vad en del historiskt sett beviljats insatsen mot bakgrund av i Piteå. Socialtjänsten har tagit fram riktlinjer med utgångspunkt i lagen, men för att kunna följa dem behöver det finnas insatser som kan möta behoven i ordinärt boende, likt tillgång till ett mer omfattande boendestöd. Hemtjänsten räcker inte heller till för att ge en flexibel insats anpassad till den enskildes behov och önskemål. Verksamheten vill följa riktlinjerna och hänvisar till att det finns goda exempel på hur tydlig kommunikation om förutsättningar för insatser minskat antalet avlösningsplatser från 120 platser till 60 – vilket är lättare att åstadkomma när det finns riktlinjer. I dag är det osäkert om verksamheten får använda riktlinjerna och de efterfrågar en tydlighet från politiken i frågan.

Att Piteå är generös med daglig verksamhet är i grunden positivt, samtidigt som begränsade resurser gör det svårare att ge ett individanpassat stöd – det blir en fråga om kvantitet kontra kvalitet.

Att fler män än kvinnor beviljas insats torde delvis gå att förklaras med att fler män än kvinnor ingår i personkrets 1 – gruppen med störst volymer. Varför fler kvinnor beviljas kontaktperson vet inte deltagarna, men de tror att det kan vara fler kvinnor ansöker om insatsen.

Att förstå och analysera i vilken omfattning insatser används är intressant kopplat till ny socialtjänstlags fokus på en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst med syftet att förebygga och motverka att problem växer sig stora och kräver mer ingripande insatser från socialtjänsten. Verksamhetens kommentar visar att det finns en vilja att minska antalet personer i särskilt boende – en mer ingripande insats – men svårigheter att göra det till följd av avsaknad av insatser i det egna hemmet.

10.1.4 Äldre – målgrupper och behov

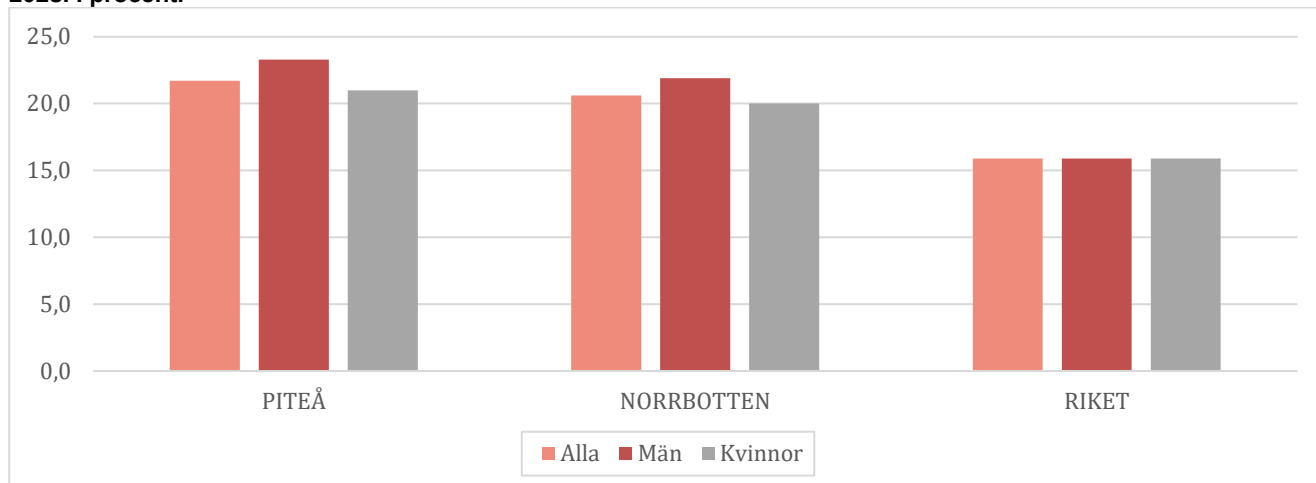
I Regeringens (2024) lagrådsremiss beskrivs utmaningen med att säkerställa en socialtjänst som kan möta behoven hos en åldrande befolkning, vilket är en högaktuell fråga i Piteå kommun som redan står i den kompetensförsörjningsutmaning som lagrådsremissen hänvisar till och siar om.

Samtidigt visar Socialstyrelsens kommundata att Piteå är en förhållandevis stark kommun vad gäller välfärd och socioekonomi, även i målgruppen äldre. Andelen personer med låg ekonomisk standard bland personer som är 65 år och äldre är lägre i Piteå än i både Norrbotten och riket och målgruppen minskar.

10.1.4.1 Högre användning av läkemedel och större skillnader mellan könen

Socialstyrelsens kommundata visar att Piteå sticker ut i flera hälsoindikatorer om läkemedel bland äldre och i skillnader mellan könen. Ett exempel är förekomsten av antipsykotiska läkemedel till personer som är 75 år och äldre och bor på särskilt boende, vilket framgår av tabell 22.

Tabell 22. Antipsykotiska läkemedel personer 75 år och äldre på särskilt boende för äldre i Piteå, Norrbotten och riket 2023. I procent.

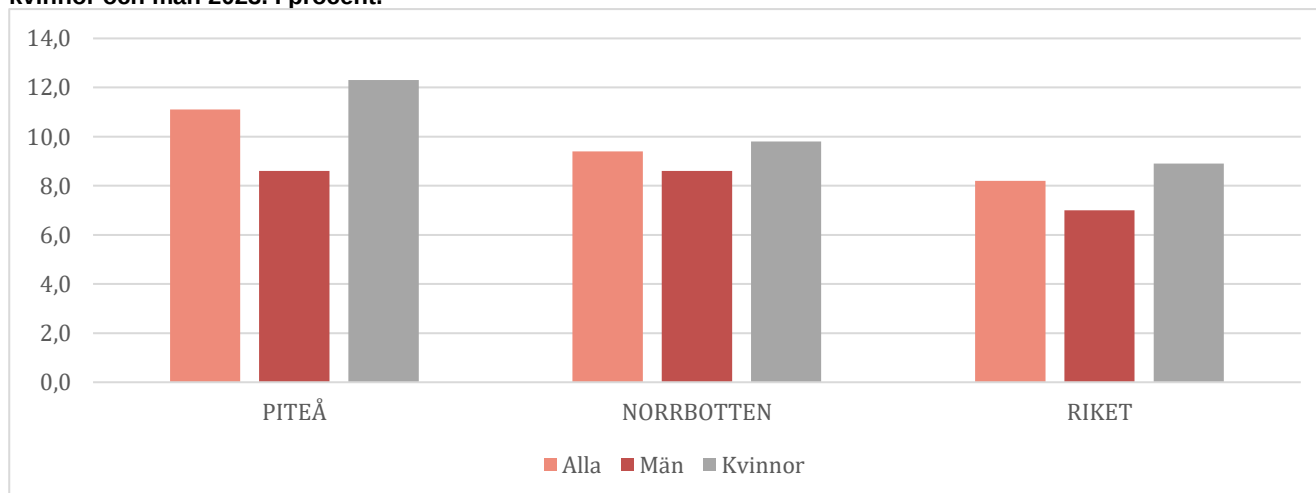

Enligt data från 2023 har en högre andel (21,7 procent) av personer, 75 år och äldre, på särskilt boende i Piteå antipsykotiska läkemedel än i Norrbotten (20,6 procent) och i synnerhet riket (15,9 procent). Antipsykotiska läkemedel är vanligast bland män i Piteå och skillnaderna mellan könen är större än i Norrbotten och framför allt än i riket där det är jämnt fördelat mellan könen.

Mellan 2019 och 2023 har andelen personer 75 år och äldre på särskilt boende som fått antipsykotiska läkemedel minskat i så väl Piteå som Norrbotten och riket i stort. Minskningen har varit tydligast på riksnivå, medan Piteå och övriga Norrbotten haft en något långsammare nedgång. Trots minskningen ligger Piteå fortfarande högre än både länet och riket vad gäller användningen av dessa läkemedel. Skillnaden mellan könen har även minskat mellan 2019 och 2023 genom att andelen kvinnor med antipsykotiska läkemedel ökat något samtidigt som andelen män med samma läkemedel tydligt minskat från 28,4 procent till 2019 till 23,3 procent 2023.

Ytterligare ett exempel på där Piteå sticker ut i relation till länet och riket är andelen personer med läkemedel som bör undvikas bland personer som är 75 år och äldre som uppbär hemtjänst, vilket framgår av tabellen nedan.

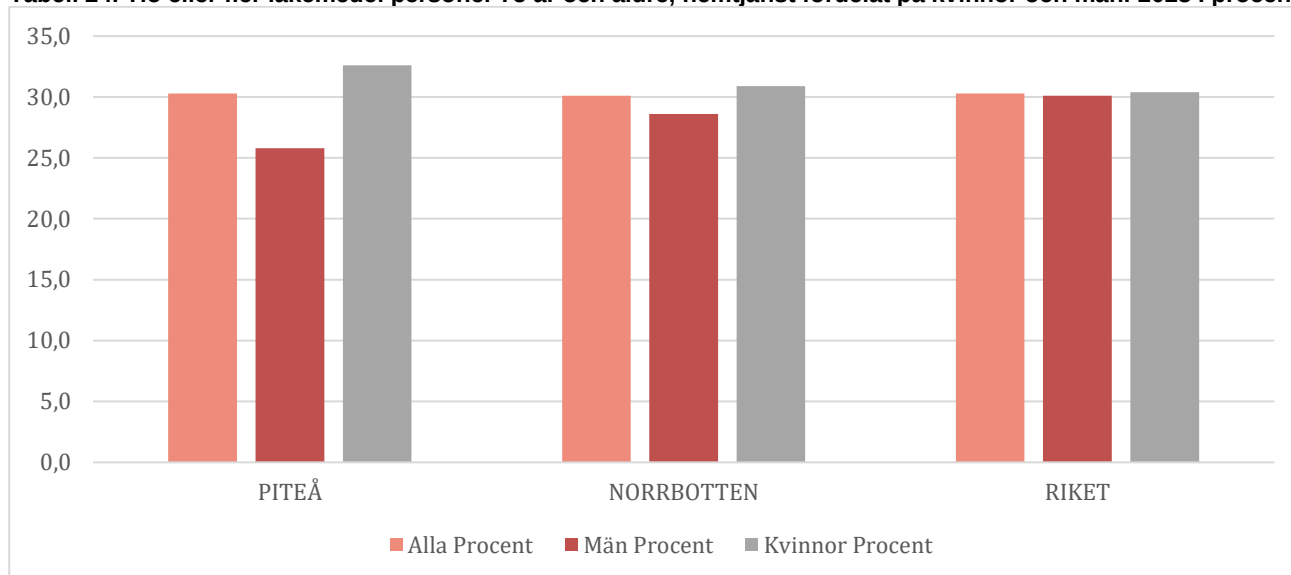
Tabell 23. Läkemedel som bör undvikas, 75 år och äldre, hemtjänst i Piteå, Norrbotten och riket 2023 fördelat på kvinnor och män 2023. I procent.

Det är vanligare med läkemedel som bör undvikas bland personer som är 75 år och äldre med hemtjänst i Piteå (11,1 procent) jämfört med i länet (9,4 procent) och riket (8,2 procent). Andelen personer med läkemedel som bör undvikas har minskat från 13,5 procent 2019 till 11,1 procent 2023 i Piteå. En minskande trend ses även i Norrbotten och riket. Läkemedel som bör undvikas är vanligast (12,3 procent) bland kvinnor i Piteå och sticker särskilt ut i relation till riket (8,9 procent). Skillnaderna mellan könen är större i Piteå än i både länet och riket.

Sett till samma målgrupp; 75 år och äldre med medicin som bör undvikas, fast som bor på särskilt boende för äldre och inte i ordinär boende sticker Piteå inte ut. Socialstyrelsens data visar att det skett en kraftig minskning, från 13,5 procent 2019 till 6 procent 2023, bland personer på SÄBO med läkemedel som bör undvikas. Det innebär att andelen personer 75 år och äldre med läkemedel som bör undvikas mer än halverats på fyra år. Vidare är skillnader mellan könen större i Piteå än i Norrbotten och riket bland personer som är 75 år och äldre som har medicinering med tio eller fler läkemedel per person bland dem som har hemtjänst.

Tabell 24. Tio eller fler läkemedel personer 75 år och äldre, hemtjänst fördelat på kvinnor och män. 2023 I procent.

Lite drygt 30 procent, av personer som är 75 år och äldre med hemtjänst har tio läkemedel eller fler oavsett om personer bor i Piteå, Norrbotten eller riket. Det som sticker ut i Piteå är skillnaden mellan män och kvinnor, där kvinnor i högre utsträckning än män (32,6 respektive 25,8 procent) har tio läkemedel eller fler. Nyss nämnda kan jämföras med att det i riket är så gott som jämnt mellan könen.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för vuxna:

Runt årsskiftet 2022 - 2023 gjorde IVO en omfattande granskning bland annat om läkemedelshanteringen för personer på särskilt boende i Piteå. Sedan dess har andelen läkemedelsgenomgångar ökat från 80 till 97 procent, vilket sannolikt kan förklara den kraftiga minskningen av läkemedel som bör undvikas inom SÄBO.

Att kommunen sticker ut i flera delar vad gäller läkemedel väcker frågor om verksamheten kan arbeta mer förebyggande med bemötandeplaner etcetera i stället för läkemedel.

Mot bakgrund av den höga andelen äldre med hemtjänst som har läkemedel som bör undvikas diskuterar deltagarna möjligheten att göra någon tillsammans med regionen, likt en satsning kring läkemedelsgenomgångar inom ramen för medel via "Nära Vård" för personer i ordinärt boende som inte är kopplade till hemsjukvården.

Vad skillnaderna mellan könen beror på är inte klarlagt men deltagarna ställer sig frågan om det kan vara bristande jämställdhet tidigare i livet som följer med upp i åldern? Det viktiga enligt verksamheten är att arbeta med kulturella normer och värderingar genom kunskapshöjande insatser för att motverka omotiverade skillnader mellan könen.

10.2 Socialtjänstens kvalitet, insatser och arbetssätt

I detta kapitel sammanställs Socialstyrelsens kommundata och socialtjänstens interna kartläggning om insatser och arbetssätt med fokus på insatser utan behovsprövning för att ge en bild av resurser, verksamhetens kvalitet, tillgång på insatser och arbetssätt.

10.2.1 Organisation, resurser och arbetssätt

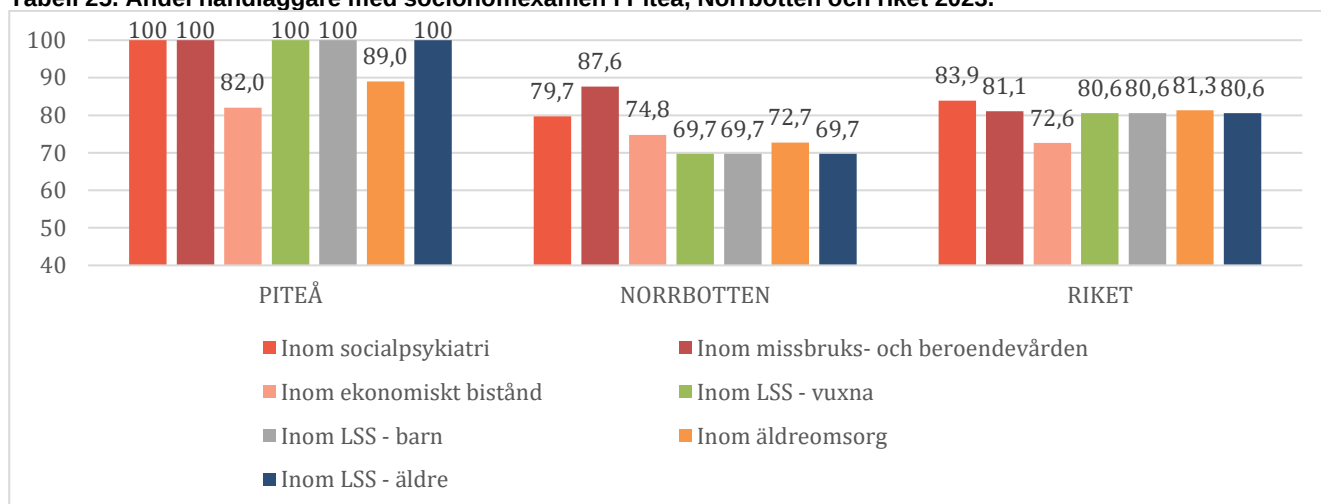
Socialtjänsten i Piteå är fördelad över åtta avdelningar; Stöd och stab, Hälso- och sjukvård, Ordinärt boende, Stöd till vuxna funktionsnedsatta, Psykosocialt stöd till vuxna och daglig verksamhet (PSV-DV), Stöd till barn och familj samt missbruk och socialpsykiatri (IFO) samt Särskilt boende för äldre (SÄBO). Utöver dessa sju avdelningar finns En ingång, vilket är socialtjänstens avdelning för myndighetsutövning.

Organisation och resurser kan vara indikatorer på socialtjänstens förutsättningar att ställa om till en ny socialtjänstlag. Exempelvis är personalens kompetens viktig för att erbjuda en kunskapsbaserad socialtjänst och arbetsbelastning torde påverka utrymmet för möjligheten att arbeta med utveckling av verksamhet och arbetssätt. Nedan beskrivs faktorer som framgått i utredningen som kan påverka socialtjänstens förutsättningar i omställningen.

10.2.1.1 Hög kompetens och lång erfarenhet bland handläggare

Genom Socialstyrelsens kommundata framgår det att Piteå har en hög andel handläggare med socionomexamen inom samtliga verksamhetsområden.

Tabell 25. Andel handläggare med socionomexamen i Piteå, Norrbotten och riket 2023.

Samtliga handläggare i fem av sju verksamhetsområden i Piteå har socionomexamen, en högre andel än i både länet och riket. Inom ekonomiskt bistånd och äldreomsorgen har 82 procent respektive 80 procent av handläggarna socionomexamen, vilket även det är högre än i både Norrbotten och riket.

Det finns ett lagstadgat behörighetskrav för en del arbetsuppgifter inom den sociala barn- och ungdomsvården sedan 2014 i syfte att öka förutsättningarna för att barn och unga ska få lämpliga insatser av god kvalitet – en socionomexamen ger sådan behörighet. I Socialstyrelsens kommundata för barn och unga framgår inte andel handläggare med socionomexamen, där emot andelen handläggare med socionomutbildning i kombination med minst ett, tre eller fem års erfarenhet av barnutredningar och Piteå har en högre andel handläggare i alla dessa kategorier jämfört med snittet i både Norrbotten och riket. Ytterligare ett mått som kan kopplas till kvalitet är att Piteå inte haft konsulthandläggare sedan första mättilfället 2019, medan snittet i Norrbotten 2024 ligger på 23 procent och 5,3 procent i riket. I arbetet med läges- och behovsanalysen är det flera verksamheter som

Flera verksamheter framhåller stabila personalgrupper och inget behov av konsulthandläggare som styrkor kopplat till en kunskapsbaserad socialtjänst.

framhållit stabila personalgrupper och inget behov av konsulthandläggare som styrkor kopplat till en kunskapsbaserad socialtjänst, vilket framgår senare i rapporten.

10.2.1.2 Lägre tillgång till omsorgspersonal med adekvat utbildning inom SÄBO

Enligt data från 2023 har 64 procent av omsorgspersonalen inom särskilt boende för äldre som arbetar vardagar adekvat utbildning, lägre än både genomsnittet i Norrbotten (65 procent) och rikssnittet (76 procent). Sett till andel omsorgspersonal som arbetar helgdagar har 61 procent adekvat utbildning i Piteå, även det lägre än Norrbotten (64 procent) och riket (72 procent). Att Piteå har lägre tillgång till personal med adekvat utbildning inom SÄBO styrker bilden som beskrivits om socialtjänstens utmaningar med kompetensförsörjningen inom äldreomsorgen.

10.2.1.3 Hög ärendemängd inom äldreomsorgen, lägre inom ekonomiskt bistånd

I Socialstyrelsens kommundata framgår det att handläggarna inom ekonomiskt bistånd har en något högre andel biståndshushållsärenden, 17,9 per handläggare, än länet och en lägre andel ärenden än snittet i riket som ligger på 23,9. Samtidigt visar data att handläggarna inom ramen för äldreomsorg i Piteå har 177 ärenden per person jämfört med 126 ärenden i Norrbotten och 107 ärenden i riket. Det innebär att handläggarna i Piteå i snitt har 70 fler ärenden än i riket. Även om antal ärenden inte anger tyngden i ärendena är 70 fler ärenden uppseendeväckande och påverkar rimligtvis verksamhetens utrymme att vara tillgänglig för medborgarna och i möjlighet att arbeta med kvalitet och utveckling.

10.2.2 Insatser utan föregående behovsprövning

Inom ramen för arbetet med omställningen har socialtjänsten genomfört en kartläggning om insatser och arbetssätt. Syftet var att delaktiggöra medarbetare i omställningen genom att inventera hur verksamheterna arbetar förebyggande, med tillgänglighet samt med kunskapsbaserad som sedan utgjorde ett stöd i verksamheterna självskattnings. Här presenteras resultatet av kartläggningen som handlade om att inventera insatser som förvaltningen erbjuder utan individuell behovsprövning.

Genom verksamheternas svar framkom att socialtjänsten erbjuder flera insatser utan föregående behovsprövning, särskilt inom avdelningen IFO. Exempel på insatser som socialtjänsten erbjuder är behandling till våldsutövare och olika former av gruppverksamheter till föräldrar och barn. Där till erbjuds all öppenvård till vuxna med skadligt bruk och beroende samt deras anhöriga utan föregående individuell behovsprövning, trots dagens begränsade utrymme att erbjuda insatser på det sättet. Organisatoriskt innebär det att verksamheten har fler behandlare och färre socialsekreterare, vilket i praktiken innebär mer resurser till utförandet av insatser och mindre till dokumentation, vilket ligger i linje med intentionerna i ny socialtjänstlag. Andra insatser som erbjuds utan behovsprövning är öppna verksamheter, både inom IFO och till målgruppen äldre samt anhörigstöd.

Insatser utan
behovsprövning utgör

2 %

av socialtjänstens
verksamhet i Piteå

Baserat på verksamheternas svar har en uträkning gjorts av hur stor del av socialtjänstens verksamhet baserat på personalresurser som består av insatser utan behovsprövning – resultatet blev 2 procent. Det finns en annan intern uträkning som säger att insatser utan behovsprövning utgör 6 procent av socialtjänstens verksamhet, men i den uträkningen ingår insatser och verksamhet som inte framgick av aktuell kartläggning. Oavsett om resultatet är 2 eller 6 procent visar uträkningarna att socialtjänsten är en utredningstung verksamhet.

Det tycks saknas nationell statistik om andelen insatser som kommuner i dag erbjuder utan behovsprövning, vilket innebär att det inte går att säga om Piteå erbjuder en högre eller lägre andel insatser utan behovsprövning än genomsnittet i riket. Enligt SKR:s insatskartläggning (2022), som genomförts tillsammans med kommunerna mot bakgrund av förslagen till en ny socialtjänstlag, framgår det emellertid att andelen insatser som ges utan bistånd varierar mellan verksamhetsområden och att högst andel insatser ges inom ramen för äldreomsorgen. Att det är vanligast att kommuner erbjuder insatser utan behovsprövning inom äldreomsorgen skulle kunna indikera att Piteå ger förhållandevis få insatser inom det området, då enbart samvaron och en uppsökande verksamhet erbjuds utan biståndsprövning riktat till äldre i Piteå.

Givet en framtida lagförändring visar SKR:s kartläggning att det finns en efterfrågan från kommunerna om att ge insatser utan behovsprövning. Helst (81 procent) vill kommunerna införa insatser utan behovsprövning inom området barn och unga, medan önskemålet är lägst inom området funktionshinder (45 procent).

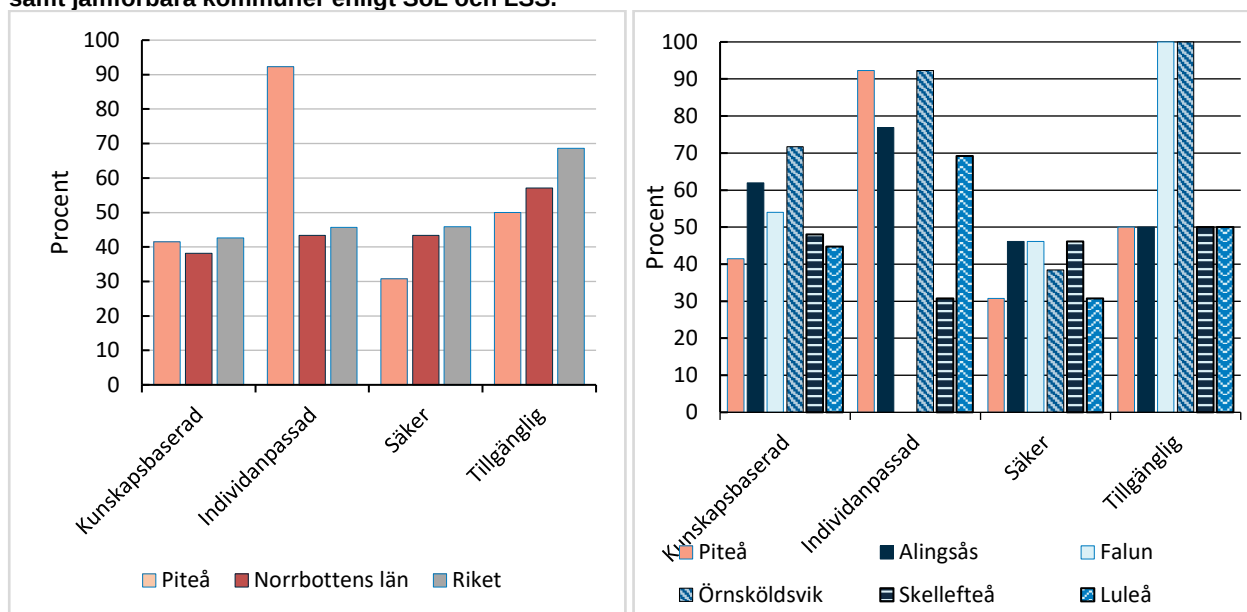
10.2.3 Verksamhetens kvalitet

I Socialstyrelsens kommundata mäts kvalitet utifrån följande fyra dimensioner: Kunskapsbaserad, Individanpassad, Säker och Tillgänglig. Varje område, består av olika indikatorer som ger en fingervisning om hur förebyggande, tillgänglig, säker och kunskapsbaserad socialtjänstens verksamhet och insatser är. Nedan framgår Piteå socialtjänsts resultat fördelat på barn och unga, vuxna, och äldre samt exempel på indikatorer som Piteå uppnår respektive inte uppnår inom dessa områden.

10.2.3.1 Kvalitet i insatser och verksamhet till barn och unga

Här framgår resultatet kopplat till kvalitet i insatser och verksamhet till barn och unga jämfört med länet, riket och jämförbara kommuner, inklusive Luleå och Skellefteå.

Tabell 26. Andel uppnådda kvalitetsindikatorer per kvalitetsdimension, barn och unga i Piteå, Norrbotten och riket samt jämförbara kommuner enligt SoL och LSS.

Piteå visar starka resultat inom området **individanpassad**, 92,3 procent uppfyllda indikatorer. Inom **kunskapsbaserad** ligger Piteå något under rikssnittet, men över snittet i Norrbotten. Området **säker** är ett tydligt utvecklingsområde med 30,8 % uppfyllda indikatorer. I området **tillgänglig** ingår enbart två indikationer, där Piteå uppnår det ena, vilket ger ett resultat på 50 procent, lägre än snittet i länet och riket. I punktlistorna nedan beskrivs Piteås resultat genom exempel på vad indikatorerna säger om läget inom respektive område.

Kunskapsbaserad:

- Lång erfarenhet från arbetet med barnutredningar.
- Brist på individbaserad systematisk uppföljning av målgruppers behov, verksamhetens stöd och insatser till enskilda och resultatet av insatserna.
- Behov av ökad användning av manualbaserade insatser och bedömningsmetoder.

Individanpassad:

- Verksamheten har aktuella samverkansöverenskommelser med olika aktörer likt skola, polis och regionen i 12 av 13 områden.
- En aktuell överenskommelse om samverkan med tandvård saknas.

Säker:

- Det saknas klassifikationer likt ICF och KSI⁵.
- Socialtjänsten använder BRA-samtal och erbjuder utbildningen ett Hem att växa i till familjehem.
- Det saknas rutin för att säkra skolgången bland barn i skyddat boende och vidareutbildning om våld i nära relation bland handläggare som utreder barns behov.
- Det saknas en samlad kompetensutvecklingsplan för anlitade familjehem.

Tillgänglig:

- Piteå har en socialjour som är tillgängliga alla dagar i veckan
- Det råder osäkerhet om det finns tillgänglig information om barns rättigheter till placerade barn.

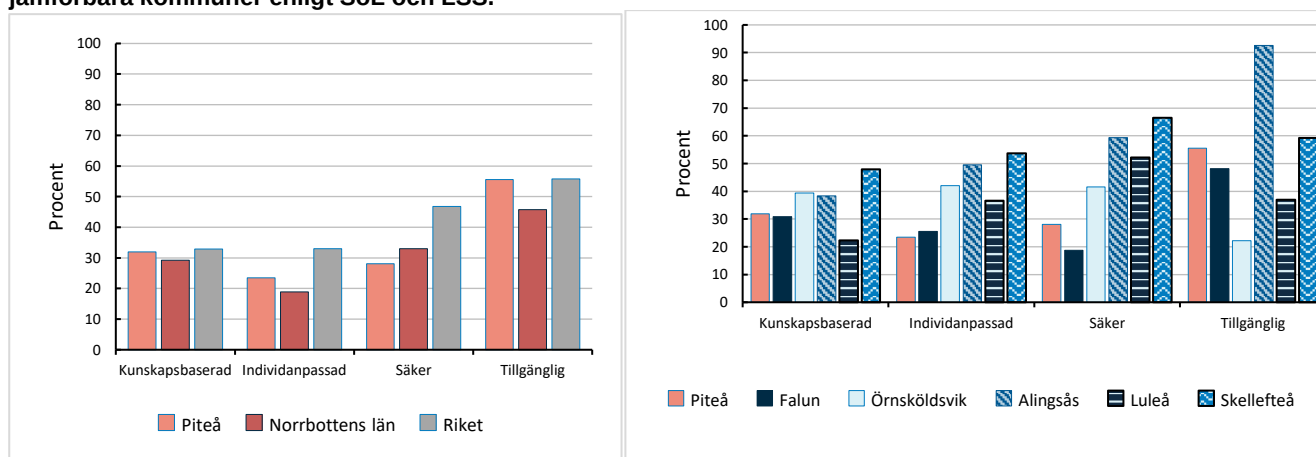
Verksamhetens reflektioner kring resultatet för barn och unga:

Även om det finns indikatorer som saknas i området kunskapsbaserad, likt bedömningsmetoder av föräldraförmåga och normbrytande beteende, uppnår verksamheten fler indikatorer än vad som framgår av Socialstyrelsens kvalitetsindikatorer. Exempelvis erbjuds manualbaserade insatser i form av föräldrastöd i grupp likt ABC-kurs och Komet. Individbaserad systematisk uppföljning beskrivs som utvecklingsområde inom barn och unga, samtidigt har IFO påbörjat arbetet genom att personal utbildats i ISU och verksamheten har genomfört en uppföljning av utökad familjebehandling, vilket inte framgår av kvalitetsindikatorerna. Vidare beskriver verksamheten att de har en fungerande samverkan med tandvården trots att det saknas en samverkansöverenskommelse.

10.2.3.2 Kvalitet i insatser och verksamhet till vuxna

Nedan framgår andelen uppfyllda kvalitetsindikatorer i Piteå, Norrbotten och riket samt jämförbara kommuner inom området vuxna. Området vuxna inkluderar data för verksamhetsområdena: skadligt bruk och beroende, socialpsykiatri, våld i nära relation och ekonomiskt bistånd samt LSS-vuxna.

Tabell 27. Andel uppnådda kvalitetsindikatorer per kvalitetsdimension, vuxna i Piteå, Norrbotten och riket samt jämförbara kommuner enligt SoL och LSS.

Piteå ligger något under rikssnittet men över länssnittet i de flesta områden. Högst andel indikatorer uppnås inom **Tillgänglig** (55,6 %), medan resultatet för **Säker** och **Individanpassad** är svagare.

Piteå uppnår en lägre andel indikatorer än samtliga jämförbara kommuner inom området Individanpassad och näst lägst andel indikatorer inom området Säker. Piteås starkaste område i relation till jämförbara

⁵ Då det nya verksamhetssystemet bygger på klassifikationen ICF arbetar verksamheten rimligtvis utifrån detta utan att reflektera över det.

kommuner är Tillgänglig, inom vilket Piteå uppnår högst andel indikatorer efter Alingsås och Skellefteå. Punkterna nedan ger exempel på resultatet per område för verksamheterna riktade till vuxna.

Kunskapsbaserad:

- Brist på individbaserad systematisk uppföljning av målgruppers behov, verksamhetens stöd och insatser till enskilda och resultatet av insatserna. Individuppföljning är särskilt begränsat inom LSS och socialpsykiatri.
- Delvis användning av standardiserade utredningsverktyg och evidensbaserade metoder. Exempelvis används AUDIT, DUDIT, FIA och IPS samt minst en manualbaserad behandling för skadligt bruk och beroende. CM, ICF, Bostad först och IBIC erbjuds inte enligt indikatorerna.

Individanpassad:

- Brist på samverkansöverenskommelser med olika aktörer.
- Låg brukardelaktighet. Enskildas uppfattning används inte i utvecklandet av vare sig utförarverksamhet eller myndighetsutövningen, med undantag inom socialpsykiatri som även använt en brukarstyrd brukarrevision. Nyss nämnda aktiviteter har utförts inom ramen för utförarverksamheter.
- Erbjuder Personligt ombud (PO).

Tillgänglig:

- Socialtjänsten har socialjour och erbjuder hushållsekonomisk rådgivning och öppen verksamhet inom socialpsykiatri.
- Brist på uppsökande verksamhet till personer med psykisk funktionsnedsättning och till personer som riskerar att förlora sitt boende.

Säker:

- Flera indikatorer handlar om LSS-insatser och brukares upplevelser av sina insatser, exempelvis om de känner sig trygga och förstådda, för vilka data saknas sedan 2022.
- Med undantag från ekonomiskt bistånd, har alla verksamheter en aktuell rutin vid indikation på att en vuxen utsatts för våld av närstående.

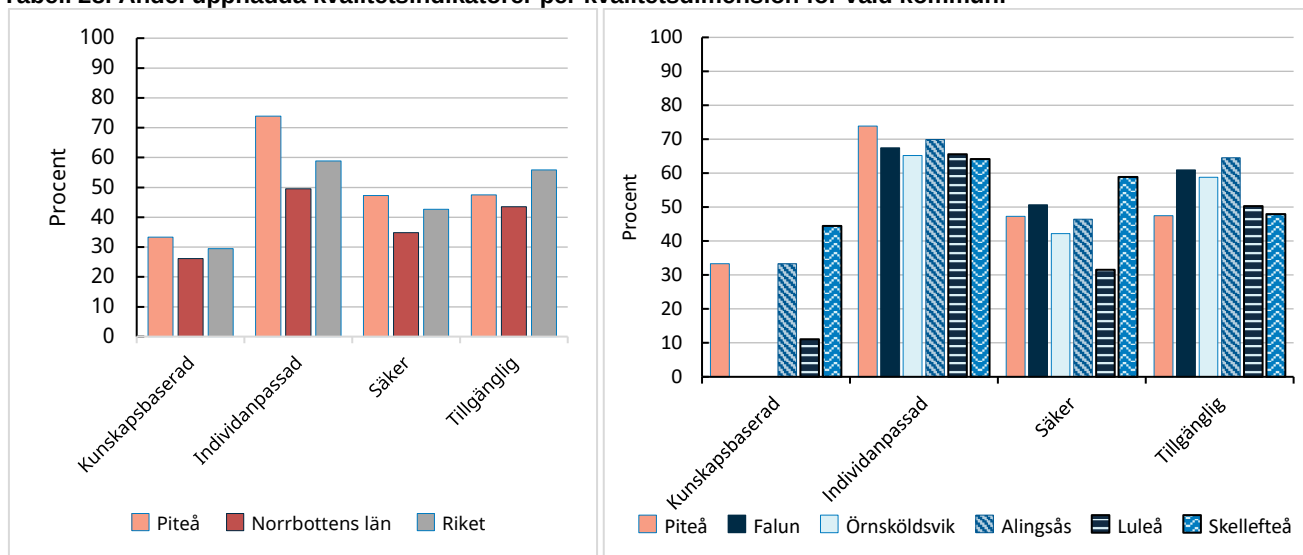
Verksamhetens reflektioner kring resultatet för vuxna:

Av indikatorerna framstår det som att FIA används, men i socialtjänstens kartläggning om insatser och arbetssätt framgår det att verktyget används sporadiskt med hänvisning till att personalen uppfattat att klienterna upplever FIA som för omfattande. Enligt Socialstyrelsens data använder LSS inte IBIC, men metoden har nyligen implementerats inom både LSS och socialpsykiatri. IBIC beskrivs dock som en utmaning av verksamheterna. Klassificeringsverktyget ICF är inget som verksamheterna är insatta i, men det nya verksamhetssystemet bygger på ICF.

10.2.3.3 Kvalitet i insatser och verksamheter till äldre

Inom området äldre ges en relativt positiv bild av verksamheternas kvalitet där Piteå uppnår en högre andel indikatorer än riket i tre av fyra områden.

Tabell 28. Andel uppnådda kvalitetsindikatorer per kvalitetsdimension för vald kommun.

Piteå uppnår en hög andel indikatorer inom **Individanpassad** (73,9 %), högre än alla andra jämförbara kommuner, länet och riket. Piteå ligger också bättre till inom området **Kunskapsbaserad** jämfört med länet och riket. Inom området **Tillgänglig** uppnår Piteå en lägre andel indikatorer än riket och jämförbara kommuner, men högre än snittet i Norrbotten. Nedan ges exempel på vilka indikatorer som äldreomsorgen uppnår och inte.

Kunskapsbaserad:

- Brist på individbaserad systematisk uppföljning om målgruppers problem/behov, stöd och insatser samt resultatet av insatserna även inom äldreomsorgen.
- Delvis användning av ICF och IBIC samt screeningverktyget AUDIT för att upptäcka skadligt bruk och beroende.

Individanpassad:

Inom området äldre bygger indikatorerna för området Individanpassad på en enkät sammanställd av Socialstyrelsens, som både SÄBO och hemtjänsten deltagit i.

- Äldre tycks besväras av ensamhet. 43 procent av respondenterna med hemtjänst i enkäten svarade att de *inte* besväras av ensamhet. Motsvarande siffra för personer med särskilt boende var 42 procent,
- Bra bemötande inom äldreomsorgen. 99 procent inom hemtjänsten respektive 95 procent inom äldreomsorgen tycker att de oftast eller alltid får ett bra bemötande av personalen.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för äldre:

Att äldreomsorgen deltagit i enkäten utgör viktig kunskap då det indikerar vad socialtjänsten behöver titta närmare på. Det som är viktigt att notera i sammanhanget är att enkäten har stora bortfall och att anhöriga till stor del svarat på enkäten i den närståendes ställe enligt verksamheten.

Säker:

Området består av över 30 indikatorer var av flera handlar om användningen av klassifikationer, likt ICF och KSI, förekomsten av aktuella rutiner, riskförebyggande åtgärder och om brukares upplevelser av trygghet och säkerhet.

- Både hemtjänsten och SÄBO använder ICF.
- Låg andel, 18 procent, av Piteås SÄBO har en rutin vid indikation om en vuxen utsatts för våld eller övergrepp av närstående. 51 procent av SÄBO i riket har en sådan rutin och 100 procent inom hemtjänsten i Piteå.

- Hög upplevd trygghet bland äldre med hemtjänst – 92 procent känner sig mycket eller ganska trygga med att bo hemma med stöd av hemtjänsten medan 88 procent känner sig mycket eller ganska trygga på sitt äldreboende.
- Det finns rutiner vid misstanke om försämrat allmäntillstånd och undernäring/felnäring inom hemtjänsten.
- Det saknas rutin vid missbruk av alkohol eller andra beroendeframkallande medel inom äldreomsorgen.
- Hemtjänsten saknar rutin vid indikation på missbruk av alkohol/substanser (ej läkemedel) medan 18 procent av SÄBO har sådan rutin.
- Hemtjänsten har en rutin om indikation på missbruk av läkemedel inom alla arbetsgrupper, medan 18 procent av SÄBO har det.
- Riskförebyggande arbete inom både hemtjänsten och SÄBO saknas.

I en lokal utredning; God och nära vård, psykisk hälsa ur socialtjänstens perspektiv (2023), beskrevs utmaningar med att möta behoven bland personer med samsjuklighet inom bland annat äldreomsorgen och att äldreomsorgen kände sig ensamma att hantera svåra ärenden, vilket är relevant att belysa i sammanhanget av att det saknas rutiner inom det området.

Tillgänglig:

- Tillgång till socialjour.
- Lägre tillgång på omsorgspersonals med adekvat utbildning.
- Viss osäkerhet kring enskildas möjlighet att påverka sina insatser och ta del av olika sammanhang, likt utomhusvistelse och träningslokaler.
- Det saknas lokal statistik om väntetid till särskilt boende.
- Av de äldre på SÄBO som deltagit i enkätstudien via Socialstyrelsen uppgav 55 procent att möjligheterna att komma ut var ganska eller mycket bra.

Verksamhetens reflektioner kring resultatet för äldre:

Inom området tillgänglig framgår information om att endast 27 procent av enheterna inom SÄBO har tillgång till utevistelse, vilket dementeras av deltagarna i analysworkshopen. Med tanke på att det är 55 procent som upplever att de har ganska eller mycket bra möjlighet att komma ut, förefaller även brukarna beskriva en något mer positiv bild av tillgången till utevistelse.

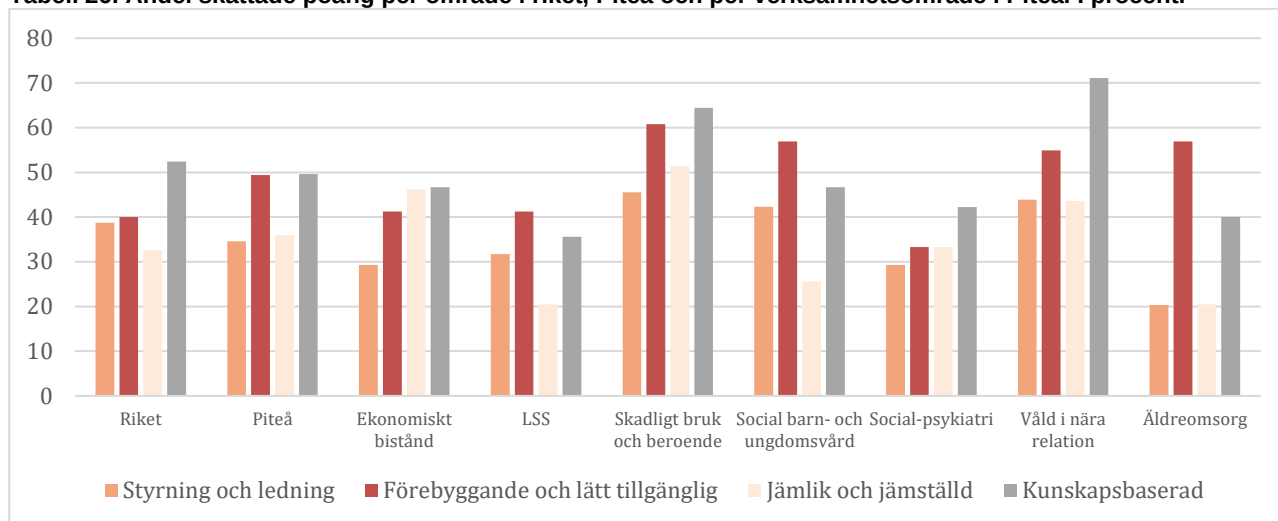
10.3 Samlad analys och vägen framåt

I detta avsnitt presenteras och sammanförs verksamheternas självskattning från Skatta läget, inkluderat svar på frågor om verksamheternas styrkor, utmaningar och förbättringsområden, med insikter från övriga delar i rapporten. Vidare beskrivs brukarföreningsrepresentanters och ungdomars perspektiv på omställningen. Syftet är att identifiera gemensamma styrkor och utvecklingsområden samt peka ut prioriterade vägar framåt för att uppnå den nya socialtjänstlagens intentionerna om en mer förebyggande, lätt tillgänglig, kunskapsbaserad och jämställd socialtjänst.

10.3.1 Verksamheternas självskattade läge inför omställningen

Här presenteras resultatet från självskattningarna på aggregerad nivå där socialtjänstens olika verksamhetsområden bedömt hur de arbetar inom följande fyra områden: **Styrning och ledning, Förebyggande och lätt tillgänglig, Kunskapsbaserad**, samt **Jämlig och jämställd**. Resultaten har jämförts med genomsnittet i Piteå och riksnittet. Skattningarna är inte ett absolut mått utan en indikation om hur verksamheterna upplever sitt läge i dag. Viktigt att beakta är också att skattningarna är kopplade till ny socialtjänstlag och att omställningen till lagen är i sin linda.

Tabell 26. Andel skattade poäng per område i riket, Piteå och per verksamhetsområde i Piteå. I procent.

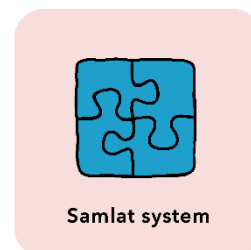
Socialtjänsten i Piteå har, sammanräknat alla fyra områden, skattat att de uppnår 40,3 procent av möjliga poäng, vilket är i linje med riket. Samtidigt ses skillnader mellan andel uppfyllda poäng inom de olika skattade områdena både mellan kommunen och jämfört med riket och inom socialförvaltningen. Skadligt bruk och beroende har på totalen skattat sig högst följt av Våld i nära relation och Sociala barn- och ungdomsvården.

Området där Piteå har starkast resultat är **Kunskapsbaserad** (49,6 procent), något lägre än rikssnittet (52,4 procent). Det näst starkaste området i Piteå är **Förebyggande och lätt tillgänglig** (49,4 procent), en bra bit över rikssnittet (40 procent). Piteås största utvecklingsområde är **Styrning och ledning** (34,6 procent), där Piteå skattat sig lägre än riket (38,7 procent), följt av **Jämlik och jämställd** inom vilket Piteå (35,9 procent) skattat något högre än rikssnittet (32,6 procent).

I resten av avsnittet redogörs för vad varje skattat område innebär, exempel på frågor som ställts, verksamhetsområdenas resultat och verksamheternas reflektioner kring styrkor, utmaningar och vad de vill förbättra på lång och kort sikt. Det som är viktigt att komma ihåg är att de olika verksamhetsområdena representerar både utförar- och myndighetssidan och att dessa kan vara organiserade tillsammans eller på olika enheter och i olika avdelningar. Det är också viktigt att nämna att en del chefer har haft stöd av sina medarbetares skattningar och svar på diskussionsfrågor, vilket gör att ett medarbetarperspektiv präglar dessa verksamheternas svar. I varje område ges även en sammanfattad bild av gemensamma mönster från verksamheternas reflektioner.

10.3.2 Styrning och ledning – nuläge och önskat läge

Styrning och ledning är centralt för att omställningen ska få genomslag i kommunen. Skattningarna inom området bygger på frågor om styrning och ledning på olika nivåer samt samverkan med olika aktörer. Det ställs frågor kring hur väl olika delar av organisationen är på att sätta upp mål och följa upp och analysera resultat. Vidare ställs frågor om organisation och kultur samt om att utveckla samverkan.

Verksamheterna i Piteå skattar området till 34,6 procent av möjliga poäng, lägre än rikssnittet på 38,7 procent – det lägst skattade området i flera verksamheter.

Gemensamma mönster i verksamheternas reflektioner – Styrning och ledning

Sammantaget framkommer behov av tydligare kommunövergripande mål, styrning och uppföljning kopplade till omställningen. De efterfrågar en tydligare riktning från politiken som genomsyrar hela organisationen och som speglar intentionerna med den nya socialtjänstlagen. Verksamheten uttrycker också behov av att stärka strukturerna för uppföljning, analys och användning av nyckeltal. För att det ska bli möjligt lyfts behovet av resurser, tid och särskilda stödfunktioner som kan ge stöd i arbetet.

Brukarmedverkan ses som ett centralt område av alla verksamheter, men är samtidigt något som varit svårt att prioritera på grund av begränsade resurser. Samverkan beskrivs som både en styrka och en utmaning – intern samverkan fungerar ofta väl, medan samverkan mellan avdelningar och externa aktörer, särskilt med regionen, kan vara svårare att få till i praktiken

10.3.2.1 Skadligt bruk och beroendes styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Skadligt bruk och beroende skattar högst andel poäng (45,5 procent) i kommunen inom området Styrning och ledning, över både rikssnittet och snittet inom samman verksamhetsområde i landet (38,3 procent).

Styrkor inom området styrning och ledning:

- Positiv inställning i socialtjänstens ledning till den nya socialtjänstlagen.
- Arbetar med uppföljningar, är kunskapsbaserade, tillgängliga och har en öppenhet som ges utan föregående individuell behovsprövning.
- Värnar om och driver samverkan på olika nivåer internt och externt.

Utmaningar inom området styrning och ledning:

- Behövs förståelse från socialnämnd och kommunledning att omställningen kräver resurser.
- Organisationen på socialtjänstnivå genomsyras inte av ett kunskapsbaserat arbetssätt.
- Samverkan med regionen. Samverkan beskrivs exempelvis påverkas negativt av regionens brist på kontinuitet och beroendecentrum finns inte tillgänglig i relation till medborgarnas behov.

Förbättringsområden inom området styrning och ledning:

Verksamheten beskriver några allmänna förbättringsområden. Det handlar om behov av stärkt brukarmedverkan och en politik som efterfrågar utveckling som främjar den enskildes levnadsvillkor. Att utveckla samverkan med andra delar av kommunen i tidiga och förebyggande insatser framhålls som viktigt, så även bostadsfrågan för personer med skadligt bruk och beroende. Ett ökat samarbete med samhällsbyggnad tror verksamheten skulle kunna generera ett positivt utfall för målgruppen. Utöver vad som beskrivits vill verksamheten förbättra ytterligare följande på kort och lång sikt:

På kort sikt vill verksamheten:

- Öka tillgängligheten till verksamhet och insatser.

På lång sikt vill verksamheten:

Införa digitala lösningar och verktyg, likt digitalt råd och stöd och digital tidsbokning, i arbetet för att sänka trösklarna ytterligare till verksamhet och insatser.

10.3.2.2 Socialpsykiatrins styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Socialpsykiatri har skattat 29,3 procent av möjliga poäng inom området vilket är den näst lägsta skattningen för området i kommunen och lägre än socialpsykiatrins rikssnitt (36 procent). Skattningen visar att verksamhetsområdet ser styrning och ledning som ett stort utvecklingsområde.

Styrkor inom området styrning och ledning:

- En ledning som är engagerad i omställningen och närhet till politiken.

- Rimligt stora chefsområden och tät samverkan inom avdelningar.

Utmaningar inom området styrning och ledning:

- Socialpsykiatrins organisatoriska uppdelning på två avdelningar.
- Även om samverkan är god inom avdelningarna nedprioriteras den mellan avdelningarna på grund av begränsad tid.
- Det saknas tydliga målbeskrivningar utifrån omställningen från kommunledningen.
- Kunskap om målgruppen beskrivs inte genomsyra förvaltningen från kommunledningsnivå ner till verksamheterna. Målgruppen upplevs också vara nedprioriterad.
- Det kommer vara brist på resurser om omställningen är tänkt att göras inom ordinarie ram.
- Brukarmedverkan beskrivs som ett stort utvecklingsområde.

Förbättringsområden inom området styrning och ledning:

På kort sikt vill verksamheten:

- Stärka arbetet med brukarmedverkan.
- Prioritera intern samverkan, inklusive kollegial samverkan.

På lång sikt vill verksamheten:

- Att målen med ny socialtjänstlag syns mer i socialtjänstens styrande dokument och efterfrågas från politiken så att de får genomslag i verksamheterna.
- Förbättra samverkan på övergripande nivå, särskilt med regionen.

10.3.2.3 Funktionsnedsättning LSS, styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Verksamhetsområdet LSS inkluderar så väl barn som vuxna och äldre. Gemensamt har de skattat 31,7 procent av möjliga poäng i området styrning och ledning, vilket är verksamhetsområdets lägsta skattning. Skattningen är också lägre än rikssnittet och snittet för samma verksamhetsområde nationellt.

Styrkor inom området styrning och ledning:

- Högt engagemang från alla i organisationen och en ledning som främjar omställningen.
- Kompetenta medarbetare och inga konsulthandläggare.
- God samverkan med skolan och andra aktörer.
- Bra underlag för egenkontroller.
- LSS-barns organisering tillsammans med den sociala barn- och ungdomsvården (utförare och myndighet är också samorganiserade) ger samverkansvinster och gör det lättare att täppa till maskor i skyddsnätet.
- Handläggarna inom LSS-vuxna handlägger både SoL och LSS, vilket bidrar till helhetsperspektiv och färre kontakter för den enskilde.

Utmaningar inom området styrning och ledning:

- Övergripande styrning i omställningen saknas.
- Svårt att se kopplingen mellan ny socialtjänstlag och LSS, som utgör olika lagar.
- Att skapa differens mellan SoL och LSS som utgår från skäliga respektive goda levnadsvillkor.
- Svårt att få resurserna att räcka till brukarmedverkan.

Förbättringsområden inom området styrning och ledning:

På kort sikt vill verksamheten:

- Behov av tydliga mål från politiken som rimmar med omställningen och samsyn på alla nivåer om att omställningen behöver göras.
- Mot bakgrund av samsyn behövs forum för dialog, tydliga beslut och följsamhet till besluten.
- Arbetet med brukarmedverkan behöver stärkas.
- Utveckla digitala verktyg, uppdatera kommunens webbsida och införa e-tjänst.
- Hitta rätt nyckeltal och ta bort andra nyckeltal för att resurserna ska räcka till.

På lång sikt vill verksamheten:

- Utveckla arbetet med individuell uppföljning och tydliga mål.
- Digitala verktyg för att kommunicera med brukarna, vilket kräver tillgång till IT-stöd.

10.3.2.4 Äldreomsorgens styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Äldreomsorgen har skattat lägst i kommunen (20,3 procent) i området Styrning och ledning, en bra bit under samma verksamhetsområdes rikssnitt (34,4 procent). Resultatet visar att styrning och ledning ses som ett centralt utvecklingsområde för äldreomsorgens möjlighet att ställa om.

Styrkor inom området styrning och ledning:

- Det finns en plan för förvaltningens omställning under 2024.
- Det finns en ambition och vilja att jobba med omställningen.
- Fungerande samverkan med flera aktörer.

Utmaningar inom området styrning och ledning:

- Otydliga mål som inte är kända i verksamheterna, svag delaktighet i styrprocesser och bristande uppföljning.
- Det nya styr- och ledningssystemet.
- Begränsade förutsättningar i budget till omställning och utveckling.
- Det saknas en stödstruktur för systematisk uppföljning.

Förbättringsområden inom området styrning och ledning:

På kort sikt vill verksamheten:

- Tydliggöra omställningen för medarbetare, vad den innebär för äldreomsorgen.
- En plan för 2025 års omställning.
- Politisk styrning och ambitionsnivå relaterat till faktiska kostnader.
- Ta fram underlag till politiken för att de ska kunna fatta bra beslut.

På lång sikt vill verksamheten:

- Bygga en struktur för fungerande uppföljningar.
- Konkreta mål från politiken och mer budget riktat till insatser utan behovsprövning.
- Effektiviseringar för att rikta resurser till dem med störst behov. Tydliggöra vad som är socialtjänstens respektive andra aktörer och individens ansvar. Stöd och rådgivning till medborgarna kan behövas.

10.3.2.5 Ekonomiskt bistånds styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Ekonomiskt bistånd skattar 29,3 procent av möjliga poäng inom området styrning och ledning, verksamhetsområdets lägsta skattning. Andelen uppfyllda poäng är lägre än snittet i kommunen och snittet i riket samt rikssnittet för samma verksamhetsområde. Nedan framgår de styrkor och utmaningar som verksamheten lyft fram inom området samt exempel på vad de vill förbättra på lång och kort sikt.

Styrkor inom området styrning och ledning:

- Verksamheten arbetar med ett ständigt lärande och utveckling.
- Förvaltningens ledning stöder omställningen.
- Verksamheten har kompetens och rimlig arbetsbelastning som ger goda förutsättningar att arbeta med omställningen.

Utmaningar inom området styrning och ledning:

- Det saknas kommunövergripande styrning och mål för omställningen, så även i verksamhetsplaneringen.
- Det är svårt att matcha förväntningar om omställningen med att verksamheten behöver ställa krav kopplat till försörjningsstödet.

Förbättringsområden inom området styrning och ledning:

På kort sikt vill verksamheten:

- Att det finns tydliga mål och riktning för den lokala omställningen.

På lång sikt vill verksamheten:

- Stärka arbetet med uppföljningar. För att lyckas med uppföljningar krävs både verktyg och förutsättningar för att bedriva sådant arbete.
- Öka brukarmedverkan.

10.3.2.6 Våld i nära relations styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Våld i nära relation har skattat näst högst (43,9 procent) andel poäng i kommunen inom området styrning och ledning. Våld i nära relation har skattat samma poäng som rikssnittet för samma verksamhetsområde i samtliga områden som ingått i Skatta läget.

Styrkor inom området styrning och ledning:

- Tillitsbaserad ledning och styrning och nära till både politiken och ledningen.
- Medarbetardriven kultur.
- En vilja att arbeta med omställningen.

Utmaningar inom området styrning och ledning:

- Resursbrist gör det svårt att arbeta med omställningen.
- Behövs förståelse för att omställningen kommer kräva resurser och medel initialt för att skapa nya arbetssätt som ger effekt på längre sikt.

Förbättringsområden inom området styrning och ledning:

Verksamhetsområdet har inte beskrivit vad de vill förbättra på kort sikt då eventuella förbättringar beskrivs vara direkt knutna till frågan om resurser.

På lång sikt vill verksamheten:

- Stärka arbetet med utvärdering och uppföljning för att nå uppsatta mål.

10.3.2.7 Sociala barn- och ungdomsvårdens styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Den sociala barn- och ungdomsvården har skattat högre (42,2 procent) än snittet inom förvaltningen och snittet i riket samt högre än rikssnittet för den sociala barn- och ungdomsvården (39 procent). Detta lyfter verksamheten fram som sina styrkor, utmaningar och förbättringsområden:

Styrkor inom området styrning och ledning:

- Tillämpar ett tillitsbaserat ledarskap.
- Är bra på att utforma relevanta och mätbara mål i verksamheten baserat på styrande dokument och medborgarnas behov.
- Gör egenkontroller och följer upp mål som satts upp.
- God samverkan inom avdelningens ledningsgrupp.

Utmaningar inom området styrning och ledning:

- Svårt att hitta mål som är lätta att följa upp (även om verksamheten beskrivit sig som bra på att hitta mätbara mål under föregående rubrik).
- Brukarnas inställning till verksamheten inhämtas inte i önskad omfattning.
- Det saknas ett analysstöd och verktyg för uppföljning.
- Hög arbetsbelastning gör det svårt att prioritera strategiskt arbete och utveckling.

Förbättringsområden inom området styrning och ledning:

Den sociala barn- och ungdomsvården vill fokusera på att utveckla brukarmedverkan genom följande aktiviteter på kort och lång sikt:

På kort sikt vill verksamheten:

- Hitta rätt nyckeltal. För att lyckas behövs hållbara frågor som kan användas systematiskt och analyseras över tid och jämföras med andra kommuner.
- Fokusera på kvalitet och inte kvantitet, exempelvis hur enskilda upplever insatsens kvalitet och inte bara hur många som tagit den av en insats.
- Hitta rätt verktyg för brukarmedverkan och uppföljning.
- Genomföra brukarundersökningar löpande.

På lång sikt vill verksamheten:

- Få tillgång till underlag för löpande analys tillsammans med medarbetarna som ligger till grund för justeringar i verksamhet, arbetssätt, metoder och insatser i dialog med brukarna.
- Utveckla digitala verktyg för uppföljning som underlättar för brukarna att delta i utvärderingar och att ta ut statistik för analys.

10.3.3 En mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst – nuläge och önskat läge

Förslagen om en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst är den största perspektivförskjutningen i ny socialtjänstlag och det område som Piteå skattat bäst resultat inom i relation till riket. Piteå har skattat totalt 49,4 procent av möjliga poäng, högre än rikssnittets 40 procent.

I området Förebyggande och lätt tillgänglig i Skatta läget baseras resultatet av verksamheternas skattningar på frågor om socialtjänsten planerar insatser utifrån behov, om förebyggande insatser används först och om de socialtjänsten är lätt tillgänglig och finns nära invånarna. Här ingår också frågor om allt ifrån strukturellt förebyggande arbete till direkta insatser till enskilda. Exempelvis ställs frågor om socialtjänstens kunskap om invånarnas behov, sociala problem och levnadsvillkor och om socialtjänsten medverkar i samhällsplaneringen samt om kunskapsbaserade insatser och olika gruppers rättigheter beaktas vid planering av insatser och verksamhet. Det ställs även frågor om socialtjänsten har kunskapsbaserade arbetssätt för tidigt stöd, om det finns uppsökande verksamhet och tillitsskapande insatser samt om förebyggande insatser följs upp och lätt tillgängliga insatser och verksamhet säkerställs.

I detta avsnitt framgår resultatet av verksamheternas självskattningar per verksamhetsområde, vad de ser som sina styrkor och utmaningar samt vad de vill utveckla på kort och lång sikt för att bli mer förebyggande och lätt tillgängliga. I detta avsnitt beskrivs också ungdomars perspektiv på en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst under en egen rubrik.

Gemensamma mönster i styrkor, utmaningar och förbättringsområden – Förebyggande och lätt tillgänglig

Verksamheterna beskriver ett engagemang för och goda exempel på förebyggande arbete lokalt. Samtidigt efterfrågas tydligare struktur, stöd och politisk riktning för att skapa en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst. Det råder viss osäkerhet kring vad som definierar ett förebyggande arbete och hur det kan tillämpas inom olika delar av socialtjänsten. Flera verksamheter lyfter också vikten av förbättrad samverkan både internt och externt, inte minst med skolan, hälso- och sjukvården och samhällsbyggnad, för att kunna nå medborgare tidigt.

Digital tillgänglighet framställs som en viktig nyckel genom exempelvis e-tjänster, chattfunktioner och tidsbokning online. Begränsade resurser, hög arbetsbelastning och långa köer gör att det förebyggande arbetet ofta får stå tillbaka. Även brukarperspektivet lyfts som ett viktigt förbättringsområde och flera verksamheter efterfrågar bättre uppföljning och mer systematiskt användande av brukarens erfarenheter i utvecklingsarbetet.

10.3.3.1 Skadligt bruk och beroendes styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Skadligt bruk och beroende har skattat sig högst i kommunen (60,8 procent) i området förebyggande och lätt tillgänglig, vilket rimmar väl med vad som redan framgått om verksamhetens tillgängliga öppenvård som ges utan individuell behovsprövning. Resultatet är en bra bit över snittet för riket och rikssnittet inom verksamhetsområdet (40,4 procent). Skattningen visar att Piteå kommit en bra bit på vägen i det förebyggande arbetet och i att erbjuda lätt tillgängliga insatser inom området skadligt bruk och beroende.

Styrkor inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Lättillgänglig verksamhet och icke biståndsbedömda insatser.
- Kunskapsbaserade arbetssätt och användning av det strukturerade utredningsverktyget ASI som beskrivs som en viktig del i att bedöma och planera insatser utifrån enskildas behov.

Utmaningar inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- En utmaning att ställa om i befintlig verksamhet.
- Det saknas ett tydligt uppdrag kopplat till omställningen.

Förbättringsområden inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

Verksamhetsområdet har inte beskrivit några förbättringsområden på kort sikt, där emot faktorer de vill arbeta med på lång sikt.

På lång sikt vill verksamheten:

- Införa digitala lösningar och verktyg (exempelvis digitalt råd och stöd och digital tidsbokning).
- Utveckla förebyggande metoder till målgruppen.
- Lyfta målgruppens behov, och få genomslag för behoven, i samhällsplaneringen samt i den övergripande planeringen av insatser och verksamhet.
- Utveckla det förebyggande arbetet till kvinnor i medelåldern, vilkas alkoholkonsumtion ökat de senaste åren.

10.3.3.2 Socialpsykiatrins styrkor, utmaningar och förbättringsområden

I detta område skattar socialpsykiatrin 33,3 procent av möjliga poäng, lägst i förvaltningen. Snittet i riket för socialpsykiatrin ligger på 37 procent.

Styrkor inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Lätt tillgängliga utförarverksamheter, likt Kompassen.
- Social beredskap (socialjour).

- Hög grad av flexibilitet kopplat till mötessätt/plats med enskilda och i kontaktvägar (telefon, SMS och sociala medier).

Utmaningar kopplat till förebyggande och lätt tillgänglig:

- Rådande lag med fokus på behovsprövning har varit ett hinder för att ge tidiga och lätt tillgängliga insatser.
- Brist på förebyggande arbete med anledning av att de saknas utrymme att ha det fokuset.
- Samverkan/arbete med tidiga samordnade insatser är en utmaning internt, inte minst kopplat till samsjuklighet.
- Kö till alla insatser, men också till utredning.
- Stora begränsningar i utbudet av insatser (adekvata boendeformer och öppna insatser).

Förbättringsområden inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

På kort sikt vill verksamheten:

- Arbeta med systematisk uppföljning utifrån en risk- och konsekvensanalys.
- Skapa en bild av hur det ser ut för boendestöd som kan utgöra ett underlag till förändring (pågående/planerat arbete).

På lång sikt vill verksamheten:

- Arbeta uppsökande mot allmänheten och försöka nå en bredare målgrupp.
- Finnas ute i samhället, gärna tillsammans med till exempel primärvården.
- Utveckla arbetet med digitala verktyg (exempelvis automatisk sms-påminnelser, tider för uppringning och digital tidsbokning och säkra videomöten).
- Anpassat verksamhetssystem för att inkludera personer där insats inte verkställts ännu.

Att det uppsökande arbetet saknas inom socialpsykiatri framgår även av kvalitetsindikatorerna i Socialstyrelsens kommundata, vilka beskrivits tidigare.

10.3.3.3 Funktionsnedsättning, LSS styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Förebyggande och lätt tillgänglig är det området som Funktionsnedsättning, LSS, skattat högst inom (41,2 procent), högre än rikssnittet för samma verksamhetsområde (37,4 procent).

Styrkor inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Det finns ett engagemang i frågan.
- Social beredskap (socialjour) och chef i beredskap alla dagar i veckan.
- Bra samverkan med gymnasieskolan för att nå unga vuxna med information och insatser tidigt.

Utmaningar inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Det saknas samsyn om vad begreppen förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst innebär, exempelvis vad är en hemmaplanslösning som förebygger institutionsvård?
- Bristande information till medborgarna. Behöver bli bättre på att marknadsföra verksamheten.
- Svag digital tillgänglighet. Gammal webbsida.
- Svårt att få tillgång till bemanningsenheten.

Förbättringsområden för att bli mer förebyggande och lätt tillgänglig:

På kort sikt vill verksamheten:

- Kartlägga hur verksamheterna arbetar förebyggande i dag för ökad medvetenhet.
- Lyfta/ta del av goda exempel inom socialtjänsten och kommunen.
- Stärka arbetet med digitalisering (bättre webbstruktur, e-tjänst och säker kommunikation via e-post).

På lång sikt vill verksamheten:

- Stärka arbetet med digitala verktyg (exempelvis införa en chattfunktion för medborgarna, vilket skulle kunna upprättas i samarbete med andra kommuner).
- Se över möjligheten till/behovet av förändrade öppettider.

10.3.3.4 Äldreomsorgens styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Förebyggande och lätt tillgänglig är äldreomsorgens högst skattade område (56,9 procent), en bra bit över snittet för äldreomsorgen i riket (39,8 procent). Mot bakgrund av resultatet innebär det att Piteå skattar att de kommit förhållandevis långt i arbetet med att vara förebyggande och lätt tillgänglig. Vad som inte nämns av verksamheterna, men som framgår i arbetet med analysen framgår som en styrka är att socialtjänsten arbetar uppsökande till medborgare som är 85 år och äldre genom information och hälsofrämjande samtal.

Styrkor inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Arbetar med tillitsbaserade aktiviteter och får höga rankningar i brukarundersökningar både inom SÄBO och hemtjänsten.
- Handläggare deltar fysiskt i möten, erbjuder tolk och stöd till den enskilde.
- Social beredskap och chef i beredskap.
- Har fast omsorgskontakt inom hemtjänsten för att bättre tillgodose enskildas behov av kontinuitet, trygghet individanpassning och samordning.

Utmaningar inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Risk att bli "för tillgängliga" – gränsdragning mot medborgarnas eget ansvar och egna förmåga, så att inte socialtjänsten försöker lösa allt på studs.
- Verksamheterna påverkas av många yttre faktorer likt regionens begränsade SIP-tider.
- Begränsad tillgänglighet genom telefontider, svårigheter med e-tjänsten och bristande informationen på kommunens webbsida.
- Brister i uppföljningar och det organisatoriska utrymmet för rehabilitering.

Förbättringsområden inom området förebyggande och lätt tillgängliga:

På kort sikt vill verksamheten:

- Upprätta ett seniortorg (är ett pågående arbete), vilket verksamheterna beskriver som en viktig del i en mer förebyggande och lätt tillgänglig äldreomsorg.
- Behövs politiskt beslut och riktning som visar kommunens ambitionsnivå.
- Förbättra e-tjänst och webbsida.

På lång sikt vill verksamheten:

- Ha en gemensam mottagning med övriga delar av socialförvaltningen.

10.3.3.5 Ekonomiskt bistånds styrkor, utmaningar och förbättringsområden.

Ekonomiskt bistånd uppnår 41,2 procent av poängen för områden Förebyggande och lätt tillgänglig, strax över rikssnittet och i linje rikssnittet för verksamhetsområdet.

Styrkor inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Skapat en organisation som ger goda förutsättningar för att vara lätt tillgängliga genom dagjour och e-tjänst.
- Engagerad personal med ett driv i att arbeta med omställning och utveckling.

Utmaningar inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Svårt att förstå vad som är ett förebyggande arbete inom ramen för ekonomiskt bistånd.
- Svårt att hitta balans mellan lätt tillgänglighet och behov av att sätta ramar och ställa krav.
- Saknar kunskap om hur brukarna upplever verksamhetens tillgänglighet.

Förbättringsområden inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

På kort sikt vill verksamheten:

- Identifiera vad ett förebyggande arbete är inom ekonomiskt bistånd.
- Då försörjningsstöd är en reaktiv insats kan samverkan med andra avdelningar inom socialtjänsten vara en väg framåt.

På lång sikt vill verksamheten:

- Utveckla samverkan med externa aktörer och internt genom att arbeta mer som team inom socialtjänsten.
- Skapa struktur för brukarmedverkan.

10.3.3.6 Våld i nära relations styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Verksamheten har skattat 55 procent, en förhållandevis hög skattning i området förebyggande och lätt tillgänglig, men helt i linje med rikssnittet för verksamhetsområdet.

Styrkor inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Kort svars- och kontakttid.
- Flexibel och god samverkan med olika parter.

Utmaningar inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Bristande resurser och ett stort inflöde av ärenden hindrar det förebyggande arbetet som verksamheten ser behov av.

Förbättringsområden inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

Nedan beskrivs vad verksamheten vill förbättra framåt oberoende om det är på kort eller lång sikt:

- Införa ett digitalt bokningssystem som kan sänka tröskeln till verksamheten och minska en tidskrävande aktivitet för personalen.
- Nå fler individer och olika grupper och arbeta mer inriktat mot olika målgrupper, likt unga i utsatthet.

10.3.3.7 Sociala barn- och ungdomsvårdens styrkor, utmaningar och förbättringsområden.

Förebyggande och lätt tillgänglig är enligt självskattningen den sociala barn- och ungdomsvårdens starkaste område lokalt (56,9 procent) och ligger över rikssnittet för verksamhetsområdet (52,3 procent). Tidigare i rapporten framgår det att verksamheten har ett tydligt fokus på hemmaplanslösningar, vilket avspeglar sig i den statistik som presenterats med relativt låga kostnaderna för institutionsvård och en lägre andel placerade barn, särskilt i åldern 0 till 6 år, jämfört med riket. I kvalitetsindikationerna om tillgänglighet uppnådde verksamheten 50 procent, men då det resultatet bygger på två indikatorer innebär det samtidigt att endast en indikator saknas. Verksamhetsområdet beskriver flera goda exempel som visar att de kommit en bra bit på vägen med att erbjuda en förebyggande och lätt tillgänglig verksamhet, samtidigt lyfter de flera utmaningar och utvecklingsområden i arbetet med att erbjuda en förebyggande och tillgänglig verksamhet.

Styrkor inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Det finns kompetens, driv och vilja att utveckla verksamhet och arbetssätt för att bli mer förebyggande och tillgänglig.
- Arbetar uppsökande och utåtriktat och är synliga flera forum med information om vilket stöd de kan erbjuda medborgarna.
- Arbetar relationsskapande, har inrett speciella barnrum och bjuder på fika.
- Arbetar brett förebyggande och når många grupper och individer med både generella och riktade insatser.
- Arbetar både på familj- och individnivå genom gruppverksamhet och genom det som i dag kallas för servicesamtal.
- Tillgängliga via telefon och e-tjänster inom en del av sina verksamheter.
- Screenar efter våld systematiskt i en del verksamheter, arbetar med Signs of safety, som syftar till att frigöra människors egna resurser och styrkor, och arbetar för att rusta unga vuxna att klara ett självständigt vuxenliv efter att de varit placerade eller haft insatser från socialtjänsten.
- Erbjuder stöd till uppdragstagare och samverkar med många professionella aktörer internt och externt, särskilt med skolan.
- Stabila arbetsgrupper som väljer att arbeta kvar.

Utmaningar inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

- Hög arbetsbelastning gör att tid och resurser är begränsade för medarbetare och chefer.
- Mer komplexa ärenden i dag, exempelvis med samsjuklighet, vilket gör att "enkla" ärendena får stå tillbaka och vänta, vilket innebär en risk att den enskildes motivation försvinner och ärendet blir mer komplext.
- Lång väntetid till och kö till insatser likt samarbetssamtal och familjerådgivning.
- Samverkansutmaningar till följd av att en del verksamheter saknar tillräckliga resurser som gör att samverkan nedprioriteras.
- Synen på socialtjänsten kan göra att människor inte vågar eller vill söka hjälp.
- Statiska arbetstider och sekretessen påverkar flexibiliteten och tillgängligheten.

Förbättringsområden inom området förebyggande och lätt tillgänglig:

På kort sikt vill verksamheten:

- Utveckla arbetet med digitala verktyg, exempelvis införa e-tjänster i fler verksamheter.
- Att handläggare arbetar mer på fältet tillsammans med andra funktioner.
- Bli mer synliga i media med goda exempel för att skapa en mer positiv bild av socialtjänsten och anordna aktiviteter i syfte att minska rädslan för socialtjänsten.
- Se över möjligheten att ändra och/eller justera arbetssätt i mindre omfattning som inte kräver mer resurser.

På lång sikt vill verksamheten:

- Omfördela eller få utökade resurser.
- Se över organisationsstrukturen med avdelningar, enheter, grupper.
- Skapa bättre struktur i det kontinuerligt förebyggande arbetet.
- Få konkret hjälp och professionellt stöd av stödfunktioner som kan bidra och driva igenom förändringar (exempelvis processledare, jurist, HR-avdelning och administratörer).
- Stärka samverkan med andra aktörer. En del i samverkan kan vara att etablerade arbetssätt där socialtjänstens medarbetare är stationerade eller kopplade till andra arenor, likt skolan och/eller sjukvården.
- Tydliga uppdrag från politiken/förvaltningsledning och tillräckligt med resurser för omställningen.

De teman som den social barn- och ungdomsvården identifierat som sina styrkor eller utvecklingsområden återkommer även i ungdomars egna beskrivningar av hur socialtjänsten kan bli mer förebyggande och lätt tillgänglig i Maskrosbarns rapport (2024). Exempelvis lyfter både verksamheten och ungdomar upp teman som uppsökande arbetet och samverkan med skolan. Nedan följer en sammanställning av barns och ungdomars perspektiv, baserad på Maskrosbarns rapport.

10.3.3.8 Barn och ungdomars perspektiv på en förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst

I Maskrosbarns (2024) rapport om omställningen inom socialtjänsten framgår barn och ungdomars perspektiv på en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst. Enligt rapporten består en förebyggande socialtjänst, utifrån vad ungdomar tycker är viktigt, främst av fyra delar: att sprida kunskap, skapa trygga sammanhang utanför skolan, säkerställa närvaro av trygga vuxna i barnets vardagsmiljöer samt att förbättra samverkan mellan skolan och socialtjänsten. Nedan beskrivs olika teman som enligt ungdomarna kan vara förebyggande och ge sänkta trösklar till socialtjänsten.

"Om jag hade fått hjälp tidigare hade det inte behövt gå så långt"

– Ungdom i Maskrosbarns lägesrapport

En trygg och välkomnande miljö:

Samtidigt visar rapporten att 79 procent av barnen som deltagit upplever att det är svårt att få hjälp från socialtjänsten. För att socialtjänsten ska upplevas som tillgänglig enligt ungdomarna är det viktigt att skapa en känsla av trygghet och ett bemötande som inger förtroende. Tillgänglighet handlar därför inte bara om öppettider eller tillgång på insatser, utan om upplevelsen i kontakten med socialtjänsten. Det första egna intrycket ett barn har av socialtjänsten är ofta i väntrummet. Därför har miljön stor betydelse.

En varm och barnanpassad miljö, ett vänligt bemötande och små saker som att bli erbjuden fika kan bidra till en tryggare upplevelse. Ungdomarnas syn överensstämmer väl med de styrkor som den sociala barn- och ungdomsvården själva lyfter, såsom anpassade barnrum och tillgång till fika vid möten. Även om en varm och välkomnande miljö efterfrågas av ungdomar torde värdet av det vara giltigt även i de delar av socialtjänsten som möter vuxna.

Bilden av socialtjänsten behöver förbättras och barn behöver information:

Ungdomarna i rapporten uttrycker en stark ovilja att vända sig till socialtjänsten. Kontakten upplevs som stigmatiserande, vilket i sig blir ett hinder för att söka hjälp. För att motverka detta framhåller ungdomarna behov av att förbättra bilden av socialtjänsten och normalisera kontakten. Exempelvis efterfrågar ungdomarna mer generell och tillgänglig information om vad socialtjänsten gör och hur man kommer i kontakt med verksamheten. Ungdomarna vill att barn ska få information om vad som är normalt i ett hem, då det inte är säkert att ett barn förstår det själv. Att ge information bör enligt ungdomarna inte enbart skötas av socialtjänsten utan skolans elevhälsa kan vara en viktig aktör. Ett konkret förslag från ungdomarna är att skolan gör studiebesök hos socialtjänsten, på samma sätt som hos ungdomsmottagningen. Ett annat konkret förslag handlar om att elevhälsan från en tidig ålder går ut med information om vad som kan vara en problematisk hemmiljö. Den sociala barn- och ungdomsvården i Piteå arbetar redan utåtriktat och syns exempelvis i sociala medier, vilket kan ligga i linje med ungdomarnas önskemål om att vara synliga och sprida information. Samtidigt har verksamheten identifierat samma problem som ungdomarna – den negativa bilden av socialtjänsten.

Ungdomar beskriver att det också är viktigt att kontakten med socialtjänsten görs förutsägbar och att det finns en kontinuitet i kontakten. Informationen som rör den enskilde behöver vara tydlig och anpassad till barnet enligt ungdomarna. Det kan vara information om vad socialtjänsten kan erbjuda, syftet med kontakten, barnets rättigheter och vad som kan komma och hända i barnets specifika ärende. Ungdomarna tycker att socialtjänsten behöver bli bättre på att ge dem information och inte förutsätta att föräldern vidarebefordrar information till barnet. De vill att socialsekreteraren förklarar och säkerställer att barnet förstått beslutet och anledningen till det, ett ansvar som förtydligas i 15 kap 6 § i förslaget till ny socialtjänstlag (Maskrosbarn 2024 & Regeringen 2025).

Viktigt att ge stöd och förbereda barn inför vuxenlivet:

Enligt Maskrosbarns (2024) rapport framgår det att många oroar sig för att fylla 18 år då barn i utsatta situationer ofta saknar en vuxen som kan erbjuda vägledning och hjälp, både praktiskt och emotionellt. Från en dag till en annan förväntar sig samhället att de ska bli vuxna. Dessutom avslutas många stödinsatser när ett barn fyller 18 år, under en period då mer stöd kan behövas med tanke på att de förväntas ta fler beslut och mer ansvar (Ibid.). Mot bakgrund av detta önskar barn stöd i att förbereda sig på vuxenlivet, exempelvis för att lära sig att tvätta och betala räkningar och hitta en bostad med kontinuerlig uppföljning efter 18-årsdagen. Detta är också en faktor som den sociala barn- och ungdomsvården tycks ha identifierat genom verksamhetens uttryckta ambition att rusta barn inför vuxenlivet.

Tillgänglighet i olika miljöer, trygga vuxna och trygga sammanhang:

Digitalisering ses som ett gemensamt förbättringsområde från verksamheterna och ungdomar. Ungdomar uttrycker önskemål om att samtal med socialtjänsten spelas in, så att socialsekreteraren kan fokusera mer på dialogen. Verksamheten har beskrivit intresse för AI-stödd dokumentation för att öka närvaron i mötet. Ungdomar önskar också större flexibilitet exempelvis genom att kunna träffa socialtjänsten på kvällar och helger, i miljöer de själva valt, och att få större kontinuitet och inflytande i kontakten. Verksamheten lyfter att detta är både en resursfråga och en fråga om arbetssätt och kultur. Att verksamheten har fältare som finns i miljöer där barn vistas är ett exempel på hur socialtjänsten arbetar för att vara tillgängliga.

Ett återkommande tema i ungdomarnas beskrivningar är behovet av stöd i ett tidigare skede – innan problemen vuxit sig stora. De efterfrågar en trygg, förstående och varaktig vuxenkontakt och insatser som inte är kopplade till föräldrarna. De önskar också trygga vuxna i alla sammanhang där barn finns, exempelvis i korridorerna på skolan men också trygga sammanhang utanför hemmet och skolan – så som ungdomsgårdar av god kvalitet som har trygga vuxna som engagerar sig och skapar struktur. Det är också viktigt med fler fritidsaktiviteter som barn kan delta på oberoende deras ekonomiska situation. Därför efterfrågas fler kostnadsfria fritidsaktiviteter. Det är inte bara ekonomi som kan vara ett hinder

för att delta i aktiviteter utan också att det ställs krav på engagemang från föräldrar, varför det behöver finnas aktiviteter som inte kräver ett deltagande från föräldrar (Maskrosbarn 2024).

Ungdomarna vill också ha tillgång till insatser som gör att de får möta andra barn och ungdomar i en liknande situation – och de vill själva vara med och utforma dessa insatser. Att Piteå kommun har fältare och insatserna kontaktperson, familjebehandling och olika gruppverksamheter till barn och ungdomar kan vara exempel på insatser som möter ungdomarnas önskemål, men en viktig fråga att ställa är: i vilken utsträckning är dessa insatser utformade tillsammans med – och för – barn och unga?

Flera av de utvecklingsområden som den sociala barn- och ungdomsvården identifierat bekräftar ungdomarnas erfarenheter, liksom statiska arbetstider och begränsade resurser. Verksamheten beskriver också behov av att utveckla arbetssätt, öka användningen av digitala verktyg och vara mer närvarande där barn befinner sig. Dessa ambitioner rimmar väl med ungdomarnas önskemål, till exempel om synliga vuxna i skolmiljön. Planen om att inrätta ett skolsocialt team är ett konkret exempel på hur önskemålet från ungdomarna bättre skulle kunna mötas i Piteå.

Sammantaget visar ungdomarnas perspektiv att tillgänglighet, förtroende, bemötande, miljö, kontinuitet och inflytande är avgörande för att det förebyggande arbetet ska fungera och nå fram till barnen.

10.3.4 Insatser utan behovsprövning – nuläge och önskat läge

Insatser utan behovsprövning har inte ingått som ett eget område i verksamheternas självskattningsrapporter men har behandlats inom ramen för arbetet med omställningen, inte minst genom verksamheternas kartläggning om insatser och arbetssätt som presenterats under rubriken; Insatser utan föregående behovsprövning, men också genom diskussionsfrågorna i Skatta läget samt i analysarbetet. Verksamheterna framhåller önskemål om att fortsatt kunna erbjuda de insatser som erbjuds utan behovsprövning i dag även efter att lagen trätt i kraft. Det framgår också en gemensam vilja att utreda mindre och lägga mer resurser på att erbjuda tidiga och lätt tillgängliga insatser

Inför lagens ikraftträdande krävs ett beslut i socialnämnden om vilka insatser som ska erbjudas utan behovsprövning. Förutom de insatser som redan erbjuds i dag beskriver verksamheterna att de vill erbjuda samtalsstöd till våldsutsatta och familjebehandling i ökad omfattning. Även boendestöd och serviceinsatser inom hemtjänsten lyfts som möjliga insatser att erbjuda utan behovsprövning framgent. Ett exempel på varför verksamheterna vill utöka möjligheten för medborgarna att få stöd utan behovsprövning är att de i dag erbjuder tre stödsamtal utan behovsprövning till personer som utsatts för våld i en nära relation, därefter krävs en utredning för att kunna erbjuda insatsen. Att göra en utredning kan ta tid och utgöra en risk för att tappa kontakten med och/eller motivationen hos en redan utsatt målgrupp. Förutom att insatser utan behovsprövning borgar för att medborgarna kan få hjälp snabbare genom slopad utredningstid kan den minskade utredningstiden innebära mer tid till andra viktiga uppgifter och/eller resursomfördelning från myndighetsutövningen till verkställigheten, något som verksamheterna ser möjligheter med.

10.3.4.1 Barn och ungdomars perspektiv på insatser utan behovsprövning

Enligt Maskrosbarns (2024) rapport är ungdomar positivt inställda till förslaget om att erbjuda insatser utan behovsprövning då de upplever att dagens utrednings- och väntetider är för långa. De betonar att insatserna inte enbart bör riktas till föräldrar och familjen, utan även till barnet självt – och att barnen själva bör vara delaktiga i utformningen av insatserna för att de ska upplevas som lättillgängliga. Ungdomarna menar – med utgångspunkt i egen erfarenhet – att kontakt med socialtjänsten ofta förutsätter en orosanmälan. De uttrycker också ett behov av att kunna få hjälp utan att vårdnadshavare informeras, särskilt i frågor som rör psykisk ohälsa, utsatthet och missbruk. Kravet på samtycke upplevs som ett hinder som kan göra att barn och unga väljer att inte söka hjälp. Detta understryker vikten av att erbjuda insatser som kan ges direkt till barn från 15 års ålder – en möjlighet som den nya lagen främjar och som bedöms kunna sänka tröskeln till hjälp för särskilt utsatta grupper av barn och unga.

10.3.5 En jämlik och jämställd socialtjänst – nuläge och önskat läge

Resultatet i verksamheternas självskattningar inom området jämlik och jämställd socialtjänst bygger på frågor om det finns en jämlik och jämställd styrning och ett likvärdigt bemötande och delaktighet. Det bygger också på frågor om uppföljningar och om analyser görs för att synliggöra skillnader mellan olika grupper, exempelvis mellan flickor och pojkar, kvinnor och män. Vidare ställdes frågor om nämnden efterfrågar resultat om jämlik- och jämställdhet, om det finns en medvetenhet och reflektion om kulturella normer och värderingar och om skillnader utifrån kön och andra variabler följs upp och analyseras så att omotiverade skillnader kan åtgärdas. Frågor om barnrättsperspektivet har ingått inom ramen för frågor om jämlik och jämställdhet i självskattningarna.

Piteås sammantagna skattning är högre (35,9 procent) än rikssnittet (32,6 procent) inom området jämlik och jämställd, vilket är det största utvecklingsområdet inom socialtjänsten nationellt. I Piteå är jämlik och jämställd det lägst skattade området efter styrning och ledning. I Socialstyrelsens kommundata, som presenterats tidigare i rapporten, framgår skillnader mellan olika grupper av flickor och pojkar, kvinnor och män i Piteå inom flera verksamhetsområden. När verksamheterna analyserat resultatet om skillnader mellan könen har det ofta inte gått att svara på om skillnaderna är motiverade eller inte, vilket i sig visar att arbetet med att främja jämställdhet behöver stärkas.

Gemensamma mönster i styrkor, utmaningar och förbättringsområden – jämlik/jämställd

Verksamheterna beskriver att arbetet med att främja jämställdhet och jämlikhet till viss del sker, men att det sällan sker strukturerat eller systematiskt. Ett gemensamt mönster är att könsuppdelad statistik, och analys av sådan data saknas, vilket försvårar arbetet med att upptäcka om insatser erbjuds på olika villkor. Flera verksamheter lyfter behov av ökad kunskap inom området och att det kan vara svårt att det saknas riktade insatser som är anpassade efter olika gruppers behov. Grupper som nämns är exempelvis våldsutsatta män, personer med skadligt bruk och beroende och HBTQI+-personer och personer med samsjuklighet.

Flera lyfter behov av tydligare styrning i området och att arbetet med att ta fram data och analysera insatser till olika grupper och dess effekter behöver utvecklas och att brukarnas egna erfarenheter i högre grad bör användas för att utveckla mer jämlika och jämställda insatser. En del lyfter önskemål om att det ska finnas en organisation, en funktion, som ansvarar för arbetet.

10.3.5.1 Skadligt bruk och beroendes styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Skadligt bruk och beroende är det verksamhetsområde som skattat högst (51,3 procent) poäng inom området jämlik och jämställd i kommunen och en bra bit över rikssnittet för verksamhetsområdet (30,5 procent). Verksamheten har inte angett några specifika styrkor i diskussionsfrågorna, där emot en del utmaningar som gäller brett inom socialtjänsten och faktorer som verksamheten vill förbättra.

Utmaningar inom området jämlik och jämställd:

- Bristande kunskap och förståelse i hela socialtjänsten för att möta personer i samsjuklighet med stora behov av insatser.
- Bristande uppfattning om uppdraget – att det är hela socialtjänsten som ska arbeta för målgruppen med samsjuklighet.

Förbättringsområden inom området jämlik och jämställd:

På kort sikt vill verksamheten:

- Stärka arbetet brukarmedverkan.

På lång sikt vill verksamheten:

- Rikta insatser mot vissa grupper för att öka jämställdheten inom verksamhetsområdet.

- Önskemålet är också att utveckla synsättet över hela socialtjänsten och regionen för att ge stöd och insatser utifrån samsjuklighetsgruppens behov, vilket handlar om att utveckla en socialtjänst som har ett likvärdigt bemötande oavsett problematik.
- Ta reda på resultatet av socialtjänstens arbete framåt genom frågor likt: "hur märker enskilda att socialtjänsten arbetar med frågor om jämlikhet och jämställdhet?".
- ISU är ett utvecklingsområde mot bakgrund av uppföljning av enskildas upplevelser.

10.3.5.2 Socialpsykiatrins styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Socialpsykiatrin har skattat 33,3 procent av möjliga poäng inom området jämlik och jämställd, strax över riksnittet för samma verksamhetsområde som ligger på 30 procent.

Styrkor inom området jämlik och jämställd:

- Det finns ett engagemang i frågan, den diskuteras och det finns forum för reflektion.
- Verksamheterna försöker ha fokus på individens behov.

Utmaningar inom området jämlik och jämställd:

- Det finns behov av att inhämta kunskap strukturerat.
- Behov av att jobba strukturerat med jämlikhet och jämställdhet, exempelvis på APT.
- Förhållandevis homogena arbetsgrupper.
- Det är fler män som söker hjälp – utmaningen är hur de ska nå kvinnorna.

Förbättringsområden inom området jämlik och jämställd:

På kort sikt vill verksamheten:

- Öka kunskapen om jämlikhet och jämställdhet inom verksamhetsområdet.
- Ta del av det stödmaterial som är framtaget inom ramen för arbetet med ny socialtjänstlag nationellt.

På lång sikt vill verksamheten:

- Ha en funktion på övergripande nivå som bevakar och arbetar med frågan om jämställdhet och jämlikhet.

10.3.5.3 Funktionsnedsättning, LSS styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Jämlik och jämställd är det område där verksamhetsområdet Funktionsnedsättning, LSS, skattat lägst poäng, 20,5 procent. Snittet för verksamhetsområdet nationellt ligger på 32 procent.

Styrkor inom området jämlik och jämställd:

- Det finns ett intresse kring ämnet jämlikhet och jämställdhet.
- Riktlinjer för myndighetsutövningen har upprättats vilket beskrivs kunna främja jämlik och jämställd handläggning.

Utmaningar inom området jämlik och jämställd:

- Det saknas styrning, uppföljningar och analyser inom området, vilket gör det till ett förhållandevis outforskat område.
- Det finns frågetecken om riktlinjerna gäller även för handläggning i ärenden som gäller barn.
- Inom myndighetssidan är arbetsgruppen homogen, vilket gör att viktiga perspektiv kan missas.

Förbättringsområden inom området jämlik och jämställd:

På kort sikt vill verksamheten:

- Erbjuda relevant utbildning för att öka kunskapen inom området.
- Det behövs beslut och riktning från kommunledningen om hur verksamheten ska arbeta för att främja jämlikhet och inte minst jämställdhet som är ett nytt område genom ny socialtjänstlag.
- Nämnden behöver efterfråga och följa upp resultat.
- Det strategiska arbetet på övergripande nivå behöver resurssättas mot förvaltningarna.

På längre sikt vill verksamheten:

- Ta fram statistik, analysera och arbeta med resultatet. Det behövs en organisation i frågan.

Efter medarbetarskattningen som genomfördes inom myndighetssidan för LSS vuxna tillsammans med Bistånd till äldre, har arbetsgrupperna förändrat sitt arbetssätt genom att de samråder aidentifierat i personärenden i syfte att motverka att kulturella normer och värderingar påverkar deras resonemang och bedömningar.

10.3.5.4 Äldreomsorgens styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Äldreomsorgens skattning uppgår till 20,3 procent inom området jämlikhet och jämställd – den lägsta skattningen i området inom socialförvaltningen. Genomsnittet för äldreomsorgen i riket ligger något högre på 23,6 procent.

Styrkor inom området jämlik och jämställd:

- Kunskapsbas genom socionomutbildningen.
- Har kvalitetsombud.
- Både utförar- och myndighetssidan arbetar med etiska reflektioner på APT och i samråd.
- Det finns ett intresse i frågan hos medarbetarna.
- Riktlinjer för myndighetsutövning ger förutsättningar för minskad godtycklighet i handläggning.

Utmaningar inom området jämlik och jämställd:

- Den ojämställdhet som finns i samhället som reflekteras i socialtjänstens verksamhet.
- Ett starkt privat nätverk kan påverka hur mycket stöd en person får av socialtjänsten.
- Det saknas systematiskt uppföljning om jämställdhet och jämlikhet i förvaltningen och ett bristande utrymme att rapportera in resultat till nämnd. Ska jämställdhet rapporteras behöver kanske något annat tas bort.
- Det nya verksamhetssystemet begränsar möjligheten att arbeta med jämlikhet och jämställdhet.
- Kompetensutveckling är svårt att erbjuda, särskilt till utförare, på grund av begränsade resurser.

Förbättringsområden inom området jämlik och jämställd:

På kort sikt vill verksamheten:

- Skapa tid för reflektion om jämlikhet och jämställdhet.
- Önskar ett systemstöd för att följa upp och rapportera frågor och data av relevans för området.

På lång sikt vill verksamheten:

- Att det inrättas en funktion, likt en verksamhetsutvecklare, som bidrar med omvärldsspaning och kvalitativa uppföljningar.

10.3.5.5 Ekonomiskt bistånd, styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Verksamheten har skattat 46,2 procent inom området jämlik och jämställd. Bara skadligt bruk och beroende har skattat sig högre inom förvaltningen. Rikssnittet för verksamhetsområdet ligger på 36,9 procent, alltså en bra bit lägre än i Piteå.

Styrkor inom området jämlik och jämställd:

- Medarbetare erbjuds tid för reflektion genom samverkansforum där de reflekterar i grupp bland annat över normer.
- Verksamheten upplever att det finns en medvetenhet inom området och att de testat nya arbetssätt för att nå och möta olika målgruppers behov.

Utmaningar inom området jämlik och jämställd:

- Det saknas systematisk uppföljning inom verksamheten, vilket innebär att det saknas kunskap och som i praktiken gör att de utgår från en känsla om hur det ser ut, inte faktisk kunskap.
- Litet utbud i verktygslådan kopplat till olika målgruppers behov.

Förbättringsområden inom området jämlik och jämställd:

Verksamhetens beskrivning om att det saknas kunskap inom området pekar på, likt inom den sociala barn- och ungdomsvården, behov av kunskapshöjande insatser inom området, vilket verksamheten beskriver som ett förbättringsområde på både kort och lång sikt.

På kort sikt vill verksamheten:

- Titta på den kommundata som tagits fram inom ramen för arbetet med ny socialtjänstlag och se över den egna bilden av hur de arbetar. Det handlar om reflexion och framåtblickande.

På lång sikt vill verksamheten:

- Arbeta med systematisk uppföljning och individbaserad systematisk uppföljning (ISU).

10.3.5.6 Våld i nära relations styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Våld i nära relation har skattat 43,6 procent i området jämlik och jämställd, högre än både snittet i riket och genomsnittet för socialtjänsten i Piteå. Samtidigt ligger skattningen helt i linje med rikssnittet för verksamhetsområdet.

Styrkor inom området jämlik och jämställd:

- Det finns en medvetenhet och reflektion kring normer om män och kvinnor i samhället och de orättvisor som medarbetarna uppmärksammar i dessa frågor.
- Verksamheten arbetar aktivt för att motverka ojämlikhet i olika grupper, i det egna arbetet och i samhället.
- Kommunanställda får komma till verksamheten på arbetstid – ett exempel på hur kommunen främjar jämställdhet.

Utmaningar inom området jämlik och jämställd:

- Samhällets lagar och regler är byggda på gamla värderingar och synsätt som inte sällan drabbar våldsutsatta.
- Att nå män och personer i samkönade relationer och HBTQI+.
- Våldsutsatta med dubbel utsatthet, som personer med skadligt bruk och beroende, är svåra att skydda i Piteå kommun då verksamheten ofta inte kan erbjuda skyddat boende till dem.

Förbättringsområden inom området jämlik och jämställd:

- Arbeta parallellt med våldsutsatta och förövare.

10.3.5.7 Sociala barn- och ungdomsvårdens styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Jämlik och jämställd är den sociala barn- och ungdomsvårdens lägst skattade område (25,9 procent av möjliga poäng), lägre än snittet i riket inom samma verksamhetsområde (32,6 procent). Trots att verksamheten skattat sig lågt inom området beskriver de flera styrkor i arbetet med att främja jämlikhet och jämställdhet men också flera utmaningar.

Styrkor inom området jämlik och jämställd:

- Säkerställer barns möjlighet till information och delaktighet och försöker möta familjen där de befinner sig.
- Anpassar information till mottagaren utifrån den enskildes behov.
- Arbetar aktivt för att personliga föreställningar inte ska påverka arbetet genom att försöka ha ett icke-dömande och icke-vetande förhållningssätt.
- Använder Signs of safety vilket hjälpt verksamheten att arbeta utifrån delaktighetsprincipen, samarbete, tydlighet och transparens.
- Arbetsgrupperna reflekterar över jämlikhet och jämställdhet i exempelvis utredningar och bilder de använder i annonsering och påminner varandra om pronomen.

Av skattningsarna framgår det att ungdomsmottagningen, som bemannas av både regionen och socialtjänsten i Piteå, upplever att de kommit en bra bit på vägen med att främja jämlikhet och jämställdhet då det ingår i ungdomsmottagningens uppdrag. De arbetar med normer och värderingar, både med ungdomarna och i personalgruppen. Även i utformningen av lokalerna - allt ifrån väntrum till mottagningsrum – har jämlik- och jämställdhetsperspektivet funnits i åtanke.

Utmaningar inom området jämlik och jämställd:

- Har ofta lite information om familjerna de möter vid en första kontakt vilket gör det svårt att förbereda anpassningar utifrån specifika behov till mötet.
- När föräldrar inte tillåter socialtjänsten att prata med barnet och verksamheten ser behov av att åtminstone ge information till barnet.
- Homogen arbetsgrupp – merparten av personalen är kvinnor, vilket kan riskera att viktiga perspektiv tappas bort.
- Könssstereotypa fördomar om föräldraskap i samhället kan påverka socialtjänsten.
- Det saknas kompetens om olika kulturer, vilket innebär att verksamheten kan behöva tid för att lära sig mer om varje barns specifika kultur och vad som är viktigt för det specifika barnet.
- Att hålla sig påläst och uppdaterad i HBTQI-frågor.
- Att främja ekonomisk jämlikhet. Exempelvis i de fall ett barn är familjehemsplacerad och ska ha jämlikt ekonomisk standard som de biologiska barnen i familjehemmet och sedan flyttar hem till föräldrar med låg socioekonomisk standard. Eller placerade barn som förväntas bo och klara sig själva efter gymnasiet, medan unga vuxna i dag generellt flyttar hemifrån allt senare.
- En utmaning kan vara: "att vi inte vet, det vi inte vet".

I en av punkterna ovan beskriver verksamheten skillnaderna mellan de förväntningar och det ansvar som faller på barn som varit placerade i relation till unga vuxna i dag som ofta bor kvar hemma länge. Verksamhetens beskrivning bekräftar den bild och den oro som ungdomar beskriver inför att fylla 18 år och det ansvar som då faller på dem, vilket beskrivits närmare under rubriken: Barn och ungdomars perspektiv på en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst.

I den sista punkten ovan sätter verksamheten fingret på något viktigt – insikten om att det kan finnas kunskapsluckor som gör att olika perspektiv inte blir synliggjorda.

Förbättringsområden inom området jämlik och jämställd:

På kort sikt vill verksamheten:

- Översätta broschyrer om exempelvis förhandsbedömning och utredning på olika språk.
- Bli bättre på att återge utredningar och bedömningar till barn, uppföljning efter dom och på barns delaktighet i samarbetssamtal.
- Anordna utbildning på basnivå för hela verksamheten kring jämställdhet och jämlikhet.

På lång sikt vill verksamheten:

- Satsa på kompetensutveckling i jämställdhet och jämlikhet.
- Arbeta med systematisk kvalitetskontroll utifrån bemötande och jämställdhet, exempelvis vid årlig egenkontroll och bli ännu bättre på att se till att träffa barnen.
- Se över informationsmaterial och behandlingsmaterial så att det är inkluderande och fortsätta problematisera värderingar och fördomar och träna sig i perspektivförflyttningar utifrån olika gruppers livsvillkor, exempelvis på metodträffar.

10.3.6 En kunskapsbaserad socialtjänst – nuläge och önskat läge

Kunskapsbaserad är det område som socialtjänsten i Piteå skattar sig högst (49,6 procent) inom, samtidigt något lägre rikssnittet (52,4 procent).

Området handlar om hur socialtjänsten arbetar med en kunskapsbaserad praktik – alltså hur vetenskaplig kunskap, beprövad erfarenhet och individens behov förenas. Konkreta exempel på frågor som resultatet från

skattningarna bygger på är om verksamheterna har kännedom om och använder relevanta kunskapsstöd och erbjuder insatser som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det ställs också frågor om socialtjänsten använder standardiserade bedömningsmetoder, strukturerad dokumentation och könsuppdelade data som underlag i verksamhetsutveckling samt om brukardelaktighet och om resultat från lokala uppföljningar används som underlag för beslut.

Kvalitetsindikatorerna i Socialstyrelsens kommundata, som framgått tidigare i rapporten, visade att olika verksamheter kommit olika långt i arbetet med brukardelaktighet, även om brukardelaktighet beskrevs som ett utvecklingsområde inom hela förvaltningen. Även individbaserade systematiska uppföljning för att skapa kunskap om den egna verksamheten framgick som ett tydligt utvecklingsområde. Vad som inte framgått av kvalitetsindikatorerna är att kommunen har tre brukarråd: Förebyggande rådet, Pensionärsrådet och Tillgänglighetsrådet. Inom ramen för socialpsykiatri finns även ett mer verksamhetsnära brukarråd som anordnas gemensamt mellan socialtjänsten och psykiatri och som leds av personligt ombud. Där emot saknas ett ungdomsråd, vilket den sociala barn- och ungdomsvården uppmärksammat i sitt analysarbete.

Gemensamma mönster i styrkor, utmaningar och förbättringsområden – kunskapsbaserad

Verksamheterna beskriver hög kompetens och lång erfarenhet bland personal med ett stort engagemang och många goda exempel på ett kunskapsbaserat arbete. I flera verksamheter används strukturerade bedömningsinstrument och evidensbaserade metoder. Flera beskriver god tillgång på kollegialt lärande och fortbildning, även om möjligheten tycks vara mer begränsad i en del verksamheter och att det av utredningen framgått kompetensutmaningar inom äldreomsorgen.

Genom svaren på diskussionsfrågorna i Skatta läget framgår också en del utmaningar så som bristande tid, resurser och struktur vid exempelvis uppföljning av insatsers resultat, inte minst kopplat till individens upplevelser och erfarenheter, vilket bekräftar den bild som framgått av Socialstyrelsens kommundata. En del verksamheter beskriver att det är otydligt vad som är ett kunskapsbaserat arbete inom deras specifika verksamhetsområde.

Det finns behov av ökad tydlighet i styrningen och mer strukturerade arbetssätt för uppföljning, i synnerhet vad gäller individbaserad systematisk uppföljning. Verksamheterna efterfrågar en särskild funktion – ett verksamhetsnära stöd – som ansvarar för att vara med och bedriva, bevaka och utveckla arbetet med en mer kunskapsbaserad socialtjänst mot bakgrund av att exempelvis uppföljningar och brukarperspektivet lätt nedprioriteras till följd av begränsade resurser. Samtliga verksamheter beskriver brukardelaktighet som ett viktigt utvecklingsområde som de vill prioritera i omställningen till en mer kunskapsbaserad socialtjänst. Här lyfts vikten av att brukardelaktighet genomsyrar hela socialförvaltningen för att bidra till viktiga kunskaper om vad som är verksamt inom olika verksamhetsområden och att kunskapen används för att utveckla insatser och verksamhet. Utöver det socialtjänsten ansvarar för lokalt lyfter verksamheterna betydelsen av ett nationellt kunskapsstöd över till för att kunna skapa en kunskapsbaserad socialtjänst.

10.3.6.1 Skadligt bruk och beroendes styrkor, utmaningar och förbättringsområden.

Kunskapsbaserad är det område som skadligt bruk och beroende skattat högst andel poäng (64,4 procent), en bra bit över både det generella rikssnittet (52,4 procent) och rikssnittet för samma verksamhetsområde (53,1 procent).

Styrkor inom området kunskapsbaserad:

- Verksamheten beskriver att de arbetar kunskapsbaserat redan i dag (använder exempelvis evidensbaserade metoder och strukturerade utredningsverktyg).

- Norrbottens Kommuner ger tillgång till aktuell forskning inom området och det finns forskningsledare från FoU hos Norrbottens Kommuner samt representant i RSS⁶.

Utmaningar inom området kunskapsbaserad:

- Att ha tid att arbeta fram strukturerade uppföljningar.
- Det saknas funktioner likt stödresurs/verksamhetsutvecklare.
- I dag lyfts inte frågan om en kunskapsbaserad socialtjänst nog tydligt i organisationen.

Förbättringsområden inom området kunskapsbaserad:

Verksamheten uppger inget som de vill förbättra på kort sikt, där emot delar de vill arbeta med eller som behöver förbättras på lång sikt inom socialtjänsten.

- Förbättra arbetet med brukarmedverkan.
- Behov av att socialtjänstens ledning efterfrågar resultat av uppföljningar av insatser som planeringsunderlag och vidareutveckling av insatser och verksamhet.

10.3.6.2 Socialpsykiatrins styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Socialpsykiatrins skattning uppgår till 42,2 procent och är verksamhetsområdets högst skattade område. Genomsnittet för socialpsykiatri i riket ligger på 50,2 procent.

Styrkor inom området kunskapsbaserad:

- Det finns både ett intresse och engagemang i att använda och ta del av befintlig kunskap.
- Hög andel av personalen har kontinuerlig utbildning i de kunskapsbaserade metoderna ESL och MI.
- Utbildade i traumamedveten omsorg.
- Erbjuder kunskapsbaserade insatserna IPS och boendestöd.

Utmaningar i området kunskapsbaserad:

- Upprätthålla metodarbete för att säkerställa att de metoder medarbetarna är utbildade i också praktiseras.
- Fortsätta utbilda utifrån den kompetensbrist som råder, exempelvis utbilda nyanställda.
- Implementeringen av IBIC och bristen på metod- och verksamhetsstöd vilket innebär att det ligger på verksamheterna själva att driva utveckling.

Förbättringsområden inom området kunskapsbaserad:

På kort sikt vill verksamheten:

- Delta i en processinriktad utbildning i IBIC.

På lång sikt vill verksamheten:

- Att det finnas en flerårig utbildningsplan som inte bygger på statliga medel, vilket är fallet i dag.
- Ha tillgång till ett metodstöd, en resurs som håller i arbetet över tid.
- Att det finns en långsiktig plan om vilka insatser som behövs utifrån medborgarnas behov och tillgänglig evidens.

10.3.6.3 Funktionsnedsättning, LSS, styrkor, utmaningar och förbättringsområden

LSS skattar 35,6 procent av möjligt poäng, lägre än övriga verksamhetsområden inom förvaltningen. Inom LSS är insatser lagstadgade och bygger inte nödvändigtvis på forskning, utan på socialpolitik. Samtidigt ligger rikssnittet för verksamhetsområdet på 54,2 procent, tydligt högre än LSS lokalt och något högre än det sammanvägda rikssnittet för alla verksamhetsområden (52,4 procent).

⁶ RSS är regional samverkans- och stödstruktur på länsnivå i frågor som rör hälso- och sjukvård och socialtjänst.

Styrkor inom området kunskapsbaserad:

- Arbetar med uppföljningar, använder IBIC (systematiskt och behovsinriktat arbetssätt) och har ett verksamhetssystem som stöder IBIC.
- Verksamhetsområdet ingår i Yrkesresan, en kompetenssatsning via SKR.

Utmaningar inom området kunskapsbaserad:

- Trots att verksamhetsområdet arbetar med uppföljningar beskrivs avsaknad av uppföljningar som leder till lärande, beslut och förändring.
- Det saknas ett systemstöd till det nya verksamhetssystemet, vilket gör att verksamheterna inte lärt sig använda systemet i önskad utsträckning.
- Det saknas en organisation för statistik och underlag för verksamhetsutveckling.
- Avimplementera ineffektiva arbetssätt.

Förbättringsområden inom området kunskapsbaserad:

På kort sikt vill verksamheten:

- Utveckla arbetet med uppföljningar, för ökad systematik och fokus på kunskapsbaserad.
- Utbildning i ISU, inom både verkställigheten och myndighetssidan.
- Få mer kunskap om bästa tillgängliga kunskap inom verksamhetsområdet LSS.
- Politiska beslut som ger riktning och ambitionsnivå.

På lång sikt vill verksamheten:

- Avimplementera det som visar sig inte vara verksamt och implementera insatser och arbetssätt som det finns evidens för.

10.3.6.4 Äldreomsorgens styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Äldreomsorgens skattning uppgår till 40 procent i Piteå, vilket kan jämföras med att genomsnittet i landet inom äldreomsorgen ligger på 50,7 procent.

Styrkor inom området kunskapsbaserad:

- Vet var de kan hitta information om evidensbaserade insatser.
- Har ett stödteam som arbetar i svårare ärenden för att göra bemötandeplaner och skattningar inom verkställigheten.
- Det finns en kultur som uppmuntrar lärande.

Utmaningar i området kunskapsbaserad:

- Verksamheten övar inte på kunskaper de fått från utbildning då det saknas en strategi för att hålla i och implementera ny kunskap.
- Svårt att avsätta resurser till kompetensutveckling. Det kan handla om brist på personella resurser som gör att personer som bokats in på utbildningar inte ges möjlighet att delta när det behövs personal i ordinarie verksamhet.
- Svårt att styra vad de vill arbeta med då saker bli självprioriterade.
- Det finns både behov av och kunskap om att det kan vara fördelaktigt för individer att träffa en begränsad mängd människor, men det är inte organisatoriskt och resursmässigt möjligt.
- Svårdefinierat vad som är bästa tillgängliga kunskap inom verksamhetsområdet.

Förbättringsområden inom området kunskapsbaserad:

På kort sikt vill verksamheten:

- Ta fram en lägsta nivå kopplat till kompetens inom SoL-insatser. Till exempel digitalt via Infocaption då det ökar möjligheten för medarbetare att delta i utbildningen.
- Använda APT till att stärka kunskapsbaseringen i verksamheterna och delta i Yrkesresan.

På längre sikt vill verksamheten:

- Få till en differentiering av arbetsuppgifter utifrån kunskap. Exempelvis inte nyttja en undersköterska för städ, utan utgå från var kompetensen används bäst.
- Kunna möjliggöra för personal att gå på utbildning.

- Tillsätta nya kategorier av yrken inom äldreomsorgen.
- Bli bättre på att se individen som ett gemensamt ansvar internt inom förvaltningen och i relation till regionen.

10.3.6.5 Ekonomiskt bistånds styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Kunskapsbaserad är det område ekonomiskt bistånd skattat sig högst inom (46,7 procent), samtidigt något lägre än rikssnittet och socialtjänsten lokalt. Rikssnittet för ekonomiskt bistånd är 53,3 procent.

Styrkor inom området kunskapsbaserad:

- Vet var de hittar kunskap.
- Verksamheten har förutsättningar, tid för och kompetensen att arbeta kunskapsbaserat.
- Har en kultur som stödjer lärande, nyfikna medarbetare med genuint intresse för sitt arbete.

Utmaningar inom området kunskapsbaserad:

- Samtidigt som verksamheten beskriver att de vet var de hittar kunskap upplever de att det saknas kunskap och evidens inom ramen för ekonomiskt bistånd.
- Saknas struktur för kunskapsspridning inom enheten, exempelvis efter utbildningar.
- Delaktighet bland brukare uppnås inte i önskad utsträckning.

Förbättringsområden inom området kunskapsbaserad:

På kort sikt vill verksamheten:

- Skapa struktur för kunskapsspridning, exempelvis efter utbildning inom den egna enheten.
- Utbilda sig i och arbeta med ISU.

På lång sikt vill verksamheten:

- Stärka arbetet med brukardelaktighet, exempelvis genom brukarundersökningar och/eller ett brukarråd.

10.3.6.6 Våld i nära relations styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Våld i nära relation sticker ut i området kunskapsbaserad med 71,1 procent uppnådda poäng, vilket är högre än det sammantagna snittet i riket och den genomsnittliga skattningen inom förvaltningen. Som tidigare nämnts har verksamhetsområdet i Piteå skattat samma antal poäng inom alla områden som snittet för verksamhetsområdet nationellt, vilket innebär att kunskapsbaserad är ett generellt starkt område inom våld i nära relation.

Styrkor inom området kunskapsbaserad:

- Deltagit i flera utbildningar med inriktning på kunskapsbaserade metoder.
- Inhämtar kunskap genom omvärldsspaning vid behov av ytterligare kunskap.
- Använder strukturerade bedömningsinstrument.

Utmaningar inom området kunskapsbaserad:

- Det finns en del utmaningar kopplat till bedömningsinstrument, men som verksamheten känner till och undviker, exempelvis använder de inte FREDFA-farlighetsbedömning i hedersärenden och vet att bedömningen inte fångar upp psykiskt våld.

Förbättringsområden inom området kunskapsbaserad:

- Arbeta med uppföljning och utvärdering på lokal nivå förutsatt att de tilldelas resurser för ändamålet.

10.3.6.7 Sociala barn- och ungdomsvårdens styrkor, utmaningar och förbättringsområden

Den sociala barn- och ungdomsvården har skattat 46,7 procent av möjliga poäng, vilket är lägre än det sammantagna snittet i förvaltningen (49,6 procent) och rikssnittet (52,4 procent) samt snittet för verksamhetsområdet i riket (52,9 procent).

Den sociala barn- och ungdomsvården framför en rad styrkor, utmaningar och förbättringsområden med tydlig förankring i medarbetarnas svar på dialogfrågorna i Skatta läget, exempelvis beskrivs den goda tillgången på utbildning och fortbildning upprepade gånger, så även användningen av olika evidensbaserade metoder och verktyg. Nedan framgår ett urval av verksamhetens exempel.

Styrkor inom området kunskapsbaserad:

- Använder kunskapsbaserade metoder och verktyg med evidens och beprövad erfarenhet i det dagliga arbetet, likt Signs of Safety, BBIC och MI och anpassar dem efter barnens och familjernas behov. Signs of Safety som gör att personalen är transparenta med vårdnadshavarna, låter dem komma till tals och gör dem delaktiga på det sätt som är möjligt.
- Söker aktivt kunskap, följer och använder olika kunskapskällor likt nationella riktlinjer, rekommendationer för yrket/verksamheten, vetenskapliga artiklar, juridiskt stöd etcetera.
- Har tillgång till rutiner som bidrar till kvalitetssäkring.
- Träffar andra i samma yrkesroll och diskuterar metoder och utmaningar och tipsar om litteratur (både internt och externt kollegialt utbyte framgår).
- Välutbildade, stabila och erfarna personalgrupper med tillgång till fortbildning genom exempelvis Yrkesresan och fortbildning på sin nivå.
- Ser delaktighet som en kunskapsresurs – även familjehem deltar i utbildningar.
- Arbetar relationskapande och uppfattar sig som lätt tillgängliga, då verksamheten vet att evidens säger att tillit och förtroende för personalen är viktigt för att övriga behandlingsinsatser ska vara verk samma.
- Använder verktyg för delaktighet likt bildstöd, barnskalor och tidslinjer. I sammanhanget framgår att verksamheten arbetar för att säkerställa att barn och unga vet varför de är placerade och att de ges stort utrymme till information och delaktighet.

"Vi har haft privilegiet att få utbilda oss i det område som vi jobbar med"

- Medarbetare

Utmaningar inom området kunskapsbaserad:

- Hålla oss à jour med ny kunskap och kunna sälla i vad det är för kunskap de behöver (kopplat till vilka uppdateringar de behöver ta del av och vad som är relevant till just "sitt" arbete).
- Att finna tid att omsätta idéer i praktiken.
- En utmaning är att utvärdera insatser med brukaren. Det görs i dag genom uppföljningar enligt BBIC, men anonyma brukarenkäter kan rymma andra typer av svar.
- Hög arbetsbelastning i flera av grupper (särskilt inom myndighetsutövningen) gör att metodtider faller bort och att de verktyg som finns tillgängliga inte alltid finns tid att använda sig av. Arbetsbelastningen begränsar även möjligheten att förbereda sig inför möten.
- Begränsade resurser (tid och pengar) för att gå utbildningar och det finns inte alltid tid för bra erfarenhetsutbyte.
- Homogen arbetsgrupp kopplat till ålder (det blev märkbart när rutinerade kollegor försvann).
- Beskriva och följa upp vårt arbete och våra metoder. Har många "osynliga" metoder och förhållningssätt.
- Nytt verksamhetssystem.
- Utvärderingar handlar sällan om medborgarnas upplevelse av våra insatser och arbetssätt.
- Det saknas kompetens och stödfunktioner likt kvalitetssamordnare eller verksamhetsutvecklare, för att jobba helt kunskapsbaserat och återkommande undersöka våra medborgares behov och uppfattning om verksamheten. Vi har inte förutsättningar att inventera nyss nämnda frågor.

Förbättringsområden inom området kunskapsbaserad:

På kort sikt vill verksamheten:

- Ha mer tid att ha fokus på kvalitetshöjning och en metod för det.
- Önskar mer resurser för att kunna bedriva en kunskapsbaserad socialtjänst.
- Möjliggöra mer kunskapsutbyte mellan kommuner.
- Utveckla möjligheter för nätverkshem att träffa varandra för att utbyta den unika erfarenheter.

På längre sikt vill verksamheten:

- Bli bättre på att, mer strukturerat, följa upp och utvärdera hur klienterna upplevt kontakten med verksamheten och insatser och fånga in synpunkter och önskemål för utveckling.
- Utveckla ett föräldrastöd till placerade barn som de är benägna att ta emot och som ger dem det stöd som det är svårt för oss att utgöra på grund av myndighetsrollen.
- Djupdyka i anledningar till vårdsmänbrott och arbeta för att motverka dessa. Utveckla arbetat kring vårdnadsöverflytt genom allt ifrån mer kunskap, informationsbroschyr till vårdnadshavare, barn och blivande ställföreträdande vårdnadshavare.

10.3.6.8 Ungas perspektiv på kunskapsbaserad socialtjänst och individuellt stöd

I kontexten av en kunskapsbaserad socialtjänst uttrycker ungdomar i Maskrosbarns rapport (2024) en i grunden positiv inställning till förslaget om att socialtjänstens insatser ska bygga på evidens. Samtidigt lyfter de viss oro för att kommunernas strävan efter mätbar kunskap ska leda till att de slutar erbjuda stöd som är svårt att följa upp och se värdet av i siffror, men som upplevs göra stor skillnad för barn och unga. Mot bakgrund av farhågan är det viktigt att noga överväga olika perspektiv innan insatser eller arbetssätt fasas ut, vilket torde vara giltigt oavsett om insatsen riktar sig till barn eller vuxna. Nyss nämnda är i sig inte en motsättning till vikten av att sluta göra sådant som inte är verksamt.

Tidigare i rapporten reflekterade verksamheten om tidiga och förebyggande insatser bör riktas till barnet eller föräldrarna. Som framgått under rubriken; "Barn och ungdomars perspektiv på en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst", efterfrågar ungdomar insatser som riktas till barnet och utgår från barnets egna behov och erfarenheter. 78 procent av barnen i rapporten upplever att stödet från socialtjänsten inte är tillräckligt och insatserna har sällan utvecklats eller utvärderats med barnets röst som utgångspunkt (Maskrosbarn 2024). Att verksamheterna, genom att arbeta med ISU och brukardelaktighet önskar förstå medborgarnas behov bättre ligger i linje med det ungdomarna efterlyser – mer kunskap om vad barn faktiskt tycker om stödet de får, hur de upplever kontakten med socialtjänsten och vad de skulle vilja förändra – vilket är en viktig aspekt av en kunskapsbaserad socialtjänst. Nyss nämnda är också en viktigt kopplat till alla verksamhetsområden oavsett ålder.

Den sociala barn- och ungdomsvårdens styrkor, likt punkterna om relationskapande arbete, inställningen till delaktighet som kunskapskälla samt anpassad information stämmer väl överens med vad ungdomar framhåller som värdefullt. Att verksamheten arbetar med anpassad information och delaktighet rimmar också väl med vad ungdomar tycker är viktigt för att socialtjänsten ska vara lättillgänglig för dem.

Samtidigt som verksamheten ger flera exempel på god tillgång till kompetensutveckling och välutbildad personal framgår brist på resurser, tid och stödfunktioner som hinder för att kunna arbeta kunskapsbaserat. Bristen på resurser tycks inte minst påverka myndighetssidan samt utrymmet till att göra utvärderingar om medborgares upplevelser.

10.3.7 Brukarföreningars perspektiv på omställningen inom socialtjänsten.

Här presenteras vad som framgick i dialogen med brukarföreningsrepresentanter i Piteå, förtroendevalda och chefer inom socialförvaltningen som inhämtats vid två workshopstillfällen. I dialogen har störst fokus legat på brukarperspektivet om hur socialtjänsten kan bli mer förebyggande och lätt tillgänglig för barn och unga, vuxna och äldre, med eller utan funktionsnedsättning. Vidare fick deltagarna svara på vad de kan bidra med utifrån sina respektive roller och vad som är viktigt i det fortsatta arbetet med omställningen. Vid det andra tillfället presenterades resultatet av läges- och behovsanalysen och de inriktningsförslag som framgår i denna rapport för att ge deltagarna möjlighet att tycka till om förslagen.

Brukarföreningarnas synpunkter har bidragit till att konkretisera vad en mer förebyggande och tillgänglig socialtjänst kan innebära i praktiken. Nedan beskrivs återkommande teman och förslag som framkommit i dialogerna.

Gemensamma mönster och förslag i omställningen till en ny socialtjänst

Föreningarna efterfrågar tydlig information, enkla kontaktvägar och snabb tillgång till rätt person, gärna genom digitala lösningar men med hänsyn till att inte alla är digitala. Ett återkommande tema är behovet av insatser utan behovsprövning och uppsökande arbete – särskilt riktat till barn och unga. Det finns också önskemål om samordnade funktioner som underlättar för medborgare att förstå och hitta rätt i ett välfärdssystem som kan vara svårnavigerat.

Förtroende och bemötande lyfts som avgörande faktorer, liksom att inte avsluta ärenden för tidigt när risker finns kvar. Föreningarna vill se ökat stöd till anhöriga och betonar vikten av att socialtjänsten arbetar kunskapsbaserat och samverkar med civilsamhället. De erbjuder själva att bidra, till exempel genom att ingå i referensgrupper eller samverka med verksamheter. Slutligen uttrycker de att omställningen bör göras tillsammans, genom samarbete och delaktighet.

10.3.7.1 Enkla kontaktvägar och lätt tillgänglig information

Föreningarna beskriver att det är viktigt att medborgare snabbt får kontakt med rätt person när de kontaktar socialtjänsten, då det i dag kan uppfattas som en "djungel" att hitta rätt. Inte minst är det viktigt med information om, och klarhet i, vem som kan hjälpa till i de fall ansvaret för insatser är fördelat på olika huvudmän – likt det delade ansvaret mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten. För att göra det mer lättnavigerat för medborgarna lyfts konkreta förslag om att upprätta olika samordningsfunktioner likt: "hamnarättlots", autismsamordnare eller ett gemensamt kontor mellan kommunen och regionens hälso- och sjukvård i lättillgängliga lokaler. Även utökad tillgång till PO efterfrågas för olika målgrupper, vilka kan hjälpa till i kontakten med myndigheter.

Det är också viktigt med information om vad socialtjänsten kan erbjuda och att det finns möjlighet att rådfråga socialtjänsten anonymt. Att kontakta socialtjänsten anonymt för rådgivning är en möjlighet som redan finns, men mot bakgrund av föreningarnas kommentar är det viktigt att ställa frågan om den möjligheten är nog känd bland medborgarna? Brukarföreningarnas önskemål om information stämmer väl överens med ungdomars önskemål om information om vad socialtjänsten kan hjälpa till med och behovet av att veta vart man kan vända sig utan att det känns som något allvarligt eller slutgiltigt (Maskrosbarn, 2024).

Likt socialtjänstens olika verksamheterna och ungdomarna i Maskrosbarns rapport lyfter brukarföreningarna att digitaliseringen kan skapa en mer lätt tillgänglig socialtjänst genom att möjliggöra för medborgarna att ha kontakt med socialtjänsten efter kontorstid och att skapa enkla kontaktvägar. Bra e-tjänster, möjlighet till telefonuppringning och sms-påminnelser är konkreta förslag som både brukarföreningarna och verksamheterna efterfrågar och som andra myndigheter, likt hälso-

och sjukvården, redan erbjuder. Samtidigt framhåller föreningarna vikten av att ta hänsyn till att en del medborgare inte är digitala.

10.3.7.2 Tidiga och lätt tillgängliga insatser och mer fokus på uppsökande arbete

Det är viktigt att insatser sätts in tidigt och majoriteten av deltagarna i workshopen önskar, i likhet med socialtjänstens verksamheter och ungdomarna i Maskrosbarns (2024) rapport, mer insatser utan behovsprövning för att minska administration och utredningstid och lägga mer fokus på själva hjälpen.

Även uppsökande arbetet beskrivs som centralt för en mer lätt tillgänglig socialtjänst, då det brygger för att åtgärder kan sättas in tidigare. Föreningarna ser behov av att socialtjänsten är mer ute på fältet, där människor i behov av stöd finns – även på landsbygden. Inte minst efterfrågar föreningarna ett mer aktivt uppsökande arbete till barn och unga. Socialtjänsten behöver finnas där barn och unga möts, genom bemanning på riskhelger och synas på olika arrangemang. Att bygga vidare på och stärka fältarnas arbete är ett konkret förslag som lyfts. Föreningarnas önskemål ligger i linje med ungdomars önskemål om mer trygga vuxna i miljöer där barn vistas som beskrivits tidigare i rapporten. Föreningarna lyfter även behov av att försöka hitta sätt att nå grupper som är svåra att nå och som själva inte söker kontakt med socialtjänsten, men som har behov socialtjänstens insatser.

”Socialtjänstlagen är till för dem som använder den, inte för dem som behöver den”

- Representant för en brukarförening

Ytterligare en viktig aspekt i en mer lätt tillgänglig och förebyggande socialtjänst är att sänka trösklarna in till socialtjänsten genom att arbeta för att normalisera kontakten med socialtjänsten. I det arbetet kan miljön ha stor betydelse. Det kan vara bra att erbjuda gruppverksamhet som inte ”känns” som socialtjänsten och att arbeta med informella relationsskapande möten utan att anteckna, vilket ligger i linje med den bild som ungdomar beskrivit tidigare i rapporten. När medborgarna har fått kontakt med socialtjänsten är det viktigt med information om vem den enskilde ska träffa och en tydlig process, bra bemötande och engagerade möten. För att skapa

”Säg vad du menar och gör det du säger”

- Representant för en brukarförening

en trygg kontakt och tillit till socialtjänsten är det också viktigt att vara konsekvent, vilket en representant från en brukarförening beskrev så här: ”säg det du menar och gör det du säger”.

10.3.7.3 Inte släppa ärenden för tidigt, ökat stöd och samarbete med anhöriga och vikten av kunskapsbaserad

Föreningarna framhåller betydelsen av att socialtjänsten inte släpper ärenden för tidigt när det finns kvarstående riskfaktorer. Ett förslag i ny socialtjänstlag handlar om att förlänga uppföljningstiden av ett barns situation från två till sex månader, vilket stärker socialtjänstens möjlighet att inte släppa ett ärende där oro kvarstår. Det är inget som ska användas på alla, utan när det finns skäl och det kräver ett beslut av nämnden. Förslaget är en del i ett förebyggande arbete genom att ge socialtjänsten möjlighet att fortsatt arbeta motiverande till att ta emot insats och möjlighet att gripa in snabbare vid en negativ utveckling (Regeringen 2025).

Flera föreningar framhåller önskemål om ökat anhörigstöd för att fånga upp hela familjer tidigare. De beskriver också vikten av att socialtjänsten har en öppen inställning till anhöriga och lyssnar på dem. Ett sätt att delaktiggöra nätverket kan vara att uppmuntra den enskilde att bjuda in anhöriga i möten.

I likhet med vad som framgått under rubriken; En kunskapsbaserad socialtjänst – nuläge och önskat läge, uppger föreningarna att det är viktigt att socialtjänsten arbetar kunskapsbaserat och utvecklar kunskap. Här räcker föreningarna ut en hand och ger konkreta förslag på samarbeten för systematiskt brukarinflytande, exempelvis genom brukarrevisioner. Föreningarna beskriver också att det kan behövas kunskapshöjande insatser både till medborgare och till personal inom socialtjänsten om till exempel våldsutsatthet och skadligt bruk och beroende.

10.3.7.4 Vikten av delaktighet och att göra omställningen tillsammans

Deltagarna fick med ett eller ett par ord besvara frågan om vad som är viktigast att ta med sig i det fortsatta arbetet med omställningen till en ny socialtjänstlag. De mest återkommande svaren handlade om att göra omställningen tillsammans, genom ord som: samarbete, samverkan och delaktighet.

Att arbeta förebyggande behöver inte vara en fråga enkom för socialtjänsten enligt deltagarna, utan kan också engagera andra likt föreningslivet som kan vara ett komplement till socialtjänstens insatser. Föreningslivet som en viktig aktör stämmer även väl överens med ungdomars önskemål om meningsfull fritid som beskrivits tidigare i rapporten. Att medborgare kommer in i ett sammanhang tidigt beskrivs som viktigt både av deltagarna och av ungdomar och mötesplatser – både via socialtjänsten och via föreningarna – kan spela en viktig roll. Det är viktigt att erbjuda aktiviteter som tilltalar olika målgrupper och att få ut information om föreningsmöten och olika aktiviteter. En del pensionärsföreningar ringer sina medlemmar för att motverka ensamhet och en förening bjuder in till frukost. Vuxna på stan bemannas också från föreningar. En viktig förebyggande faktor som föreningarna beskriver som en fråga för dem är att arbeta för att stärka sammanhållningen mellan medlemmar.

Ett annat exempel på att skapa samverkan enligt föreningarna kan vara att socialtjänsten bjuder in föreningar att tala i specifika frågor eller att – utifrån ett beredare perspektiv än socialtjänsten – nyttja dem till exempelvis läxläsning och i förskoleverksamhet. Ytterligare ett samarbete som efterfrågas är att vid utformningen av insatser och verksamhet använda brukarföreningar som remissinsats, exempelvis som referensgrupp för att ta fram enklare e-tjänster. I dag sker löpande samverkan med brukarföreningarna på övergripande nivå genom kommunens brukarråd. Att ha verksamhetsnära brukarråd, exempelvis kopplat till ett särskilt boende, kan vara ett viktigt komplement.

Flera delar av det föreningarna beskriver som viktigt stämmer väl överens med de förändringar som verksamheterna vill göra och det som ungdomar, i Maskrosbarns (2024) rapport, beskrivit som viktigt. Exempelvis vill samtliga öka delaktighet bland brukare i utformningen av insatser och verksamhet. Gemensamt är också viljan att utveckla det förebyggande arbetet och socialtjänstens tillgänglighet genom bättre anpassad och tillgänglig information och längre trösklar in till socialtjänsten.

10.4 Förvaltningsgemensamma förslag på inriktning i omställningen till ny socialtjänstlag

Utifrån resultatet av läges- och behovsanalysen har sju förvaltningsgemensamma förslag tagits fram som ska ange socialtjänsten inriktning i arbetet med omställningen till ny socialtjänstlag. Förslagen beskrivs genom att först presentera en sammanfattad bild av nuläget följt av ett önskat läge och behov/aktiviteter för att nå det önskade läget på kort och långt sikt. En del förslag berör andra parter än socialförvaltningen, vilket innebär att samverkan kommer vara viktigt i det fortsatta arbetet. De förslag som presenteras här och som socialtjänsten ansvarar för kommer utgöra underlag⁷ till socialnämnden i juni 2025 om inriktningsbeslut för hur socialtjänsten ska arbeta för att uppnå intentionerna i ny socialtjänstlag, med det långsiktiga målet om en mer långsiktigt hållbar socialtjänst.

Förutom de förvaltningsgemensamma förslag som presenteras här lyfter rapporten målgrupper och behov kopplat till olika verksamhetsområden som är av vikt att arbeta vidare med i verksamheterna och inom förvaltningen. Exempelvis visar rapporten att den psykiska ohälsan ökar bland barn och unga och att samverkan mellan socialtjänsten och skolan är särskilt viktig för att nå barn och unga tidigt, vilket torde vara ett viktigt område att arbeta vidare med på samhällsnivå, gruppnivå och individnivå. Det framgår också att placerade barn har svårare att klara skolgången, vilket bör ses i perspektivet av den viktiga skyddsfaktor som en lyckad skolgång innebär. Andra exempel på grupper som kan vara viktiga att titta närmare på är utrikesfödda kvinnor och män som står utanför arbetsmarknaden och uppbär ekonomiskt bistånd samt att det mycket långvariga ekonomiskt bistånd ökar, även om det i dag ligger på låga nivåer lokalt. Ytterligare ett centralt område att titta vidare på för kommunen och förvaltningen

⁷ Förslaget till socialnämnden kommer förutom denna behovsbeskrivning innehålla förslag till beslut som behöver vara klara innan lagen träder i kraft 2025-07-01. Förslagen nedan inkluderar exempelvis underlag för beslut om de insatser som i dag inte är biståndsbedömda, rutiner om missförhållanden och orosanmälningar rörande barn. Nyss nämnda förslag presenteras inte nedan utan enbart i förslaget till socialnämnden.

är hur socialtjänsten ska möta behovet i en åldrande befolkning, vilket delvis kan mötas upp av förslagen nedan.

I genomförandet av alla förslag som framgår nedan, inklusive tillhörande aktiviteter, är det viktigt att beakta ett barnrätts-, funktionshinders- och jämlikhets- samt jämställdhetsperspektiv.

10.4.1 Stärka arbetet med systematisk och individbaserad systematisk uppföljning

Av läges- och behovsanalysen framgår det att det saknas uppföljningar om målgruppers problem, behov, insatser och insatsernas resultat för enskilda oavsett åldersgrupp. Det saknas också metodkunskap i individbaserad systematisk uppföljning (ISU) i större delen av förvaltningen. Även systematisk uppföljning framgår som ett utvecklingsområde, vilket kan vara viktigt för möjligheten att genomföra ISU. Rapporten visar att förvaltningen arbetar med systematisk uppföljning inom en del frågor och områden, men att det ofta saknas en analys av den data som framgår och att kunskaperna inte används för att utveckla verksamheten, insatser och arbetssätt.

Kunskapsbaserad

Önskat läge

Att alla verksamheter arbetar med individbaserad systematisk uppföljning (ISU) och att kunskapen om individers behov, insatser och insatsernas resultat för enskilda används för att utveckla eller bibehålla kvalitén i socialtjänstens verksamhet och insatser. Det är viktigt att uppföljningar görs återkommande för mätbarhet över tid. Att alla verksamheter arbetar med systematisk uppföljning i frågor som är relevanta⁸ för omställningen och att kunskaperna analyseras och används i utvecklandet av insatser och verksamhet.

Behov och aktiviteter för att nå önskat läge på kort och lång sikt

- Att socialtjänstens verksamheter kartlägger vilka insatser/vilken verksamhet som följs upp i dag och vilken kunskap som saknas – det vill säga vilket behov av uppföljning som finns.
- Att verksamheterna har kompetens i ISU och använder metoden systematisk för att skapa lokal kunskap.
- Att systematisk uppföljningarna och ISU görs med ett långsiktigt perspektiv för möjlighet till mätbarhet över tid.
- Att politiken efterfrågar resultat av systematisk uppföljning och individbaserad systematisk uppföljning som stöder en kunskapsbaserad socialtjänst.
- Att det inrättas ett verksamhetsnära stöd som hjälper till att tillvarata och utveckla arbete med en kunskapsbaserad socialtjänst kopplat till statistik och systematisk uppföljning och i det arbetet bevaka olika perspektiv, likt jämställdhet.

10.4.2 Stärka brukardelaktigheten i utformning av insatser och verksamhet

Av rapporten beskrivs brukardelaktighet som en viktig del i att erbjuda en kunskapsbaserad socialtjänst. Kvalitetsindikatorer i Socialstyrelsens kommundata, resultatet av verksamheternas självskattningar, dialogerna med brukarföreningarna och ungdomars röster om omställningen visar samstämmigt att brukardelaktighet är ett utvecklingsområde i utformning av insatser och verksamhet. Även om olika verksamheter har kommit olika långt i arbetet med brukardelaktighet är det ett område som samtliga verksamheter vill stärka för att både främja delaktighet och för att skapa en mer kunskapsbaserad socialtjänst. En av kommunens styrkor inom området är att det finns ett löpande samarbete genom olika brukarråd, där emot visar rapporten att det saknas representation från barn och unga samt brukarnära råd.

Kunskapsbaserad

Önskat läge

Att brukardelaktighet genomsyrar hela förvaltningen och bidrar till kunskap inom alla verksamhetsområden om vad som är viktigt och verksamt för dem som socialtjänsten finns till för, samt att kunskaperna används för att utveckla insatser och verksamhet.

⁸ Se exempelvis förslaget under rubriken: Stärkt arbete med att främja jämställdhet.

Behov och aktiviteter för att nå önskat läge på kort och lång sikt

- Att samtliga verksamhetsområden arbetar med ISU.
- Att brukardelaktighet och resultatet av arbetet efterfrågas och följs upp av politiken.
- Att ett verksamhetsnära stöd/en resurs inrättas med ansvar för att upprätta och utgöra ett stöd till verksamheterna. Stödet bör innehålla rutiner, metoder och verktyg som bidrar till ökad brukardelaktighet och som utgår från forskning och beprövad erfarenhet när det är möjligt.
- Att undersöka förutsättningarna för att upprätta ett barn- och ungdomsråd, eller annan form av systematisk brukardelaktighet bland barn och unga, och om möjligt upprätta ett sådant.
- Att samtliga verksamheter upprättar en plan för, och skapar en systematik i, arbetet med brukardelaktighet utifrån de målgrupper de vänder sig till.
- Att kunskaper om brukares behov och önskemål, exempelvis utifrån interna uppföljningar och/eller externt framtagna kunskap⁹, tas till vara i utformning och utveckling av insatser och verksamhet.

10.4.3 Öka och utveckla användningen av digitala verktyg för tillgänglighet och delaktighet

I både utredningen till en ny socialtjänstlag och i arbetet med läges- och behovsanalysen beskrivs digitalisering som både en viktig möjlighet för en mer effektiv resursanvändning och som ett viktigt verktyg i omställningen till en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst. Arbetet med att införa digitala lösningar inom socialtjänsten i Piteå är påbörjat, samtidigt som det är ett stort utvecklingsområde. Exempelvis finns det e-tjänster som möjliggör orosanmälningar men inte ansökningar, vilket är viktigt för att främja en tidig och frivillig kontakt med socialtjänsten. Kommunens webbsida behöver uppdateras med adekvat och lätt tillgänglig information och det finns outnyttjade möjligheter, inte minst genom användning av Artificiell intelligens (AI).

Förebyggande
och lätt tillgänglig

Önskat läge

Att digitala hjälpmedel används som ett komplement till socialtjänstens verksamhet och bidrar till effektiv resursanvändning och en mer lätt tillgänglig samt förebyggande socialtjänst genom välfärdsteknik, kommunikation samt enkla kontaktvägar. Målet är också att frigöra tid som personal kan ägna åt andra viktiga arbetsuppgifter, likt mötet med enskilda.

Behov och aktiviteter för att nå önskat läge på kort och lång sikt

- Att utöka och utveckla digitaliseringen genom välfärdsteknik, information och kommunikationsvägar.
- Att införa e-tjänster inom samtliga verksamhetsområden som möjliggör tidig kontakt genom både anmälningar och ansökningar.
- Att det finns uppdaterad och lätt tillgänglig information på kommunens webbsida riktat till olika grupper om socialtjänstens verksamheter och insatser.
- Att undersöka möjligheten till, och införa, smarta digitala lösningar som exempelvis AI för att anteckna möten och chattfunktion med medborgarna.
- Att det finns en tydlig plan med rutiner och ansvarsfördelning i händelse av att den digitala tekniken inte fungerar.
- Att det finns en förvaltningsgemensam plan, resurser och styrning i frågan om en mer digital socialtjänst.

10.4.4 Öka andelen insatser utan behovsprövning

Den nya lagen ger kommuner utökad möjlighet att ge insatser för personliga behov utan en föregående individuell behovsprövning. Möjligheten syftar till att sänka trösklarna in till socialtjänsten och möjliggöra för kommuner att prioritera och organisera resurser som ska leda till en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst. Läges- och behovsanalysen visar att uppemot 98 procent av socialtjänstens verksamhet i Piteå föregås av en behovsprövning i dag, vilket innebär en utredningstung organisation.

Förebyggande
och lätt tillgänglig

⁹ Ett exempel kan vara Maskrosbarns (2024) rapport om barns perspektiv på omställningen inom socialtjänsten.

Inom samtliga verksamhetsområden beskrivs behov av och önskemål om att utreda mindre och ge mer hjälp, vilket insatser utan behovsprövning ger förutsättningar för. Utredningen visar även att ungdomar är positiva till insatser utan behovsprövning och så även majoriteten av deltagarna i workshopen med brukarföreningsrepresentanter, politiken och avdelningschefer.

Önskat läge

Att socialtjänsten blir mer tillgänglig och förebyggande genom att öka andelen insatser utan behovsprövning, vilket kan generera en mer effektiv resursanvändning och sänkta trösklarna in till socialtjänsten för olika målgrupper.

Behov och aktiviteter för att nå önskat läge på kort och lång sikt

- Att ta fram underlag till socialnämnden med de insatser som erbjuds utan biståndsbeslut i dag för möjlighet att fortsatt erbjuda insatserna när lagen träder i kraft 2025-07-01.
- Att kartlägga vilka insatser som kan vara aktuella att ge utan biståndsbeslut inom varje verksamhetsområde och ta fram beslutsunderlag till nämnden.
- Att omvärldspana om vilka insatser som andra kommuner erbjuder och ämnar erbjuda utan biståndsbeslut för inspiration genom goda exempel samt att beakta brukares, inklusive barns perspektiv, och önskemål kring insatser.

10.4.5 Införa bostadssociala insatser¹⁰ som möter medborgarnas behov

Att ha en stabil boendesituation är ofta en grundförutsättning för att andra sociala insatser ska fungera. Socialtjänsten ska enligt förslaget till ny socialtjänstlag arbeta proaktivt och nå människor tidigare, vilket ofta kräver att man agerar innan en situation blivit akut och ingripande insatser behövs. Där säger den nya lagen att kommunen ska planera insatser på övergripande nivå för att möta olika målgruppers behov av insatser.

Förebyggande
och lätt tillgänglig

Utbudet av bostadssociala insatser är i dag mycket begränsat i kommunen och möter, enligt läges- och behovsanalysen, inte de faktiska behov av boende och stöd i boende som finns i olika målgrupper. Att rådande bostadsförsörjningsplan upprättats var ett viktigt steg framåt enligt ledningsfunktionerna som deltagit i analysen, då den för första gången inkluderat socialt utsatta grupper. Samtidigt kvarstår det enligt verksamheterna frågetecken kring vem som ska ansvara för frågan om bostäder till kommunmedborgarna som av olika skäl har svårt att få eller bibehålla ett boende.

Insatser som saknas för att möta medborgarnas behov är allt ifrån stöd i övergången från heldygnsplaceringar till eget boende för målgruppen barn och unga, för vilka kommunen har ett utökat ansvar, till funktionella lokaler inom särskilt boende för att möta olika målgruppers behov. Vidare framgår det av rapporten att tillgången på boendestöd inte är tillräcklig och behöver utvecklas för att kunna förebygga och motverka behov av mer ingripande insatser. Det saknas också olika boendeformer som kan möta olika grupperns behov. Exempelvis efterfrågar verksamheterna sociala kontrakt och halvvägshus till personer med skadligt bruk och beroende sam skyddat boende för kvinnor med samsjuklighet. Det saknas också insatser med evidens likt Bostad först och inte minst saknas ett vräkningsförebyggande arbete för alla målgrupper.

Önskat läge

Att det finns alternativ på bostadssociala insatser som kan möta olika målgrupper och enskildas behov av boende och stöd i boende samt att det förebyggande, tidiga och kunskapsbaserade perspektivet präglar kommunens planering av och tillgång på insatser.

Behov och aktiviteter för att nå önskat läge på kort och lång sikt

- Att en grundlig kartläggning genomförs om hur behovet av bostad ser ut i kommunen för ett träffsäkert resultat för prioritering och utformning av insatser.
- Att hitta ett gemensamt språk för det bostadssociala området.
- Att det finns en politisk vilja och prioritering med utökade resurser till boendestöd.

¹⁰ Med bostadssociala insatser menas här olika former av boendelösningar och stöd i boende.

- Att det ställs krav på den kommunala hyresvärden då den reguljära bostadsmarknaden är central vad gäller grupper och enskildas möjlighet till boende.
- Att socialtjänsten är delaktig i upprättandet av bostadsförsörjningsplanen och att samtliga verksamhetsområden beaktas.
- Att en samordnare håller ihop arbetet med verkställigheten av bostadsförsörjningsplanen och att det i planen finns direktiv om vilken aktör som ansvarar för vad i frågor som kräver samverkan.
- Att ett vråkningsförebyggande arbete utvecklas.

10.4.6 Stärka arbetet med att främja jämställdhet

Läges- och behovsanalysen synliggör flera skillnader mellan olika grupper av flickor, pojkar, kvinnor och män inom olika delar av förvaltningen. I vissa fall saknas statistik kopplat till kön, medan det i andra fall finns data kopplat till insatser och verksamhet men att det saknas en analys och användning av resultatet vid planering och utveckling av insatser och verksamheter. Nyss nämnda har blivit tydligt i arbetet med läges- och behovsanalysen då det många gånger saknats förklaringar till vad skillnader mellan könen beror på och om de är motiverade eller inte.

Jämställd

Våld i nära relation är ett samhälls-, folkhälso- och jämställdhetsproblem. Under analysarbetet har det framgått att ansvaret för arbetet med våld i nära relation är isolerat till en enhet inom socialförvaltningen och att det finns behov av att lyfta ansvaret för styrning och ledning i frågan till kommunnivå. Det framgår också av rapporten att det saknas resurser för att nå ut till fler målgrupper och för att möta kommunmedborgarnas behov inom området.

Önskat läge

Att det finns en medvetenhet och systematik i arbetet med att främja jämställdhet inom socialtjänstens verksamheter och insatser som motverkar omotiverade skillnader i bemötande, bedömningar och insatser för olika grupper av flickor och pojkar, kvinnor och män. Samt att det finns en kommunövergripande styrning och ledning i arbetet med våld i nära relation i Piteå.

Behov och aktiviteter för att nå önskat läge på kort och lång sikt

- Att socialnämnden lyfter frågan om ansvaret för arbetet med, samt styrningen och ledningen av, våld i nära relation till kommunnivå.
- Att öka medvetenheten och kunskapen om kön för möjlighet att identifiera utvecklingsområden i verksamheterna.
- Att socialnämnden efterfrågar underlag kopplat till kön inom alla verksamhetsområden.
- Att lägga till indikatorer uppdelade på kön som sedan ska analyseras i strategisk plan.
- Att göra könsuppdelade uppföljningar inom olika verksamhetsområden av insatser, särskilt där könsskillnader identifierats i rapporten.

10.4.7 Tydliggör mål och styrning för omställningen

Läges- och behovsanalysen visar att det i dag saknas styrning och ledning från övergripande nivå som stöder omställningen till en ny socialtjänstlag. Omställningen behöver genomsyra hela organisationen och då krävs det att den politiska ledningen stakar ut en riktning, genom resurser, mål och uppföljningar, som ligger i linje med den nya lagen.

Från delar till helhet

Önskat läge

Att det finns en politisk styrning som ligger i linje med ny socialtjänstlag och en resurssättning som skapar förutsättningar att uppnå målen.

Behov och aktiviteter för att nå önskat läge på kort och lång sikt

- Att ett inriktningsbeslut fattas i socialnämnden som främjar omställningen.
- Att politiken efterfrågar och följer upp resultat som ligger i linje med ny socialtjänstlag.
- Att kommunen planerar insatser till enskilda på övergripande nivå och särskilt beaktar tidiga, förebyggande insatser i enlighet med den nya socialtjänstlagen.

- Att förvaltningen upprättar en plan för omställningen och genomförandet av inriktningsbesluten, förutsatt att socialnämnden beslutar om dessa.

11 Avslutning – förutsättningar för fortsatt utveckling

Läges- och behovsanalysen har gett en bredare förståelse för socialtjänstens nuläge i Piteå och en gemensam grund att stå på inför omställningen till ny socialtjänstlag. Ett viktigt resultat i sig är att analysen synliggjort mönster och behov som återkommer i flera verksamheter, däribland behovet av att stärka det förebyggande arbetet genom att exempelvis utveckla arbetet med digitalisering och att sänka trösklarna till socialtjänsten. Även behovet av att säkerställa kunskapsbaserade och jämställda insatser genom att stärka arbetet med individbaserad systematisk uppföljning och att delaktiggöra brukare och använda deras kunskap och erfarenhet i att utveckla insatser och verksamhet. I dialogen med brukarföreningarna framkom en viss oro för att förslagen, som i sig beskrevs som positiva, inte kommer omsättas i praktiken. Mot bakgrund av den oron var det flera deltagare på workshopen som framhöll förslaget om styrning och ledning som centralt för att inriktningsförslagen ska få genomslag.

En framgångsfaktor framåt blir att omsätta analysens insikter i konkreta förändringar i praktiken – både på kort och lång sikt. Det förutsätter en plan och som brukarföreningarna lyfte – en tydlig styrning – men även kontinuerlig uppföljning och en levande dialog mellan profession, ledning och brukare. För att tillförsäkra en framgångsrik omställning finns behov av att kommunen långsiktigt säkrar resurser och kompetens för att genomföra de förändringar som krävs för att möta lagens intentioner. Framåt är det också viktigt att beakta olika perspektiv, likt barnrätts-, funktionshinders- jämställdhets- och jämlikhetsperspektivet både i det strategiska arbetet med omställningen och när verksamheterna ska omsätta förslagen i praktiken.

Det är också avgörande att bevara engagemanget från medarbetare och chefer som deltagit i och möjliggjort arbetet med läges- och behovsanalysen. Medarbetarnas skattningar, inte minst deras svar på diskussionsfrågorna i Skatta läget, kan användas som en källa till kunskap och inspiration i verksamheternas fortsatta arbete med omställningen. På samma sätt är kunskaperna i rapporten utifrån Socialstyrelsens kommundata, inte minst ungdomars och brukarföreningarnas perspektiv, viktiga att dra lärdomar av i arbetet framåt.

Framåt är det också viktigt att se att omställningen till en ny socialtjänstlag ur ett större perspektiv än bara socialtjänsten, då den nya lagen är sprungen ur ett behov av att ställa om välfärden för att möta nutida och framtida utmaningar. I en film med Sveriges socialminister Camilla Waltersson Grönvall (2023) beskriver hon att socialtjänsten ensamt inte kan göra omställningen. Vården, skolan, kultur- och fritidsverksamheter, samhällsbyggnadsförvaltningar och civilsamhälle är några av de aktörer som ministern beskriver har viktiga roller i det förebyggande arbetet.

”Det handlar inte bara om att socialtjänsten ska uppfylla en ny lag. Om vi gör det här tillsammans, kan vi rita om kartan för hela den sociala välfärden”.

– Socialtjänstministern 2023

Genom fortsatt lärande, öppenhet för förändring och en starkt fokus på delaktighet har Piteå socialtjänst, men också kommunen, goda förutsättningar att utvecklas mot en mer hållbar, förebyggande och lätt tillgänglig verksamhet – där människors behov möts tidigt, jämlikt och med insatser som fungerar.

12 Referenslista

Folkhälsomyndigheten (2025). *Psykisk hälsa- faktablad*. [Psykisk hälsa — Faktablad — Folkhälsomyndigheten](#). Hämtad 2025-03-31.

Kunskapsguiden (2025). *Skolgång och hälsa*. [Skolgång och hälsa - Kunskapsguiden](#). Socialstyrelsen. Hämtad. 2025-04-14.

Maskrosbarn (2025). Uttalande vid en digital utbildning "Omställningsarbetet inom socialtjänsten" 2025-05-07.

Maskrosbarn (2024). *Om jag hade fått hjälp tidigare hade det inte behövt gå så långt. Barns perspektiv på omställningen inom socialtjänsten*. [Maskrosbarn Lagsrapport 2024.pdf](#). Hämtad 2025-04-25.

Piteå Kommuns officiella webbsida (2025). [Ny studie kartlägger flickors skolfrånvaro i Piteå – vikten av tidiga insatser lyfts fram - Skola - Aktuellt](#). Hämtad 2025-04-25.

Sveriges kommuner och regioner (2024). *Ojämställdhet i socialtjänsten – kunskapsöversikt*. [Kunskapsöversikt, ojämställdhet i socialtjänsten | Framtidens socialtjänst | SKR](#). Hämtad 2025-04-14

Socialstyrelsen (2016). *Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning – Lägesrapport*. [Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning – Lägesrapport 2016](#). Hämtad 2025-03-06.

Socialstyrelsen (2024) *Kraftig ökning av autism bland flickor*. [Kraftig ökning av autism bland flickor - Socialstyrelsen](#). Hämtad 2025-03-11.

Socialstyrelsen (2024). Kommundata. [Stöd inför läges- och behovsanalyser - Socialstyrelsen](#). Hämtad 2024-12-02.

Socialstyrelsen (2024). Sveriges officiella statistik. Socialtjänst 2024. [2024-5-9078-tabeller.xlsx](#). Hämtad 2025-03-27.

Regeringen (2024) *Lagrådsremiss. En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter*. [En förebyggande och kunskapsbaserad socialtjänst – ny socialtjänstlag \(regeringen.se\)](#). Hämtad 2024-07-08.

Regeringen (2025). *Regeringens proposition 2024/25:89. En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter* [Regeringens proposition 2024/25:89 En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter](#). Hämtad 2025-04-03.

Regeringen (2025). *En bra skolgång förebygger brott*. [En bra skolgång förebygger brott - Regeringen.se](#). Hämtad 2025-03-07.

Göteborgsregionen (2024). *Ny socialtjänstlag*. [Ny socialtjänstlag | Göteborgsregionen \(GR\) \(goteborgsregionen.se\)](#). Hämtad 2024-07-08.